Selskapet
for
Grimstad Bys Vel

Medlemsskrift nr. 30 — 1975.

Utvandrernummer

Selskapet
for
Grimstad Bys Vel

Medlemsskrift nr. 30 — 1975.

Utvandrernummer

Innholdsfortegnelse

Side

FORORD 5
MENNESKER I OPPBRUDD
Av Bjarne Berg 7
LITT OM JORDBRUKSBAKGRUNNEN
Av Per Assev 10
EMIGRANTER FRA GRIMSTAD 1844—1850
Av Sigrun og Olav Uldal 15
Innledning 15
Passasjerlister 17
Fra Kristen Stallelands opptegnelser 18
Brev fra Osul Nilsson Enge (Igland) 19
Besøk hjemme 29
Brev fra Peder Kalvehaven 30
Nok en brevskriver 32
En merkelig nordmann i Amerika 33
Nils Guttormsen (Igland) 37
Om andre emigranter fra 1846 40
Ikke alt var fryd og glede 41
En annen emigrantflokk 43
EMIGRANT-KVINNER
Av Lisen Bergshaven 45
JEGER OG GULLGRAVER
Av Odd Tobiassen 57
LITT OM EMIGRANTFARTEN TIL AMERIKA
Av H. Drevdal og Just Storvold 59
GLIMT FRA AMERIKA I 1930-årene
Av Ø.V.G. 65
FRA GRIMSTAD TIL FLORIDA I 1830-ÅRENE
KNUD SØRENSEN BIE (1812—1884)
Av Johan A. Wikander 71
SELSKAPET FOR GRIMSTAD BYS VEL
Årsberetning fra hovedstyret 1974 86
Regnskap fra hovedstyret 1974 89
Beretning fra skjærgårdskomitéen 1974 90
Regnskap fra skjærgårdskomitéen 1974 93
IBSENHUSET OG GRIMSTAD BYMUSEUM
Årsberetning for 1974 94
Regnskap for 1974 98
ANNONSER 99

Forord

Omkring siste årsskifte ble det kjent for vårt selskap at representanter for Grimstad Bymuseum sammen med andre interesserte gikk med tanker om en spesiell markering av utvandrerjubileet i Grimstad. Det var tanken å arrangere en egen utstilling som kunne vise noe fra utvandrernes livsvilkår like før de drog fra hjemlandet. Likeledes var det ønskelig å få trykket endel av brevene som de første utvandrerne hadde sendt hjem og som finnes oppbevart hos slekten her.

Disse idéene ble ført videre til ønsket om at vi skulle gå inn for å gi ut et eget medlemsskrift hvor det alt vesentlige av stoffet skulle handle om utvandringen fra Norge til Amerika og utvandrernes forhold i sitt nye land. Dessuten skulle vårt selskap støtte opp om det som ellers ble satt ut i livet som lokale tiltak til minne om utvandringen.

Da tanken om å danne vdrt Byselskap tok form for mer enn 50 år siden var en av idéene at dette skulle bli et bindeledd mellom Grimstadfolk hjemme og ute. I det oppropet som ble sendt ut juni 1920 hette det blant annet: «Selskapet bør også kunne bli som et Nordmandsforbundet» i det smaa, — et bindeledd mellom hjemmeværende og fraflyttede Grimstadfolk».

Styret finner at det er å støtte opp om de helt grunnleggende idéer bak Byselskapet å sørge for at det blir utgitt et spesielt medlemsskrift som er viet utvandringen fra Grimstad når 150 års jubileet for den første utvandringen fra Norge til Amerika skal markeres i år.

Stoffet som dette medlemsskriftet inneholder vil formodentlig kaste lys over noen av de forholdene som fikk hele familier til d bryte opp fra hjemlige trakter for å gi seg en ukjent fremtid i vold. Beslutningen måtte være tung og vanskelig å ta, men når dette først var gjort så ble den gjennomført med et pågangsmot som avtvinger respekt og beundring.

Vi håper både våre medlemmer og andre som kommer til å lese dette skriftet vil finne stoffet interessant og verdifullt, og vi benyt-

ter anledningen til å takke våre alltid velvillige annonsører som gjør det mulig for oss å få ut et slikt skrift innen en økonomisk forsvarlig ramme.

Grimstad i juli 1975.

SELSKAPET FOR GRIMSTAD BYS VEL

Gunnar Edv. Gundersen,
formann.

Mennesker i oppbrudd

Av Bjarne Berg

Strømmen av utvandrere fra Sørlandet til USA i midten av forrige århundre fikk et bredt tilsig fra Grimstaddistriktet. Det var mennesker som ikke bare hadde latt seg fange av drømmen om et forjettet land, men som med mot og kraft ville satse all sin hverdag for å gjøre denne drømmen til virkelighet.

Bakgrunnen for emigrasjonsbølgen var de økonomisk vanskelige tider her hjemme i 1840-årene, ikke minst i jordbruket. Og de avgjørende impulser til oppbrudd synes å ha kommet fra mange kanter.

En viktig rolle i denne sammenheng spilte Johan Reinert Reiersen, som drev iherdig agitasjon for utvandring til USA, bl. a. gjennom «Christianssandsposten» hvor han var redaktør. I 1843 gjennomtrålet han USA fra Texas opp langs Mississippi og over Ohio til New York og skrev etter reisen en entusiastisk «Veiviser for Norske Emigranter til De forenede nordamerikanske Stater og Texas».

Når det spesielt gjelder den tidlige emigrasjon fra Nedenes fogderi, er det likevel meget som taler for at andre kan ha bidratt mer til å fremme reiselysten enn Reiersen gjorde. Først og fremst må nevnes tre menn av Igland-ætten i Landvik, Åsulv Nielsen Enge, hans bror Anders Nielsen Holte og deres fetter Peder Nielsen Dalholt (Kalvehaven).

I en avhandling om «Sørlandsk emigrasjon på 1800-tallet» skriver Helge Ove Tveiten:

> «Åsulv bodde på Enge i Eide og ble valgt til formannskapsmedlem i 1837 med desidert flest stemmer. I 1840 finner vi ham som varaordfører på amtstinget i Nedenes amt. Hans bror Anders var den første i hele amtet som gikk på landbruksskole. Disse to brødrene må sammen med sitt søskenbarn Peder Nilsen Kalvehaven regnes som grunnleggerne av nybyggene ved St. Joseph i Missouri som ble anlagt i 1847. Av korrespondansen går det fram at både Åsulv og Anders var misfornøyde med styre og stell her i landet. De inntok en meget steil holdning til embetsmenn og handelspatrisiat og var på mange måter sosiale opprørere.

Det er helt på det rene at de nybygg som ble anlagt i Missouri og Kansas ble minst like betydningsfulle som dem Reiersen anla i Texas. Dessuten ble settlementene ved St. Joseph og senere i Troy, Doniphan i Kansas, langt mer vellykte fordi jorden var lett å kultivere og klimaet sunnere. Det oppstod således en gnisning mellom Reiersen og Åsulv Enge når det gjaldt spørsmålet om hvor emigrantene skulle gå i land i Amerika. Reiersen ville at folk skulle komme via New Orleans, mens Enge, klok av skade, tilrådde folk å ta båten til New York. Fram til 1851 er det helt klart at det var flere emigranter fra fogderiet som fulgte i Enges spor enn i Reiersens. Når det gjelder holdningen til de viktigste politiske spørsmål som var fremme i tiden, er det derimot vanskelig å se noen forskjell på Enge og Reiersen».

Den holdning som Tveiten peker på, kan skisseres med noen ord av Reiersen i «Norge og Amerika», nr. 7, 1846:

«Vi hylde med vor fulde Sjæl Valgsproget, Sandhed og Ret, og vi troe, at det bør lægges til Grund saavel for et Samfund, som for Individer, vi troe at Befølgningen heraf vilde være særdeles heldbringende saavel for det offentlige Liv, som for det private, men vi ere ligesaa gjennemtrængte af den sørgelige Erkjendelse, at saare faae Spor findes heraf i vort politiske og offentlige Liv, forsaavidt det skulde gjelde indbyrdes til de forskjellige Samfundsklasser. Vi hylde Grundlovs-Principerne, Lighed og Frihed, men vi ere ligesaa overbeviste om, at udenfor Statsmyndighedens Forhold til Kongemagten: — i vort indbyrdes Liv, i de forskjellige Interessers og Kræfters gjensidige Forhold, — er Begrebet Frihed kun en Chimaire, Ordet Floskel, et Mundspil, der for ethvert følgende Menneske indeholder en skjærende Haan».

Så høyrøstet som her var nok sjelden emigrantenes opposisjon mot samfunnsforholdene i Norge, men sikkert kjente mange av dem en misnøye som forsterket utferdstrangen. Den sosiale uro som bl. a. Thranitterbevegelsen ga uttrykk for, var blitt en politisk kraft av betydning. Det gamle, statiske samfunn var i oppbrudd, og utvandring ble for enkelte den naturlige konsekvens av situasjonen.

Tross alt må man ikke tro at økonomiske og politiske forhold var bestemmende for den store utvandring fra bygdene omkring Grimstad i midten av 1800-årene. Der var også en annen viktig faktor som tilskyndet emigrasjon, og som også Helge Ove Tveiten peker på, nemlig familietilknytning. Dette er påtagelig i Iglandslekten, hvor Åsulv Nielsen Enge, Anders Nielsen Holte og Peder Nielsen Kalvehaven fikk følge til Amerika av et stort antall slektninger. Tveiten skriver:

«I 1846 ble utvandringen fra Nedenes fogderi for en stor del organisert av Åsulv Nielsen Enge. I dette året reiste det hele 92 emigranter fra fogderiet, et foreløpig klimaks for emigra-

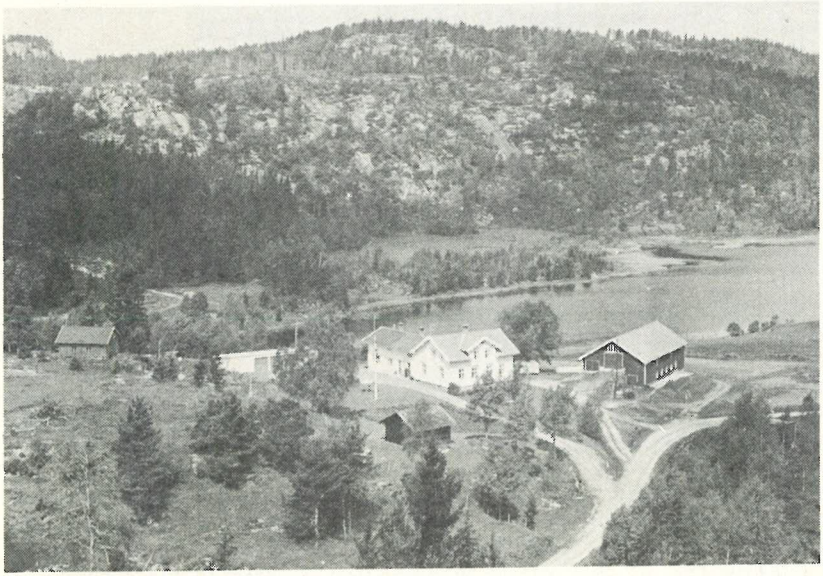

Fra Igland i Landvik

sjonsbevegelsen på Agder. Hele 80 personer av disse var fra den vestlige del av fogderiet. Det var særlig mange fra hjembygden til Åsulv Enge, Eide, og de to bygdene hvor han hadde en mengde slektninger, Landvik og Fjære».

De fleste av Igland-folket slo seg ned i Missouri. I 1885 var den overveiende del av norskfødte i Missouri av Iglands-ætt eller folk som var inngiftet i denne familie.

Slik har Igland-ætten kommet til å innta en dominerende plass i Sørlandets utvandrersaga og har med heder vært med og bygget både sitt gamle og sitt nye fedreland.

Litt om jordbruksbakgrunnen

Av Per Assev

I begynnelsen av 1840-årene var Nedenes fogderi (kyst- og de nærmeste skogskommunene innenfor i det nåværende Aust-Agder fylke) blandt de tettest befolkede deler av landet. Overgangen fra naturalhusholdning til pengehusholdning var sannsynligvis kommet lengre her enn i de fleste andre landsdeler — og næringslivet og yrkesfordelingen var stort sett atskillig mer differensiert enn gjennomsnittlig på landsbasis. Siden århundreskiftet hadde det vekslet med både «gode og dårlige tider». Nøytralitetstiden frem til 1807 var økonomiske «gullår», siden kom krigsårene med dyrtid og vansker — og etter 1814 depresjon og økonomisk elendighet både for skipsfart, grubedrift og jernverkene. Heldigvis ble stagnasjonen i skipsbyggingen ikke så langvarig.

For skogbruket betydde dette at det ble vanskelig å få gode priser på avvirkingen. Jordbruk og fedrift var mindre avhengig av konjunkturer, selv om der, særlig i de ytre kyststrøkene, ikke var liten produksjon for salg. Poteten fikk tidlig innpass på Sørlandet og ble en viktig inntektskilde, foruten at den vel nokså sikkert var en viktig faktor for forbedret kosthold.

Perioden viser for hele landet en veldig befolkningsøkning. Fra 1801 til 1845 økte antall innbyggere både i Norge og Nedenes fogderi med 50%. Inntil 1845 er økingen noenlunde jevn i de indre bygder og kystbygdene, men fra da av er det tydelig at de indre bygder med arbeidsplasser, hovedsakelig i jord- og skogbruk ikke kan absorbere den store befolkningsøkingen — og der begynner en utflytting til de utenforliggende strøk og til Amerika.

Stort sett kan en vel si at næringslivet var inne i en positiv utviklingsfase i begynnelsen av 1840-årene, men der var økonomiske tilbakeslag i Europa som tydelig hadde sine ringvirkninger også i Nedenes. Det gjelder særlig årene 1842—45 og 1848—50. Dette gir seg bl.a. tydelig utslag i produksjonen av jern som ifølge amtmandens 5 års-beretning 1846 sank til bare det halve fra året 1842 til 1843. Avsetningsforretninger (eksekusjoner) og utpantninger viser også enkelte markerte toppår som 1842 og 1850. Økingen i antall eiendommer som der ble gitt pant i, og i pantebeløpenes størrelse var også ganske betydelig fra 1841 til 1845.

Med bakgrunn i denne lille oversikten over landsdelens befolkningsmessige og økonomiske stilling i begynnelsen av 1840-årene, skal jeg forsøke å belyse det som var særpreget for den del av Nedenes som i dag er Grimstad kommune, d.v.s. de tidligere kommuner Grimstad, Fjære, Landvik og Eide (Gitmark-gårdene). Innen dette området har vi også tydelig to helt forskjellige områder, nemlig:

1) det typiske kyststrøk i Fjære, Grimstad, Eide og en del gårder i Landvik som ligger til sjøen, og

2) resten av Landvik som var et utpreget jord- og skogbruksområde med temmelig ensidig næringsliv.

Hele området hadde i 1801 3456 innbyggere, og befolkningsutviklingen kan settes opp slik:

Antall innbyggere og %-vis øking siste 10 år

	1835	1845		1855		1865	
Grimstad	623	806	29%	1124	40%	1501	34%
Fjære	1890	2325	23%	2806	21%	4108	46%
Landvik	1690	1890	10%	2027	7%	2230	10%
Eide	640	652	2%	693	6%	736	6%
tilsammen	4843	5673	17%	6650	17%	8575	29%

Til sammenligning hadde hele Nedenes fogderi en befolkningsøkning på 10 % fra 1845—55 og på 17 % fra 1855—65.

For å få et inntrykk av forholdene gjengir jeg her:

UDSKRIFT
af Landvig Sogns Formandskabs Forhandlings Protocol i Mødet den 16. Mars 1846.

Ifølge Skrivelse fra Nedenes og Robygdelagets Amt af 31. Januar d.a. til Formandskabet om at afgive Femaarsberetning om Distriktets Økonomiske Tilstand m.m. Saa maa Formandskabet herved afgive den af Amtet forlangte Indberætning.

1. Angaaende Jordbruget som Antages at være noget i Fremadskridende siden forrige Beretning, vorvit Opdyrking af Nyt Land har fundet sted, da antages at være opbrudt af Nyt i Districgtet omtrent 300 Maal Jord som er forendeel Opbrudt med Plov men mest med Spade. De Almindelige Sædarter ere Byg, Blandkorn og Potatos, Rug, Havre og Hvede ere mindre Almindeligt. Andre Sædekornarter findes ikke i Districgtet Hør og Hamp dørkes vel men langtfra ikke Tilstrækkeligt til Districgtets Behov. Haugvæxter dørkes til eget Forbrug, Frugttrær dyrkes paa enkelte Steder men deres Frugter afgiver ubetydeligt til afsætning.

2. Angaaende Fædriften da antages denne at være lidet indbringende formedelst de lave Priser der erholdes for Slagtehandlerne og kuns drives til egen Fornødenhed som Aarsag til de lave Priser

antages at være alt de Kreatur og Kjød som indføres fra Udenrigske Steder og især Sviin.
3. Skovdriften som ogsaa er lidet lønnende formedelst de lave Priser paa Bjelker, Planker Bord og anden Smaalast og som tillige er vanskeligt at erholde Kontanter for i Districgtets nærmeste Byer men nødes til at ombytte det for en stor deel med varer og Saaledes maa der produceres betydeligt for at erholde de fornødne Penge til Skatter og Renter, den eneste Artikkel som kan erholdes Kontant for er Skibs og Baadebyggermaterialier men det er kun enkelte Gaarde som er forsynt med saadan Skov og Kulledriften til Frolands Jernverk er ogsaa lidet lønnende formedelst de lave Priser.
4. Fiskeriet indskrænker sig til eget Forbrug og kuns lidet til det.
5. Grube og Værker findes ingen af i Distrigtet.
6. Fabrik og industrianlæg findes heller ingen af i Distrigtet, men der tilvirkes noget for enhver Familie til eget forbrug.
7. Huusfliden indskrænker sig til Almuens fornødenheder da der findes gode Haandarbeider-Folk af enhver Slag saasom Smede, Snekkere, Skibsmester, Tømmermænd Skomagere Skrædere Glasmestere Blikkenslagere Hjulmagere og Baadebyggere som her findes flere af og som forarbeider noget til Afsætning.
8. Distrigtets Tilstand i Almindelighet med hensyn til Formuesforfatningen maa Formandskabet antage at Distrigtet er gaaet betydeligt tilbage siden forrige Beretning, en Aarsag til Armoden røgtes mellem Mand og Mand at være den høie Sportel baade af Værdslig Gejstlig og Ombudsmand og den betydelige Brændevinsdrik som foraarsages Brændevinet kan erholdes naar det lages i støre Quantiteter da hver Pot Brændevin da faaes 11—12 à 13 sk pr Pot saa bliver følgen at flere forener sig om at tage de store Quantitet Derimod naar enkelte Potter tages da koster hver Pot 20 à 24 sk og da kan de erholde dobbelt saa meget naar det tages i støre Partier og følgelig bliver det kjøbt og fortært mere og som paafører Armod og tilbakegang saa at endel af Almuen taler meget om at reise til Amerikka og en stor deel belaver sig paa at vandre ud i dette Aar til Amirka for at vente bedre Kaar.
9. Bygdemagasiner findes ingen af i Distrigtet.
10. Veier ere ingen i de sidste fem Aar fra nyt oparbeidet men kuns vedligeholt de gamle, men distrigtet tiltrænger nødvendig nogle Skysse nye Bygdeveie nemlig fra Postveien til Sønlevandet som antages at være en ottendedeel Miil og ligeledes fra Postveien til Rædal som antages at være en fjerdedeel Miil for lettere at kunne føre sine Produkter til Byen ligeledes for at lætte de besværlige Kirke og Tingreiser.

Udskriftens rigtighed bevidnes af Thomas Pedersen Hardeberg, ordfører.

Innberetningene fra Fjære og Eide gir i store trekk det samme inntrykk. Men det er kanskje riktig også å sitere punkt 8 i Eides

rapport — for når det gjelder dette punkt er det tydelig at den subjektive vurdering har variert i de forskjellige deler av distriktet.

UDSKRIFT
af Eide Formandskabs Møde Aar 1846 den 28. Februar i Ordføreren Kirkesanger N. Nielsens Huus paa Gaarden Enge.
ad 8. Districtets tilstand i Almindelighed kan antages at staa omtrent i det middelmaadige, det kan langtfra ikke henregnes til de velstaaende Bygder, men imidlertid erlægge dog Indvaanerne temmelig prompte deres Skatter og Afgifter saa at Udpantinger, Excecutioner etc. her ikke ere meget hyppige men Næringskildene der i Hovedsagen indskrænke sig til Agerbrug i Forening med Fædrift samt Søefart ere desværre ikke meget indbringende og en Foranstaltning fra det Offentliges Side der kunde give Jordbruget et raskere Sving vilde vistnok være saare ønskelig. Den fornødne Driftscapital der er saa nødvendig for enhver Næringsgren og ikke minst for Agerbruget, mangler desværre de fleste. Enkelte have endog fundet Forholdene saa trykkende at de have besluttet at udvandre til America og har Een af disse solgt sin Eiendom i den Hensigt. Formuen antages dog i de sidste 5 Aar heller at have gaaet frem end tilbage. Folket er ikke meget forfalden til Brændevinsdrik dog er endnu intet Maadeholdsselskab oprettet. Nogen almen oplysning kan ikke siges at være herskende, dog gives her Adskillige der beskjæftige sig med Læsning og synes disses Tal lidt efter lidt at forøges. Angaaende Tjenestefolk, Dagarbeidere og disses Lønning gjelder det samme nu som ved sidste Indberetning.

Og av Innberetningen fra Fjære går det frem at den årlige lønn for en Tjenestekarl varierer mellom 20 og 30 Spesiedaler og for en Tjenestpige mellom 8 og 10 Spesiedaler «uden Kleder». Gjeterdrenge får i alminnelighet «blot kleder» for sommeren.

Jeg tror disse beretningene gir et ganske godt bilde av hvor små muligheter bøndene hadde. Det virker som om der er lite rom for nytenking — alt er låst fast i et gammelt mønster. Riktignok foregår der en viss nydyrking — men på langt nær nok til å gi næringsgrunnlag for de stadig større barnekullene som levde opp på gårdene. Det innviklede system med teigblanding på nesten alle gårdene gjorde det også vanskelig å drive bedre. Riktignok var det kommet en lov om utskifting allerede i 1821, men arbeidet gikk svært tregt. Eksempelvis kan nevnes at i perioden 1840—45 ble der i Fjære utskiftet 24 bruk, i Landvik 39 og i Eide 2.

De dyktigste har sikkert vært oppmerksom på at der trengtes både kapital og nye driftsformer og noen har søkt ut for å lære. Anders Nilsen Igland var antagelig den første jordbruksskoleelev fra distriktet. Han gikk på Sverdrups landbruksskole på Rise ved Tønsberg som 23-åring i 1832. Har han kanskje allerede på skolen fått impulser som gjør at han ser større muligheter i et annet land?

Han er iallfall blandt de første fra distriktet som reiser til Amerika.

Et nytt trekk i dette noe triste bilde av landbruket kommer i 1846, første gang potettørråten opptrer i Nedenes. Denne plantesykdommen som fikk så katastrofale følger for bondebefolkningen i Irland, kan sikkert også her ha gjort sitt til at emigrasjonen tok fart.

Jeg tror imidlertid ikke at det først og fremst var de som var aller dårligst stilt som reise til Amerika i denne første utvandringsbølgen. De som dro var derimot i første rekke yngre sønner på gårdene, og de var innstilt på å drive som selvstendige jordbrukere. I flere tilfeller hadde de allerede etablert seg på andre gårder, men de fant forholdene lite tilfredsstillende her. Jeg tror man må kunne si at mange av dem var forholdsvis rike både på psykiske og økonomiske ressurser. Slektskaps- og vennskapsbånd må også ha hatt svært mye å si for denne tidlige utvandringen fra Grimstaddistriktet. Ialt reiste 303 personer herfra i årene 1843—60, forholdsvis flere fra Landvik enn fra Fjære og Eide. Vel halvdelen hørte til eller var inngiftet i Igland-slekten. De aller fleste av disse slo seg ned i Missouri — og samholdet dem imellom har sikkert vært til stor hjelp i årene som kom.

Emigranter fra Grimstad 1844–1850

Av Sigrun og Olav Uldal

Den første emigrasjon i Nedenes Amt og Råbyggelaget fant sted i 1839 fra Setesdal.

I 1841 reiste enken Ragnhild Gundersdatter fra Langsæv i Barbu. I 1844 drog de seks første fra Landvik, i 1845 drog fem fra Landvik og en fra Fjære.

1846 ble det store emigrantåret. Da reiste 15 fra Fjære, 24 fra Landvik og 16 fra Eide. 1847 drog bare en fra Fjære, 1848 15 fra Landvik og en fra Eide, 1849 29 fra Fjære, 39 fra Landvik og fire fra Eide, 1850 var det hele 31 personer fra Fjære, 11 fra Landvik og 8 fra Eide.

Emigrasjonsbåten i 1846 het Grethe Lovise og i 1850 Nordpolen, begge hjemmehørende i Grimstad.

Det er passasjerene på disse to båtene vi her har samlet brever og levnetsbeskrivelse av. Det er vesentlig bygget på materiale utlånt av fabrikkeier Per Igland, Landvik, som gjennom mange år har samlet stoff om de av sine slektninger som emigrerte på denne tiden. Emigrantene holdt jevnlig kontakt med slekten i Landvik. Brevene som kom til stortingsmann Nils Igland ble tatt godt vare på. Ut fra disse brevene og Kristen Stallelands opptegnelser ca. 1927 og delvis også av Iglandslekten i Amerikas nedskrevne overleveringer, har vi forsøkt å lage denne fremstilling.

I Vestlandske Tidende tirsdag 22. september 1846 finner vi:

«Idag avseilede herfra skonnert GRETHE LOVISE, kaptein Pedersen, til Havre de Grace med 80 emigranter for Nord America, der under violinspill, Hurrarop og salutt sagde deres fødeland et farvel».

I Grimstad Bys historie s. 274 finner vi at skonnerten Grethe Lovise er 8 år gammel, kapteinen er A. P. Pedersen. Mannskapet er 1 styrmann, 2 mannskap og en dreng, altså 4 manns besetning foruten kapteinen.

Den lyder på 28½ Com. Læster og hovedreder er Mogens I. Dahl.

Med på båten var 25 menn, 10 kvinner og 38 barn, nesten alle fra Eide, Landvik eller Fjære og de fleste nære slektninger.

Videre finner en fra deres opptegnelser at Peder Dalholt Kalvehaven og andre spanderte oppussing på kirken i Landvik før de

reiste, og — som vanen var for emigrantene — har de sikkert vært til alters i sin barndoms kirke før de reiste.

Grethe Lovise møtte storm i Nordsjøen og måtte gå inn til Ramsgate i England for reparasjon. Dette tok 10 dager. Så seilte de over til Havre de Grace.

Her fant de en større skonnert, IZETTE fra Boston som skulle til New Orleans.

Oppholdet i Frankrike tok to uker. Den 16. november seilte de så ut fra Frankrike.

Om bord i Izette var også tyske emigranter. Dekket ble delt i to, en del for de norske og en del for de tyske. Dessuten var der en lugarpassasjer som skulle til Amerika og selge kunstige blomster. Noen av barna fikk av ham blomster som ble gjemt som et minne fra overfarten.

Brevene til Norge forteller at turen over Atlanderhavet var behagelig. Den tok 6 uker. Et tysk barn døde og ble begravet i sjøen. Like før ankomsten døde også Anders Nelson Holtes kone, Gjertrud Ommundsdatter Espegren og datteren Izette på 1 mnd.

Romantikk var det også om bord. 1. styrmannen, som hadde vært preussisk offiser og som ønsket å emigrere, gjorde kur til Peder Kalvehavens datter Aashild Elise. Han kunne ikke snakke norsk, men gjorde kur til henne ved å kaste pinner til henne, står det i familieopptegnelsene fra Amerika. De giftet seg i New Orleans. Han het Stoffragen. Barna som ikke kunne uttale navnet hans, kalte ham herr Stockfish. I New Orleans handlet han til seg et nytt navn og het nå Petter Albert Peters, senere forandret barnebarnet (som da var president i banken Wathena, Kansas) navn til Pettis.

Til New Orleans kom de 6. januar 1847. Peder Kalvehaven kjøpte en flatbunnet elvebåt og to mindre båter for seg og sine, Lars Hoversen leiet et hus i Canal gaten for sin familie. De var alle meget nøye med å koke vannet. Før de reiste fra Grimstad hadde den unge farmasøyten på apoteket i Grimstad (Ibsen) utstyrt dem med en solid medisinkiste. Allikevel døde 11 av følget i New Orleans.

Følget hadde enten Texas eller Missouri som mål. Da landgangen fant sted, hadde de ennå ikke avgjort hvor de ville slå seg ned. De ankom da den meksikanske krig var på sitt verste. Slaget ved Montery var blitt utspilt et par dager før avreisen, og slaget ved Buena Vista fant sted noen uker etter at de var gått i land.

I New Orleans var det store depoter for transport av tropper og forsyninger, og alt var røre og forvirring.

Dette avgjorde muligens at de ikke ville reise til Texas. De familiene som mistet en eller begge foreldrene, som Osul Kittelsen og Ole Bjelland, kom først senere sammen med slektninger i Wisconsin.

Knut Hoverson døde også i New Orleans, men konen og barna forble i følget med de andre. Etter at konen Trone døde, reiste også Bernt Hansen Molland videre til St. Joseph.

Folketellingslistene i New Orleans fra 1850 viser flere nordmenn enn en kan identifisere.

Da elvetrafikken åpnet igjen på våren, gikk Grimstadkolonien ombord i Old Hichory 1. april 1847.

En del av flokken gikk i land i St. Louis, men 52 fulgte med båten helt frem til Robidoux Landing i Blacksnake Kills 14. april 1847.

Rundt St. Joseph tok de så land og ble en «norsk koloni», på mange måter en familieklan som gjennom mange generasjoner har bevart sin identitet.

I 1860 flyttet riktignok Osul Enge og hans nærmeste over til Kansas. Men avstanden over elven var ikke større enn at kontakten var der.

50 år etter overfarten kom de alle sammen for å minnes turen over. Beretningene ble holdt levende for barn og barnebarn.

I 1906 ble det i Tray holdt 60 års jubileum. Det er fra referatene fra denne festen og fra hendelser som der ble frisket opp og gjengitt av avisen Troy Chif, at vi har hentet passasjerlisten.

I dag er det vel ikke mange av etterkommerne som snakker norsk. Men fremdeles lever sønnesønn av Peder Kalvehaven (Igland), HARRY NELSON. Han er dattersønn av Nils Guttormsen (Igland) og hadde således både sine bestefedre og foreldre blant emigrantene.

En annen som bør nevnes her, er proff. FRANK GEORG NILSON som stadig holder kontakten med Norge og slekten hjemme levende. Han er Peder Kalvehavens oldebarn og hadde sin bestefar Jørgen Aun (Georg Osa) og bestemor med på emigrantskipet Nordpolen i 1850.

Passasjerlister:

17. september reiste Grethe Lovise fra Grimstad. Med på båten var:

Menn:

Osuld Nelson Enge, Anders Nelson Igland, Holte, Knud Hoverson, (Stensvand), Bent Hanson, Molland, Ole Halvorson, Ole Bjelland, Halvor Bjelland, Osuld Anderson, Osuld Kittelson, Lars Hoverson, (Stensvand), Knud Iveland, Aanon Iveland, Simon Simonsen Kålåsen), Louis Nelson, Nils Knutson, Hans Omundson, Alette Omundson, Hans Enge, Christian Halvorson, Ole Skomager, Torjes Harrabor, (Terje Torjus Hardeberg), Gunnar Kjeland, (Kiland), Jon Kjeland (Kiland), Gjerold Olson, Else Østerhuus, Peder Dalholt Kalvehaven.

Kvinner:

Karen Nelson, gift m. Peder Kalvehaven, Gunhild Nelson, Gjertrud Nelson, Astrid Hoverson, gift med Knut Østerhus, Trone Hanson, Karen Halvorsen, fru Ole Bjeland, Maren Anderson, f. Igland, Christine Hoverson, fru Osuld Kittelson.

Barn:

Niels P. Nelson, George Nelson, Sarah Nelson, Mary Christine Nelson, Laura Nelson, Elise Nelson, Gurine Nelson, Aase Nelson, Tyra Nelson, Mary Nelson, Trine Nelson, Nels Nelson, Maria Nelson, Nels O. Nelson, Christian Hanson, Elise Hansen, Mathilda Hanson, Bergitta Hanson, Aletta Halvorson, Orilla Bergetta Nelson, Aletta Omundson, Hans Omundson, Helmar Hoverson, Edward Hoverson, Eli Hoverson, Anne Hoverson, Christine Hoverson, Kittle Hoverson, Jon Hoverson, Andrew Hoverson, Tomine Hoverson, Anders Andersen, Osul Anderson, Gunnar Anderson, Nils Anderson, Peder Anderson og en sønn og datter av Kittelson som en har glemt navnene på.

Det mangler på denne listen noen navn.

Med på NORDPOLEN i 1850 var blant andre:

Peder Kalvehavens 4. barn Jørgen Aun (Georg Nilson) Han var gift med AASE GUTORMSEN THOMPSON. Også svigermoren BERTE (Gift med Guttorm Pedersen Igland (1775), var med, samt 4 sønner av Berte.

1. Peder Thomson gift med Karen Bentsdatter, 2. Gunder Tompson gift med Jacobine, 3. Nicolai Thompson gift med Maren Hansdatter, 4. Nils Thompson gift med Ingeborg Hansdatter.

Ole Nielson, den yngste av «emigrantbrødrene Igland», var også med Nordpolen, samt Oles kone ANNE HANSDATTER ØRTELAND (enke etter Peder Grøsle) og deres tre barn.

De var altså 13 voksne + barna deres av samme slekten (Iglandslekten) som reiste med Nordpolen og kom til New York 29. sept. 1850.

Wilhelm Wilhelmsen (f.1825) var tømmermann på «Nordpolen» denne turen (oldefar av fotograf Fløistad, Grimstad).

Fra Kristen Stallelands opptegnelser:

Han skriver 6. april 1927:

«Dei fyrste som fôr til Amerika frå Landvik og Herrefoss.

BERULF KRISTENSON ØYNA.

Denne mannen lyt være ein av dei fyrste som fôr. Han tok ut alt i 1844 med husluden sin. Han var son til Kristen Berulvson Øyna i Froland og Guri Kristensdotter Bjorvatn. Guri var dotter til Kristen Larson Bjorvatn og Berte Kjertilsdotter Igland.

Trulig hadde dei born med seg då dei fôr. Me veit lite om korleis dei kom over. Men det gjekk visseleg både seint og tungt.

Dei sette bu ved Port Washington i Visconsin. Dei hadde ein son som hette Nils etter Morfaren. Han kalla seg Nils Kristensen og var i 1879 prest for ein kyrkjelyd i St. Joseph i Missouri. Sidan flytta han til Iova.

Videre forteller Stalleland om emigrantene i 1846 og om to brødre

fra Bjelland i Herefoss som var med, OLA NILSSON BJELLAND og HALLVOR BJELLAND.

Som mange av de andre fikk også Olas kone febersykdom og døde i New Orleans.

«Der stod Ola Bjelland åleine att med Ommund, ein liten son på 3 år og Gunvor, ei liti dotter på 1 år. Han visste kje råd, han fekk ein huslyd i New Orleans til å taka Gunvor. Og så tok han sonen og fekk kome med båt opp Mississippielva til Galena i Illinois. Der tok han vesle Ommund på ryggen og sleit seg gjennom fæle villskogen til han nådde syster si, Oddborg Øyna, i Port Washington. Ho tok seg av vesle Ommund.

Halvor Bjelland, bror hans, hadde også slite seg upp til Visconsin til syster si. Hausten 1847 tok dei tvo brørne av til Michigan og fekk seg arbeid på sagbruk».

Senere omkom Ola, og Edmund vokste opp delvis hos tanten og senere hos onkelen Hallvor. Edmund var med i borgerkrigen og «vart gravlagd med militær ære da han døyde 1926. Fordi han var den siste av dei norske gamalkarane som var med i borgerkrigen».

Kristen Stalleland forteller videre i Grømstadposten 6. april 1927:

«Osul Nilsson Igeland var fødd i 1802 og gifte seg 1827 med Gunhild Terjesdatter Haaland i Landvik. Dei var syskinbarn. Dei sette bu på Enge i Eide. Her hadde dei store sorgen at Nils, eldste sonen døyde 5 år gamal ved ei ulykke. Dei fann han strupt i runsa. Osul og Gunhild med 6 born var med på den Mødesame ferda til New Orleans. Dei fekk omsider slite seg fram til Buchanen County i Missouri og sette bu der. Her fekk dei det 7. bornet. Sidan flutte dei til Doniphan County i Kansas ved byen Troy.

Han var ein drivande bonde og dreiv mykje med griser. Han kunne vel hava 100 slike.

I 1872 var han heime og vitja oss eit bel. Då han for frå oss att, hadde han med seg eit heilt fylje. Mellom desse Olav Eskedal, Mathias Ronnen, Aanon Kylland og Anne Persdotter, enkja etter Gutorm Liodden ved Tønnesøl. Ho vart same året andre kona hans».

Familien Igland her i Norge har gjemt en hel del av de brevene Osul sendte hjem. En siterer her det første brevet i sin helhet og noen bruddstykker av et par av de andre brevene:

Brev fra Osul Nilsson Enge (Igland):

Bucanon County i Missouri Stat 16. juli 1848.

Kjære søskende og venner.

Jeg tager nu pennen for at tilkjennegive eder hvorledes jeg lever, hvor jeg er gått hen, og noe om landet og forholdene her. Jeg vil også sie eder når og hvorledes vi kom hertil.

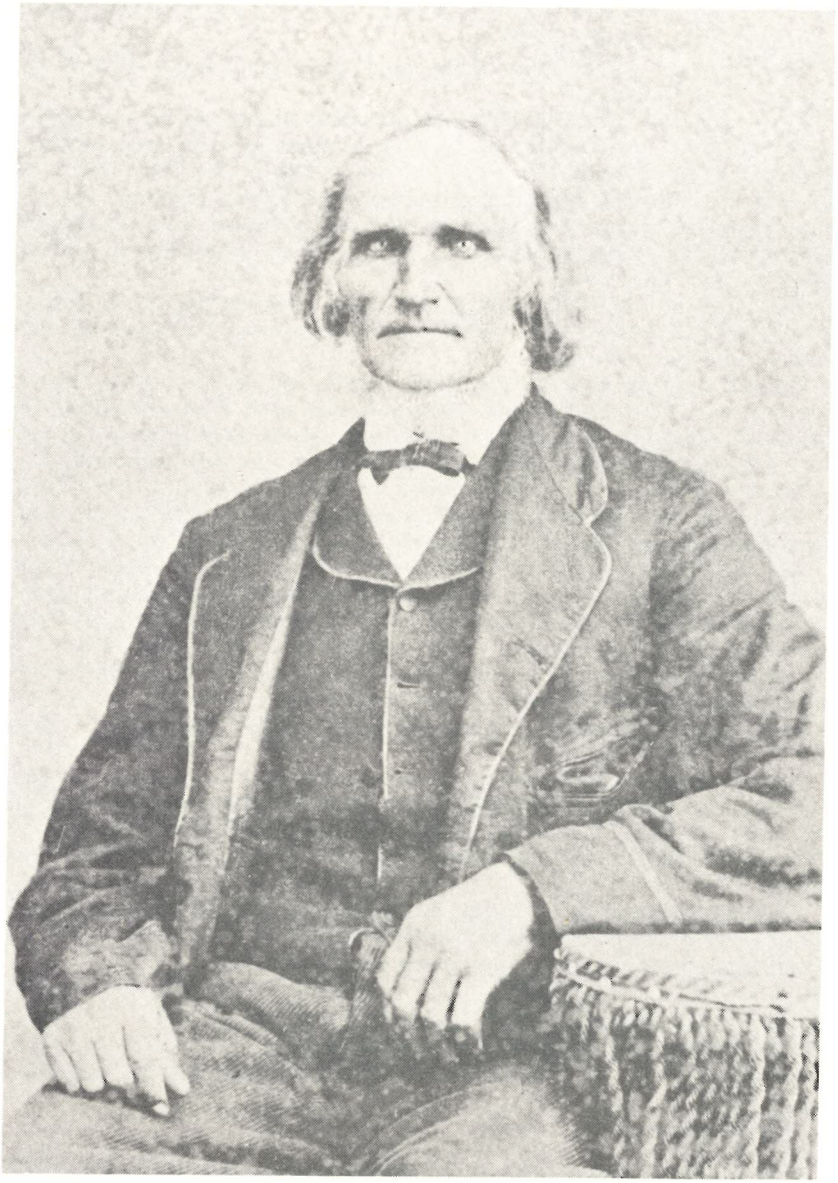

Aud Nilson Enge (Igland)

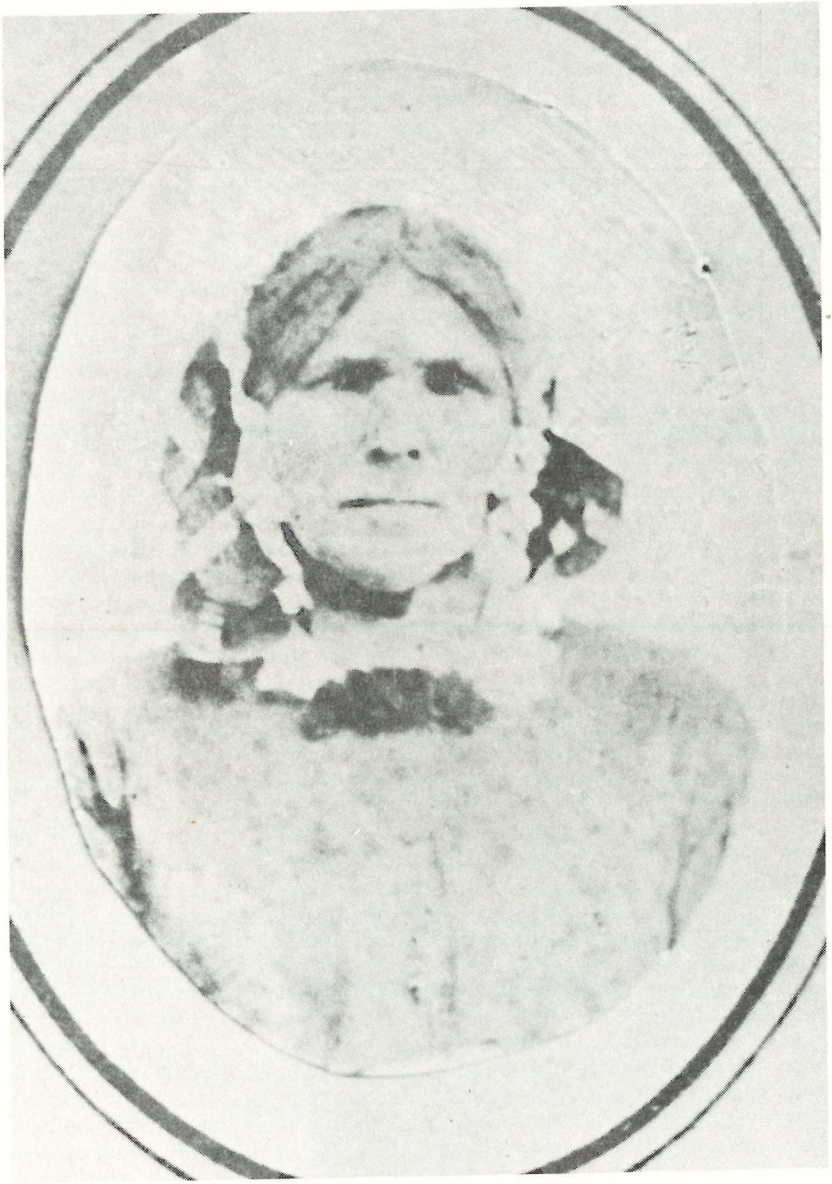

Gunhild Terjesdatter Enge

Vi kom til New Orleans den 9. jan. f. år, efter 8 ukers seilas fra Havre hvor alt gikk lykkelig og vel. Det var særdeles snille folk ombord, både offiserer og mannskap. De var ikke å sette i sammenligning med de norske vi hadde vært ombord hos tidligere. Man hørte hos amerikanerne hverken prygling eller sjelling, som hørte til dagens orden hos de usle norske skonnertoffiserer.

Vi forlot New Orleans 1. april f. år i følge: Jeg, Peder Kalvehaven, Osul Løvåsen, Anders Holte, Lars Stensvand, Ole Konnestad, Astri Østerhus, Simon Kålåsen, Torjus Hardeberg, Kristen Bjellandslien, da vi alle aktede oss til Missouri.

De øvrige av selskapet gikk nogle til Visconsin og noen var gått tilforn for at søke arbeid.

Vi kom til byen St. Joseph den 14. april s. m. som var omtrendt 1800 mil fra New Orleans, og her i nærheten er det nu vi bor.

Det blev fortalt fra flere efter veien at St. Josephs omegn var et av de beste steder i Missouri man kunne nedsette sig på for at få godt land og godt marked som jeg tror også var riktig. Jeg løp rundt her i 2 uger for at se mig om efter land da det meste av det beste land i nærheten av byen var optaget. Dog her var en mengde som ville selge farm for at reise til Oregon. Det er her med å reise til Oregon som i Norge med at reise til Amerika, og St. Joseph er et sted hvor de setter over Missourifloden for at drage gjennom Indianernes territori over klippebjerge til overnevnte sted.

De har også her at proviantere for reisen, hvilket bidrager meget til byens og stedets opkomst. Omtrendt 7 mile i syd sydvest fra St. Joseph kjøpte jeg en claim, 160 acres land, hvor der var opbygget stue, kjøkken (?), stall ytterst simpel og på nybyggers vis. Dog stuen var en av de beste nybyggerhus jeg har sett her, da den var tett og varm. Omtrendt 40 acres var innhegnet, 30 acres opbrakket, 7—8 besået med vintersæd. Jeg fikk i samme kjøpet en god hest, 12 kjør, 10 får, 27 svin, alt med smått og stort, 2 gæss, 50 høns og dessforuten gårdsredskaper og innbo. 8 stoler, et mahognibord, et skap, alt solid og godt. En mahognifinert dragkiste, et stueur, halvdelen i en brak-plog og en mindre plov, hakker, spader samt endel kjøkkentøi. For alt dette tils. betalte jeg 420 dollars. Jeg har dessuten at betale til regjeringen eller Missouri State for landet 200 dollars som skal betales i mars mnd. i 3 påhinannen følgende år, hvorav jeg har betalt den første termin. Dette landet tilhører Missouri State, da her er endel land som tilhører ommeldte stat, der er givet i et visst øyemed, hvorav mitt er en del. Jeg kjøpte dessforuten 40 acres skovland ved siden av det øvrige av regjeringslandet som jeg betalte med det samme, da det var nesten ingen skov på det først. Astrid Østerhus har kjøpt land ved siden av mitt. Osuld Løvåsen og Lars Stensvand 1 mile fra mig, Peder Kalvehaven omtrendt 3 mile fra meg og samme slags land, og alle på samme måte som mig, og der imellom haver Ole Konnestad og en fra Tromøy sogn, Peder Eilersen Clainet, nær 80 acres. Her var ingen norske

før vi kom her i nærheten, alene en dansk mand var kommet her høsten før vi kom.

Jeg kan også sige eder, kjære søskende og venner, at jeg er vel fornøiet i min reise hertil, da her er gode udsigter for fremtiden både for mig og min familie. Friske og sunde er jeg med familien, Gud være takk, som vi og har vært siden vi kom hertil. Jeg for min del har ikke vært så jevnt frisk på over 20 år, som jeg har vært siden jeg kom hertil. De fleste av de andre norske har også vært jevnt friske. En del har havet noget climat eller koldfeber, men er for nærværende alle vel.

Peder Kalvehaven har lidt mest da han var syk nesten hele forrige vinter, dog han er nu bedre. Jeg vil også sige eder at det er gåt meg hidentil langt over min forvendtning da jeg ventede aldrig da jeg forlot Norge at få hus og gård såvidt ferdig med besetning og husgeråd av enhver slags i så rigelighet for den lille kapital jeg hadde tilbake da jeg kom her efter en så lang og kostbar reise.

Landet her er overmåte fruktbart. Her gror hva man planter i rik overflod, og som dere vel vet, foruten gjødsel, skjønt jorden nyder for det meste en skjødesløs og dårlig behandling. Det meste her planter en maiseller korn som det her kalles, hvede, hamp og havre, dog det siste alene til kreaturfôr. Kornet bliver og det meste fortæret av kreaturet, skjønt det er god og sund menneskeføde, dog det giver noe tørt brød, men passer overmåte godt til det mengde flesk som her spises. Her avles også endel poteter, rug, bygg og mange forskjellige hagevekster. Det er beundringsverdig å se hvorledes mange ting gror her. Hamp, som er en så sjelden vekst i Norge, vokser her til 10—12 fot høie og mere, alene ved å pløie og så. Humle vokser her vilt, så jeg i den best dyrkede humlehave hjemme i Norge ikke har sett dens lige. Kornet vokser på en stilk meget lig det norske rør av omtrendt 2 tommers tykkelse, 10—12 fods høide med en blomsterdusk på toppen, omtrendt midt på stilken skyter et eller to aks ut og på hvert aks er undertiden intil 1000 korner og hvert korn større enn en sukkerert, noget flataktig — så kan dere derav gjøre et lite begrep om hvorledes det lønner. Det bliver plantet omtrendt i 4 fots avstand fra hverandre hver vei og 3—4 kommer sammen på hvert sted. Når kornet er omtrendt modent, hugges stilken med aksene av, med en håndøks eller annen dertil gjort øks og settes sammen til reisinger til vinterfôr så mange man tror at behøve.

Det øvrige bliver stående på stubben til vinteren når det bliver beleilig, da kjører man rundt over ageren med vognen, brekker aksene av stilken og kaster i vognen, kjører til et dertil gjort kornhus hvor det bliver liggende til man forbruker det, hvilket for det meste er til svin og kreaturfôr da det er kuns en liten del folk kan rekke at fortære av det. Det lønner sig kun lite at selge da prisen er 10—12 cent busken.

Hamp er det beste som her avles til salg, da den giver mange

ganger så meget utbytte som hvede og annet man avler til salg på aker, men den utfordrer megen arbeidskraft. Jeg antager at her er bedre end i det nordlige Illinois og Visconsin, da hamparten ikke vel kan drives der som er mest fordelaktig.

Ville frukter er her en del av og av forskjellige slags. Plommetrær er her hele skoger av og bare rett gode plommer. Høstnøtter er så mange at det er ubeskrivelig.

Graset gror på sine steder hvor det er noe lavtliggende jamt med akselen på en mand til hest. Jeg forsikrer eder at ei kan det forståes av den som ikke har vært utenfor Norges grenser hvorledes det gror her, så jeg vil ikke si mer derom. Kreaturet går ute vinter som sommer, da fjøs haves ikke. Stald haves til etpar hester som de mest bruker, de øvrige går ute. Kreaturet bliver fort lit om vinteren til hjelp med rug og annet som de tager i skoven. Her er også en lettvindt måte at gjede dem på. Man giver dem alene noe salt etpar ganger om dagen for at vende dem til at komme hjem. Melkekuene påpasses på den måten. Kalvene bliver innestengt i en have, når koen kommer hjem, lader man kalven patte litt og så melker koen, lader den så patte noget mer, stenger den så inne igjen. Så går koen av at gresse til neste melketid hvor den nesten alltid innfinner seg, og således er enhver ting innrettet og på en så lettvindt måte.

Naturen er også meget gunstig her i enhver henseende. Jorden er såre lett at arbeide. Diger behøves ikke, sten har man ikke å velte på, man behøver bare at inhegne det stykket man vil dyrke og dernest at pløie og så. Hva man her kaller at dyrke, er at pløie med en stor plov trukket av 8 eller 10 okser der tager en fure 18—24 tommer bred. Det gror ikke så godt det første året, især på prærie eller gressmark da grassvorden må rodne før jorden bliver riktig skjør. Jorden består av en blanding av muld og fin sand. Så fin at man ikke kan føle den med fingrene. Det er kalk i den og såre lett å arbeide med når den først er brekket.

For meg synes det virkelig at dette land av skaperen må være bestemt til menneskers bolig, men langt fra ikke Norge.

Jeg skulle ønske at hele Norges befolkning var her, især den ringe del derav, de behøvde ikke at lide mangel for føden når de kuns ville og kunne arbeide noget om ikke så meget.

Her var plass nok for dem alle. Jeg mener ikke just dette sted, men rundt i landet, dog jeg tør forsikre at hvis min eiendom var opdyrket og beplantet med korn, godt vilde føde hele Eide sogns befolkning. Landet her er ikke aldeles fladt, men noe bakket med lange hellinger avvekslende med prærier og små skogstrekninger liggende imellom Missouri og Plate floden på 39½ grad N.B.

Godt marked har man i byen St. Joseph hvor man kan selge produktene nesten alltid til kontanter. Det er en ny by, 4 år gammel, i megen opkomst. Den teller 1700 mennesker. Der drives megen handel, har mange kramboder, større end de største i Arendal,

har 3 kirker, flere skoler, dog privat, og et praktfult rådhus. Der er også i byen en vand og en damp kvernmølle, to dampsagmøller — den tredje under arbeid, to uldklædemaskiner. En by lig denne kan ikke Norge fremvise av alder og opkomst hvormeget der end synges og prales derav. Spinde og vevemaskiner er her endnu ikke oprettet da allting er meget nytt. Her kan ikke alt blive ferdig på en gang. De eldste setlere har kuns været her 10 år. Her spindes og veves omtrendt på samme måte som i Norge.

Enkelte treskemaskiner er her allerede, men forøvrig treskes på den måte: Man skuffer den løse jord av på en rund plan hvor maden legges og rider rundt derpå med 4—6 heste til maden er avtrampet. Agnene bliver fraskilte med en liten maskin der trekkes med en sveiv, hvilket her er mange av. En treskemaskin er bekostet ikke langt herfra for 300 dollars, hvormed kan treskes 400 bushel om dagen, hvor maden kommer renset like i sekken, halmen og agnene er fraskilt og kommer en annen vei.

Ordentlige kirker er ennu ikke bygget her på landet, men her holdes gudstjeneste i folks huser her og der hvor prediken bliver bestemt. I sommer skal bygges en kirke 3—4 mil fra min bopel.

I alminnelighet er folket religiøst og søndagen holdes meget hellig. Skoler er her flere av i omegnen. Der blev for en tid siden tatt ut tomt til skolehus på siden av min eiendom, men huset er ennu ikke påbegynt. Mine døtre Gurine og Maren var i byen St. Joseph sist vinter i 3 mnd. i skole hvorfor jeg betalte 5 dollars i lønn til skoleholderen. Kost og logi fikk de for at arbeide i mellomstunder for den de logerede hos. Trine og Terje var også i skole en tid sist vinter 1½ mil fra min bopel på landet, dog det var lite bevendt dermed da læreren var ikke videre.

Sundhetstilstanden er her i alminnelighet god, da sykelighet synes at være mindre end der hvor jeg kom fra i Norge.

Luften er ren og behagelig. Godt og klart drikkevand er her overalt. Jeg har flere kilder eller opkom på min eiendom. Lite med regn eller uveir. Den meste regntid er mai, juni og juli.

Høsten er alminnelig tør og sjelden regn. Vinteren er ligeledes nesten jamt godt veir med behagelige solskinnsdager. Dog undertiden sne og koldt. Her var sist vinter 2 ganger 4 tommer høi sne, men forrige vinter var 12 tommer som er det meste siden man begynte at setle her. Sneen ligger ikke lenge, da solen og luften fortar den om få dager. Her bliver om vinteren undertiden meget koldt så jeg vet ikke om jeg har følt det koldere i Norge. Det fryser så at rimet henger i skjegget, men det varer i alminnelighet ikke mer end 2—3 dager, så er det mildt igjen. Sist vinter var det tre ganger slik kulde.

Det er nesten utrolig at kreaturet kan leve uten hus, det er hjelpen det varer så kort — dog det hender at kalver og høns fryser ihjel, og grisene fryser ørene av sig.

Våren begynner i alminnelighet i april og graset begynder da at

skyte frem. Sommervarmen er undertiden så sterk at det er hardt at foreta tungt arbeide i solen, men den har likhet med kulden, den varer heller ikke så lenge.

Hva jeg skal sige her er til besvær, synes for mig virkelig meget lite. Skatter og avgifter er en ubetydelighet, der er ennu ikke krevet av noen av oss norske. Fattigbidrag kreves ikke. Virkelige fattige eller brødmangel kjennes ikke, hvilket lader sig lett begripe da man føder kreaturet med omtrendt det samme man spiser selv. Jeg har heller ingen betlere sett her. Fluer og mygg er her ikke til besvær hverken for mennesker eller dyr. Musseter findes ikke her, hverken to eller firbente. Rovdyr er her ikke mer enn den usle præriеulven, hvilket er meget sjelden. Jeg har ennu ikke sett noen av dem.

Slanger er her vel endel av, min stat ikke fuld av dem. Jeg så flere på en morgen i Norge enn alle dem jeg har sett i Amerika, og heller ikke anrette nogen skade. Jeg hørte en mand som forrige sommer ble bidt av en klapperslange, men blev straks helbredet derav. Jeg kjenner tobente slanger i Norge der er langt farligere end selve klapperslangen her. Der går en M.P. og skuler nede i Grimstad. Jeg vil virkelig bede enhver tage sig iakt for dem, da deres bit er farligere end selve klapperslangens her.

Gode veier er her overalt så man med vogn kan kjøre til hver manns dør. Gode lover til beskyttelse for frihet og for rett. Man hører kun lite til stevninger og prosesser. Bliver her en prosess en gang imellom, så blir den avgjort straks. Man spiller ikke så megen tid her, ei heller sine penger på øvrigheten som i Norge for å få sin rett gjeldende. Den som forøvrig ønsker å vite noe om Amerika, han leser i Gasmands og Reiersens beskrivelser derover, da jeg finder deres beretning i alt vesentlig stemmende med sannheten i alt hva jeg hittil har kunnet erfare, så jeg forsikrer eder, jeg er ofte falden i forundring ved at lese i Reiersens veiviser, hvorledes en mand i så kort tid kunne innsamle så megen kunnskap.

Det er og noget som siger seg selv at en beskrivelse der omfatter det hele, ikke kan passe til enhver enkelt småting, da her er forskjellige love i hver stat. Det er nyttig for den der har veiviseren og vil reise til Amerika å tage den med, da der er forskjellige veiledninger der kan komme tilnytte.

Det eneste jeg ikke synes at kan være enig med Reiersen i, er reisemåten hertil over New Orleans. Derimot er jeg enig med Gasmand om veien om New York, thi jeg tror at det måtte være rettere og bedre. Da kan man reise over Nordsjøen foråret og har hele sommeren at reise på. Man kommer den vei ikke så langt i syd, og varmen bliver ikke så sterk og klimaet ikke så meget foranderlig som over New Orleans. Man kan over New York såvel som over New Orleans komme til Missouri eller hvilket som helst annet sted man ønsker seg i Mississippidalen.

I allfall vil jeg fraråde dem der tager over New Orleans å reise

på en tid hvor de må komme til å stoppe der, men reise på en tid da han kan komme op ad landet med det samme, thi med å stoppe der videre lenge ere de utsatt både for pengetap og sykdom, da de fleste nykommere der bliver angrepet av heftig mavesyke og løst liv som vannet forårsaker på den som ikke er vandt dertil, hvilket undertiden bliver dødelig. At fortjene noget der er heller ikke at gjøre regning med da immigrasjonen tiltager så sterkt hvert år at en fjerdepart ikke kan få arbeid som følge derav. Jeg finner det heller ikke nyttig for dem der vil reise til Amerika at tage annet med seg enn hva de behøver på reisen, da her er enhver ting at få kjøpt bedre enn i Norge, og tillige solid og godt. Noget lett verktøi kan dog være godt at have med da det ofte kan komme til nytte på reisen.

Anders Holte har bedt meg når jeg skriver til eder, at jeg ville hilse fra ham, da han tillike med Lars Håbbesland, Kristian Stensvand, Cresten Bjellandslien og Torjus Hardeberg er gået inn som vollonteers, eller soldater for at gjøre en reise inn i Indianernes territorium på Oregonveien over for St. Joseph. De er ifølge 5 kompanier. Hensikten med deres reise er at bygge et fort eller forsvarssted mot indianerne for de der reiser til Oregon, da der har hendt at immigrantene er blitt berøvet på reisen. Disse soldatene har det rett godt som over alt i Amerikansk tjeneste. De hverken sulter eller tørster, ei heller bliver de prylede som på norsk manér, men de bliver provianterede med de beste levnedsmidler som er i landet av enhver slag. Fersk kjøtt to ganger i uken av utsøkte unge okser, enda må ikke halsstøkket gives dem, men bliver kuttet av klos ved baugen. Deres lønn er omtrendt 30 dollars om mnd., og 60 acres land når de kommer tilbake. Men de må holde seg selv hest.

De har nu været der omtrendt et år og er tilbake om to mnd., så er de fri, da der er sluttet fred med Mexico og der skal komme noen derfra å løse dem av. I vinter var de omtrendt 100 mile fra St. Joseph og hadde ikke annet å bestille enn å lave sin mat ferdig og spise den. De var hjemme her en tur i vinter. I sommer var de 200 mile inne i landet og arbeidet på murstein til fortet. Deres arbeidstid var 4 timer til dagen.

Vi har ofte brever fra dem. De lever alle vel. Da rummet tillater ikke mere, vil jeg slutte med en inderlig hilsen til eder alle, søskende, venner, velgjørere og bekjendte. Vi lever vel og ønsker eder alle det samme. Det ønskes av eder hengivende broder og venn

Osul Nilsen Enge.

Brev fra Osul Nilson Enge
til brorsønnen N. Pedersen.

Bucanon Co den 3. januar 1854.

Det er 6 år siden første brev hjem. Han har nå 7 barn og 6 barnebarn. Alle bor i nærheten av ham. Han føler seg eldre, men han og alle hans er friske.

Han har nye hus i tømmer, 2 rom med sval imellom. Han har lagt mer land til eiendommen. Det er mest hamp og litt korn han dyrker.

«Sist vinter kom to norske her hjem fra Californien, nemlig Nils Pedersen Dalholt og Johannes Larsen Stensvand. Den første med 2000 dollar, den siste med 1000 dollar. Forøvrig er ryktene nu fra Californien ikke meget favoriable, da guldet nu bliver vanskeligt å få fatt på, så den der vil ha sekken full nu må til Ny Holland der det skal være plenty av det».

Det neste brev fra Osul Nilson Enge er fra
Troy Postoffice, Doniphen County Kansas den 8. juli 1867 til

«Kjære brorsønn med flere».

Hans kone, Gunhild Terjesdatter Håland, er død i juni samme år, 62 år gammel. De hadde vært gift i 40 år. «Hun etterlot seg 7 børn og 25 børnebørn som alle bor her i nabolaget».

Han har nå en gård på 100 acres oppdyrket og innhegnet land og atskillig større hus enn i brevet fra 1854.

Huset er i 1½ etasje i bindingsverk. Ved kjøkkendøren er brønn med pumpe. Der er stall til 4 hester, 3 kuer, noen sauer, en liten smie og et hus til hønsene.

«Når en skal begynne i nytt land, hvor der ingenting er untagen den rå natur, kan en ikke rekke meget i et halvt snes år som vi har vært her. Jeg har riktignok 300 frukttrær — planter som nu begynner å bære frukt».

Han forteller at de har en maskin til å kutte høy og hamp, som blir trukket av 4—6 hester. Likeså har han en maskin med rive til å rake høyet.

Videre sier han i dette brevet:

«Iår vil ikke Nils tjene meget, heller ikke andre farmere her i en svær omkrets, da vi er hjemsøkt av, tror jeg, de egyptiske gresshopper. De kom her forige høst i september flyvende i sådanne mengder at de på mange steder døttede jorden, dog de den tid ikke gjorde nogen betydelig skade da hvete og bygg var innhøstet untagen vinterhveten som var sådd. De åt den av så mange ganger til den døde aldeles ut. Men de lagde sine yngel i jorden i millionvis,

et slags små egg, og ved vinterens komme døde de alle ut. Nu da forårsvarmen begynte, begynte eggene å klekke ut, og gresshoppene kom frem i millionvis. I begynnelsen var de små og gjorde ikke søndelig skade, men ettersom de vokste tiltok grådigheten så de har ruinert hamp, hvete og bygg. Havre liker de ikke så godt, heller ei maiskornet har de sønderlig skadet enn».

I 1867 er Osul Enge 65 år. Han forteller i et lite brev til brorsønnen Nils:

«Jeg har hatt den lykke her som i gamle landet å have alle de brødløse fortjenester som er at få fatt på — som skole bestyrer, Prestens medhjelper, kirkeverge og desslike.

Sist var jeg Jurymann og satt på Tinget i Troy en uke, men for det fikk jeg 2 Dol. dagen.

Jeg er nu ikke annet enn Prestens medhjelper, da min alder fritager meg for det meste av sådant».

Besøk hjemme:

I 1871 er Osul Enge hjemme i Norge i to måneder. Etter at han var kommet tilbake til Amerika skriver han 4. oktober 1871 fra «East Norway», Kansas:

«Kjære brodersønn og andre slekt og venner der over i Norge som dette måtte komme i hende.

Jeg først vil takke for den vennlige mottakelse og megen godgjørenhet jeg nød hvor jeg ferdedes ved mitt behagelige besøk der over i mitt gamle fedreland.

Jeg kan også fortelle Eder at jeg og de andre norske av mitt følge kom lykkelig over her til mitt hjem den 14. sep. Dog reisen var lenger enn på min overreise. Vi var i 27 dage fra Christiansand til mitt hjem i stedet for 21 dage på overreisen. Meste årsaken var at vi hadde motvind over Atlanterhavet nesten hele tiden og et Jevndøgn rent en storm».

Lengre ute i brevet forteller han:

«Våres prestebolig i Norway er ferdig, og han presten Brun med familie er fløttet i det og finder seg vel fornøiet der. Abram Bennett som handler der, har også bygget et hus der».

Osul Enge har nå vært enkemann i flere år. I 1873 gifter han seg igjen med Anne Pedersdatter Liodden. Hun kom til Amerika i samme følge i 1871. Osul Enge døde i 1881.

Som enke giftet Anne seg igjen med Gutorm Osulsen, barnebarnet til Osul Andersen Løvaasen.

Brev fra Peder Kalvehaven:

Den neste brevsamlingen er fra PEDER KALVEHAVEN, sønn av Nils Pedersen Igland og Åse Olsdatter Hasselien.

Han var født på Kiland 1794 og gift med Karen Marthea Bjerke fra Romerike. De bodde først på Dolholt og siden på Kalvehaven i Eide.

Den eldste datteren, Sara, giftet seg i 1848 med Osul Mathias Dannevig, Homborsund, og reiste året etter til Kansas. Barn nr. 2 Nils Peder Nilson emigrerte med foreldrene, han er gift med Tomena Hoversen, født på Stensvand av foreldrene Lars Stensvand og Kristina Kittelsdatter.

Også datteren Olava var med emigrantene 1846.

Likeså Aashild Elise som fant sin preussiske offiser om bord i Izette. Barn nr. 4, Jørgen Aun Nilson, giftet seg med sin kusine Aase Guttormsen Thompson. De emigrerte med Nordpolen 1850. I Amerika blir han kalt Georg Osa Nelson.

Det finnes tre interessante brev fra Peder Kalvehaven.

Kanskje har det størst interesse her å ta med brev nr. 2, fordi det forteller om gullfeberen og de strabaser gullgraverne måtte igjennom:

Bucanon Count Missouri St. Joseph 14. mai 1857.

Kjære Broder J. Nilson.

For omtrendt 5 år siden mottok jeg et brev fra dig datert 7. mai 1852 hvorav ser at dere lever vel den tid. Jeg haver alltid tenkt at skrive dig til, men jeg haver alltid bleven avbrudt. Vi lever alle vel. At Sara er død for nogle år siden, antager jeg at dere har hørt. Hun efterlot sig tre sønner hvorav den yngste er hos oss. Olsen Dannevig bor nu på mitt land og er gift med datter til Osul Løvåsen. Aaselle Elise lever vel med sin preusser og er moder til 6 børn hvorav en er død. De havde et uhell for et par år siden, ved at et hus brendte av for dem som de hadde oppført forrige sommer. Krambod for å selge proviant for dem som arbeider på jernbanen. Det var et tap for omtrendt 700 dollars som var omtrendt hva de eide.

For 4 år siden kom Nils hjem fra Calefornien og medbragte 2100 dollars. Dog var ikke reisomkostningene dertil fratrukket, som var noe over 100 dollars. Reisen dertil er meget besværlig og meddtager fra 4 til 6 måneder. I alminnelighet er det 4 mand til en vogn hvorpå de innpakker klæder og proviant for hele reisen og spender 5 par okser for, og en à to hester må de ha for at ride på. Reisen begynner først i mai eller når der er gress nok til kreaturene. Reisen fortsetter for det meste hver dag, og der hviles kun om natten da oksene grasse og der må holdes vakt om natten at de ikke skal løpe av.

Veien går op langs Plate-floden på den vestlige side av Missouri. Det er et uoversiktlig sletteland uten trær og med tørr, sandig jordbunn, solsvidd og støvet av det tørre vær som er trykkende.

Endelig taper denne ensformigheten sig ved synet av fjernt fremragende gjenstande der formodentlig er brudstøkker av de Los Andes. De have pyramidehuser og skorstener.

Efter flere dagers reise befinner man sig endelig ved foden av disse. Ennu er landet like slett og vedblir til man befinner sig i en dal på bjergkjeden Los Andes. Uten at merke at man har gått opefter, har man dog sneen i bjergene på begge sider av sig, og skjønt der fryser is om natten i dalen, er der dog ypperlig gras til kreaturene. Nu fortsettes gjennom forskjellige dale hvor der findes røgende kilder salivatus og søte kilder samt sodakilder.

Endelig kommer man til en stor sandørken. Nu må der fylles vann, så meget de kan få med sig. Dog for det meste bliver det for lite, da det kan gå inntil 6 dager før de kommer over.

Mange kreaturer og folk haver døde av tørst og hete i dette sandgyv. Reisen fortsetter nu gjennem issale og over bjerge hvor vognen tildels må heises op og ned til man endelig befinner sig i gullregionen hvor man nu skal til at fylle sine lommer med det edle metall til gjengjeld for sin møysommelige reise.

De første år var det også lett for dem som var heldige å blive rike da guldstanden lå så nær jordens overflate.

De er nu utvasket, og der må graves dypt nu.

Jørgen der reiste til Calefornien 14 dager før Nils, kom hjem omtrendt for 4 år siden. Han haver tillike med 3 andre gravet i 5 måneder før de kom så dypt at der var gull, og der var enda ikke rikt. Vi haver nylig havet brev fra ham, han siger at han haver ikke tjent så stort.

Det er ellers endel møller eller pukkverk oppsatt som drives med dampsag for at knuse kvarts der det er spinkelt med gull. Men det er kun rike kompanier som kan sette sådant i verk.

De fleste av disse møllene tjener uhyre.

Kvartsen bliver opbrakt og knust på møllen. Det meste av det knuste bliver bortskyllet med vann. Men gullet er knust for fint til å kunne renskes ganske med vann. De må ha kvikksølv på som trekker gullet tilsig. Det bliver da lagt i en varm ovn, og der rinner kvikksølvet fra gullet og kan brukes igjen på samme måten.

Vi venter meget på Jørgen, men han har ikke sagt når han kommer hjem. Ole er reist over til Kansas med sin familie for å få fatt i 160 acres land (om han ellers kan blive istand til å få det betalt og dyrket).

Jeg haver hjulpet ham med penger, og der må flere til, om han skal holde ut. Han har lagt seg til hester og kreatur. Det er ellers hardt for en fattig mann at begynne i et nytt land.

— — —

Denne beretningen om gullgraving underbygges av brevet til Osul Enge som forteller at Nils Dalholt og Johannes Larsen Stensvand har vært i California i 1854.

En bror av Johannes, Kristian Larsen Stensvand, døde under

gullgraving i California. Han var da sammen med Paulsen, gullmannen fra Vessøya. Vi har i dag Guldmandsbukten og Guldmandsveien i Vessøya oppkalt etter Paulsen.

Nok en brevskriver:

Anders Nelson Holte er bror av Osul Enge. Han var først gift med Gjertrud Omundsdatter Espegren, Birkenes. Hun døde imidlertid i New Orleans like etter at de ankom Amerika i 1847 sammen med sin datter på en mnd. Der var to barn til, hvorav den ene, NELS OLAUS NELSON, gjorde seg særdeles bemerket som filantrop og samfunnsreformator. I 1851 gifter Anders Holte seg igjen, med Anne Serene Iversdatter Lunden fra Reddal, søster av Astrid Østerhus som alt i 1850 gav et legat til folkeopplysning i Reddal.

Anders Nelson Holte var i 1832 elev av Sverdrups landbruksskole på Riise ved Tønsberg. Det finnes flere brev fra ham i denne tiden skrevet hjem til faren, Nils P. Igland, ca. 1832.

I 1871 skriver han hjem til brorsønnen Nils P. Igland. Han inleder med noen betraktninger om den europeiske likevekt og mulighetene for at Bismarcks Tyskland skal bli for mektig. «Da vi kom hit var Saint Joseph kun en liten flokk — og nu, jeg vet ikke hvor mange tusen innbyggere, og en meget utbredt handel. 6 jernbaner kommer inn, strekker seg ut i andre baner, og de igjen krysser hele Amerika.

Og dertil en livlig steambåtfart på Missouri-floden hele sommeren. En stor bro skal lages over floden til Kansassiden. Den broen skal være meget vidløftig, da den skal tjene både jernbanen og folkeferdselen i alminnelighet og anslåes til å koste over en million dollars.

Forige år var vi så lykkelige å få oss en Norsk Luthersk Prest. Han er barnefødt i Hardanger, Norge, og har studert her ved det Norske Universitetet».

Han forteller at sønnen Nils Olaus har begynt kjøpmannshandel.

I 1879 sender han et billede av sønnen og svigerdatteren over til brorsønnen Nils Igland.

Det er tydelig at Anders Holte, som i sin ungdom var i kontakt med Sverdrup, stadig tangerer Stortinget og hva der rørerer seg når han skriver til Nils Igland.

For de to andre amerikanerne er denne siden ved brorsønnen mindre sentral. Der er det gården og bygda de forbinder med Nils Igland, som det sikre punktet her hjemme som tar vare på slekten.

Anders Holte har nå så meget gikt at andre må skrive for ham «her er stor mangel på prester blandt de norske — og det er underlig at ikke flere vilde komme over fra Norge for at avhjelpe litt av denne nød».

En merkelig nordmann i Amerika.

Nils Olaus Nelson er sønn av Anders Holte og Gjertrud Ommundsdotter Espegren. Han er født i 1844 og var tre år da han emigrerte. I 1886 var han hjemme på Igland og i Høvåg hos slekten. Få nordmenn har vel som han satt merke etter seg i U.S.A.

Fredrik Vaage skriver i Symra i 1907:

«Though you give millions from a plundered hoard,
Though beggars you have made, about your door be fed,
You are a niggard still. Give, give your own
And leave your neighbor's bread upon his board.
For he whose glory is another's grief — whose gain
Is made another's loss, another's pain,
Shall not escape the hell, that waits the thief».

Nelson Olson Nelson er den merkelige mands merkelige navn, om hvem her skal berettes. Han er nordmand og berømt uten å være politiker, hvilket hartad maa henregnes til fænomenerne hertillands. Han kaldes millionær-socialist, skjønt han selv paastaar, at der ikke er mening i den kombination, idet den ene betegnelse slaar den anden ihjæl. Han er stor arbeidsgiver og tager alligevel stadig arbeidernes parti. Men tiltrods for disse tilsyneladende modsætninger er han saa logisk og konsekvent mand i handling, skrift og tale, «som man træffer dem i bygderne nutildags».

Skjønt der er nordmænd i de Forenede Stater, hvis navn er mere udbasunert af velvillige herolder og derfor mere kjendt af deres egen nation, gaar man ikke sandheden for nær, naar det siges, at der er ingen, hvis anseelse i amerikanernes øine staar høiere, og hvis navn i interesserede kredse i Europa har en bedre klang. Naar hans saga skrives — og jeg spaar, at hans biografers tal vil blive legio, — vil N. O. Nelson staa som den maaske interessanteste skikkelse af norsk byrd, som skjæbnen har kastet over til dette land, og — uden hensyn til nationalitet — i mange henseender som en af sin tids eiendommeligste personligheder.

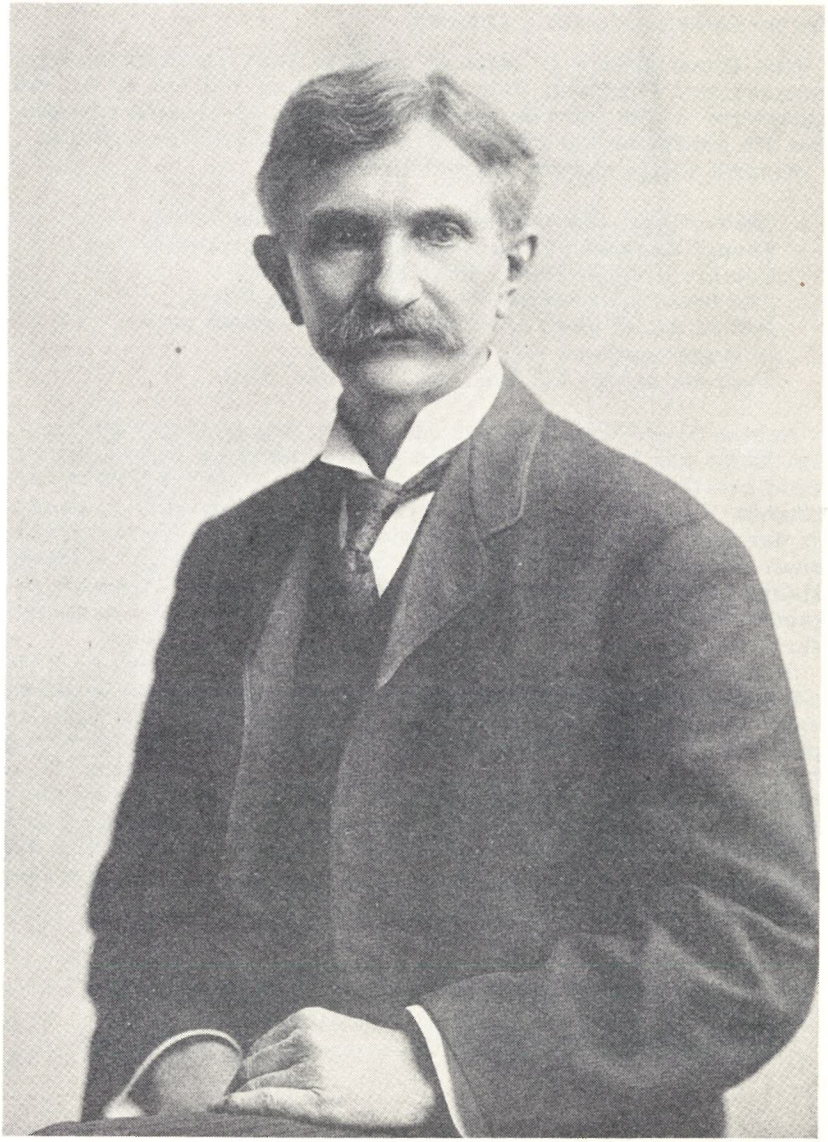

N. O. Nelson

Norsk-amerikaneren N. O. Nelson
som var en av kooperasjonens første forkjempere i Amerika.

Av de mange lysende navn i det norske Amerika er det fristende å trekke fram ett, *Nelson Olson Nelson,* fordi han helt ofret sitt liv og sin formue for kooperasjonens- og den sosiale sak, heter det i en artikkel som vi gjengir fra «Kooperatøren».

N. O. Nelson kom til verden i Lillesand i 1844. Allerede som 3-åring kom han, sammen med sine foreldre, til Amerika, hvor de bosatte seg, først i Texas og senere i Missouri. Etter å ha tilbrakt sine yngre år på foreldrenes farm, dro han i 1872 til St. Louis, hvor han fikk post som bokholder i et rørleggerfirma, og ble bare noen få år senere opptatt som medeier. I 1877 begynte han sin egen forretning, og med sine geniale administrative evner opparbeidet han dette firma, «N. O. Nelson Manufacturing Co.» til snart å bli et av Amerikas fremste firmaer i rørartikler og kjelefabrikasjon. Forretningen fikk snart filialer over store deler av landet, og det gikk ikke mange årene før han gikk inn i rekken av Amerikas mange millionærer.

Det er imidlertid hans store arbeid som foregangsmann og menneskevenn, og hans oppriktige interesse for å bedre sine arbeiderens kår, gjøre dem delaktige i bedriften, og for sine kooperative tiltak, han her skal nevnes.

Av de mange sosiale tiltak han i begynnelsen fikk i stand, var sommerturer for mødre og barn, og frie folkebad langs Mississippi.

Nelson så med bitterhet på de mange og langvarige streiker i industrien, og fant snart ut at de aldri ville kunne bringes til opphør uten at kapital og arbeid kunne gå mer sammen. Fra enkelte steder i Europa hadde han hørt om fabrikkeiere som ga sine arbeidere prosenter av fortjenesten, og han ble en av de første som på bred basis innførte dette system i sine egne fabrikker, idet hver eneste funksjonær og arbeider fikk andel av firmaets fortjeneste i form av aksjer og kontant dividende av disse hvert år.

Hans virkelig store tiltak på bred filantropisk basis, var dog den kooperative industriby Le Claire, Ill, som han lot bygge i 1890. I passende avstand fra sine fabrikker i St. Louis, kjøpte han et vakkert areal på 125 acres, og her bygde han så opp den ideelle by for sine over ett tusen arbeidere. Byen ble lagt ut som en stor park, med vakre, ulike enmanns-boliger fra 3 til 6 værelser i hver, og med store hager omkring. Husene ble så overlatt arbeiderne mot en rimelig leie. Når første månedsleie var betalt, fikk leieren skjøte på eiendommen og en pantobligasjon for husets kostende. Husleien gikk så av på gjelden, og allerede etter 7—8 år satt de fleste med gjeldfrie, vakre eiendommer.

For å vekke sine underordnedes kulturelle sans, lot han bygge en vakker forsamlingssal, hvor de fritt fikk høre de beste talere og kunstnere, og byen fikk et fortrinlig offentlig bibliotek, sine klub-

ber, idrettsbaner, og i den vakre innsjø i byens utkant ble sportens mangesidige grener dyrket sommer som vinter.

Nelson så klart at betingelsene for tilfredse arbeidere, var sport, fornøyelse og fast og godt betalt arbeid. Selv flyttet han med sin familie fra sitt store hus i St. Louis, og lot bygge sitt hus i fabrikkbyen, og hele Le Claire beundret og så opp til sin store arbeidsherre, for hans store omsorg for sine folk og for den likeframme og naturlige måte han delte sine medarbeideres gleder og sorger i deres vakre lille by.

I 1905 gikk Nelson et betydelig skritt videre, et skritt som vakte kolossal oppsikt overalt hvor spørsmålet — arbeid og kapital var aktuelt. Han besluttet da å dele fortjenesten av sin veldige bedrift likelig mellom arbeiderne og kundene, og gradvis ga han den industri han hadde bygd opp og som ville ha gjort ham til en «Vestens Krøsus» helt over til sine arbeidere og kunder. For å gi noen tall som forteller om Nelsons industrielle bedrifter og de utbetalte andeler, kan nevnes at der i 1905 i bonus ble utbetalt 53 tusen dollars til kundene, 38 tusen dollars til arbeiderne og 17½ tusen dollars til veldedige øyemed, og etter dette første års drift på denne nye måte, gikk omsetningen opp med hele 37 %.

«Det kan høres affektert ut», uttalte Nelson en gang, «men jeg bryr meg ikke lenger om mer penger. — Det er min livsinteresse å gjøre propaganda for mine kooperative interesser, og å gjøre min forretning så fullkommen at de menn som overtar den, kan fortsette med hell og etablere en kooperativ forretning som vil bestå i menneskealdrer. — Jeg nærer ikke noe håp om at verden noen gang vil bli fullkommen, men jeg tror at alt vil bli meget bedre om systemet «gevinstfordeling» kunne bli en realitet. Jeg har i 30 år hatt fortjeneste av mine arbeidere og kunder, og har fått min rike del. Fra nå av skal de ha alt sammen. En arbeidsgivers evner og dyktighet berettiger ham naturligvis til belønning, men hans tjenester er ikke så store at *han* skal ha alt og arbeiderne *intet*».

Etter å ha gitt sin store bedrift over i arbeidernes og kundenes hender, ble han i noen år innvalgt som president i direksjonen, og det er bemerkelsesverdig å legge merke til, at den gasje han hevet for dette ledende arbeid, var lavere enn mange andres, menn som var gått gradene i firmaet helt fra nederste trinn.

Foruten å kjempe for sine kooperative idéer ved å gi sin veldige forretning over på arbeidernes hender, arbeidet han energisk for gjennom foredrag å spre kooperasjonens idé ut over hele Amerika, og hans mange foredrag om dette emne ble påhørt av fulltallige og interesserte forsamlinger overalt hvor han kom. I foreningen «Right Relationship League», en forening som var stiftet av menn med samfunnsøkonomiske interesser, og hvis formål var å opplære folk i nytten av kooperasjon, og å være folk behjelpelig med å opprette andelsbutikker, nedla han likeledes et stort arbeid.

Under et besøk i New Orleans i 1910 ble Nelson oppmerksom på

den store nød og fattigdom i byen, og han opprettet straks en kooperativ kolonialhandel, hvor varene kunne selges til meget billige priser. Forretningen vokste raskt og hadde snart 63 butikker, men så kom verdenskrigen som gjorde det umulig å skaffe varene så rimelig som ønsket, og det store foretagende måtte til hans store sorg nedlegges.

Av de mange humanitære tiltak Nelson satte i gang, må også nevnes et tuberkulosehospital med en større teltby, som han lot bygge i India i California. I disse naturskjønne og helsebringende vestens fjellegner fikk syke som ikke hadde anledning til å søke de store og dyre hospitaler den beste forpleining i tørr, frisk luft og under den dyktigste behandling. De syke fikk betale som de evnet, og de mange friplasser gjorde at der kom pasienter fra alle deler av landet.

Da Nelson døde i 1922, 78 år gammel, skrev et kjent amerikansk tidsskrift om ham:

«Denne vidtskuende, bredsporede, høysinnede og sympatiske nordmann vil bli regnet som en av sin tids største filantroper. Han var en frihetens apostel, som forkynte den rette måte å leve på, som anvendte sunne forretningsprinsipper og som fortjener å rake høyt, høyt oppe blant sin rases velgjørere».

Nelson gikk hurtig opp i liv og forhold i Amerika, men det folk og det land han kom fra, var hans store stolthet, og sitt norske språk glemte han aldri. Han fulgte med i alt som gikk for seg i gamlelandet. Han var god amerikaner og en helstøpt nordmann til sin død.

Ennå en av emigrantene skal nevnes: *Nils Guttormsen (Igland)*, gift med *Ingeborg Hansdatter Ørteland.*

Hans far var yngste sønn på Iglandgården og bosatte seg på Gjennestad i Øyestad. Nils bodde som nygift på Tingstveitkjerret, men reiste så med «Nordpolen» sammen med moren Birte og tre brødre. De bosatte seg først i St. Joseph og flyttet i 1860-årene som så mange av de andre, til Kansas.

I Amerika ble Guttormsen forandret til navnet *Thompson.* Deres datter Hannah Thompson var leder av en stor handelsskole. En annen datter, Aase, ble gift med Georg Nelson (Jørgen Aun), Peder Kalvehavens sønn.

Også Nils skriver hjem. Vi siterer fra et brev til svogeren, datert 16. juni 1862:

«Aase vet dere selv, var døpt i Norge, men Guttorm ble ikke døpt av norske, men av en presbyterianer ved navn Smith i St. Joseph. Barnedåper brukes av dem på samme måte som våre norske Lutherske prester. Elisabeth ble døpt i skolehuset av en prest ved navn Davis. Adeline ble døpt her i Kansas av professor Larsen fra Kristiansand som haver besøkt oss her 8 ganger, og biskop Preus 1

Nils Guttormsen (Igland)

Ingeborg Hansdatter Guttormsen

gang. Aase og Guttorm har gået tålelig i skole, så Aase både leser og skriver norsk og engelsk. Guttorm derimot leser bare engelsk. Dog har vi bare haft 3 måneders skole om året siden vi kom til Kansas, men håper det skal bli bedre snart.

Jeg vil også meddele dig at vi haver innhegnet en kirkegård eller begravelsessted, ½ acre stor, som professor Larsen haver innviet for oss norske hvor der allerede er begravet 8 stykker. Det er et meget vakkert sted omtrendt 1/4 norsk mil herfra.

Vi har også fået oss en engelsk-luthersk prest ved navn Erhardt som ser ut til er en meget gudfryktig mann, da vi alle ynder og elsker ham. Vi har hatt ham for ett år og skal have ham ett til. For 3 uker siden fikk vi innstiftet en menighet av oss norske. Vi — nogle og tyve familier i nærheten samt prest — holder gudstjeneste hver 4. uke, altergang 2 ganger om året, barnedåp og brudevielser når det forlanges og katekeseringer av ungdommen hver preken eftèr denne tid.

Hva det angår den amerikanske revolusjonskrig, da raser den meget fryktelig som dere formodentlig kjenner til av avisene. I de siste dager har de hatt fryktelige strider nede i Virginia utenfor sydens hovedstad Richmondt, hvor mange tusen ere faldt på begge sider, men vi vet ennå ikke hvem der har vunnet seier. Vi håper dog at Unionen skal få makten».

Om andre emigranter fra 1846:

Av andre som var med på emigrantskipet i 1846 var
Aasulv Kjetilson Igland
og Torine Berulvsdotter Kiland.

K. Stalleland skriver: Han var født i 1814 og giftet seg med Tomine Kiland i 1836. Dei var skylde i 4. ledd. Budde fyrst på Igland, så på Hesnes. Fôr så 1846 med til New Orleans. Men dei rokk ikkje lenger. Både Aasulv og Tomine døyde der.

Den eine sonen som heitte Aasulv arbeidde i 1883 i eit trykkeri i Chicago.

Videre var *Gunnar Kiland* med båten. Han var født i 1823, kom til Manitowac i Visconsin. Der vart han gift med syskinbornet sitt Gunnhild Torjusdotter, ei syster til den velkjende kjøpmannen i Manitowac, O. Torrison som var født i Rosaasen.

Gunnar og Gunhild hadde 5 born. Inga, den yngste, gift med dr. Remmen, var på besøk på Stalleland i 1896.

Jon Berulvson Kiland var født 1817, sønn av Berulv Jonsson Kiland. Berulv var fra Hunsdal (1779) og bror av Knut Jonsen Hunsdal. Mor til Jon var halvsøster av gamle Thomas Persson Hardeberg. Jon Kiland var ungkar då han fôr.

Knut Haavardson var født på Stensvand. Då han rådde seg til å fara til Amerika, selde han Haugane i Reddal til verfar sin, Ivar Lunden. Då Izette låg ved New Orleans, fall han ned i skipsrommet og skamslo seg og døyde nokre dager etter.

Enka kom med sine to søner til Place Co. i Missouri. Ein son heitte Helmer og var løytnant i borgarkrigen. Andre sonen heitte Ivar og vart sakfører.

Lars Hovardson var bror til Knut. Han var gift med Kristine Kjettilsdotter Hagestad. Han bosatte seg i Place Co. i Missouri og ble en gammel mann.

Den ene sonen hans, Kristian, fôr på gullgraving til California. Her var han saman med Paulsen i Vessøyi, gullmannen dei kalla. Men Kristian var ikkje so heppen som han. Nett som han sette seg i vogni og skulle køyre ein stad av, skaut dei han. Venteleg ville dei taka gullet hans eller romet han grov.

Ikke alt var fryd og glede.

Ole Nelson var en tredje bror av Osul Enge og Anders Holte. Også han reiste over. Bosatte seg i Kansas, Buchanan County. Han var født på Igland i 1805 og giftet seg 1830 med Anne Hansdatter Ørteland, f. 1807, enke etter Peder Grøsle.

Anne døde imidlertid seks dager etter at de i november 1850 kom til Buchanan County, Missouri, med et lite barn.

Ole og Anne med sine tre barn emigrerte med «Nordpolen» i 1850, kom til New York 20. sept. med fire familier Thompson.

Ole skriver hjem i 1858:

«Kjære Svigersønn.

Det har gått tungt med oss siden vi kom her. Moder Anne døde som du har nok hørt, straks etter at vi kom her, nemlig den 28de oktober 1850. Og Nils døde av skarlagensfeber den 18. juni 1857. Skarlagensfeber som den tid graserte i settlementet tok også Peder, og han ble liggende til sengs omtrent en uke, men han ble frisk igjen inntil siste vår da han atter blev taget av en grusom feber. Da var jeg alene med Helene og Kjersti (stedatteren) som var igjen av oss. Jeg kunne da ikke arbeide på gården, men leide den ut så at jeg skal erholde en tredjedel av maisen som bliver avlet på gården, videre 3 dollars på Acres for hvad de har sådd av hamp, så solgte jeg på auksjon alt løsøre. Helen flyttet til St. Joseph og tok tjeneste, og jeg flyttet til Anders Holte.

Det er flere som akter å selge her og flytte til Kansas som Osul Enge har gjort».

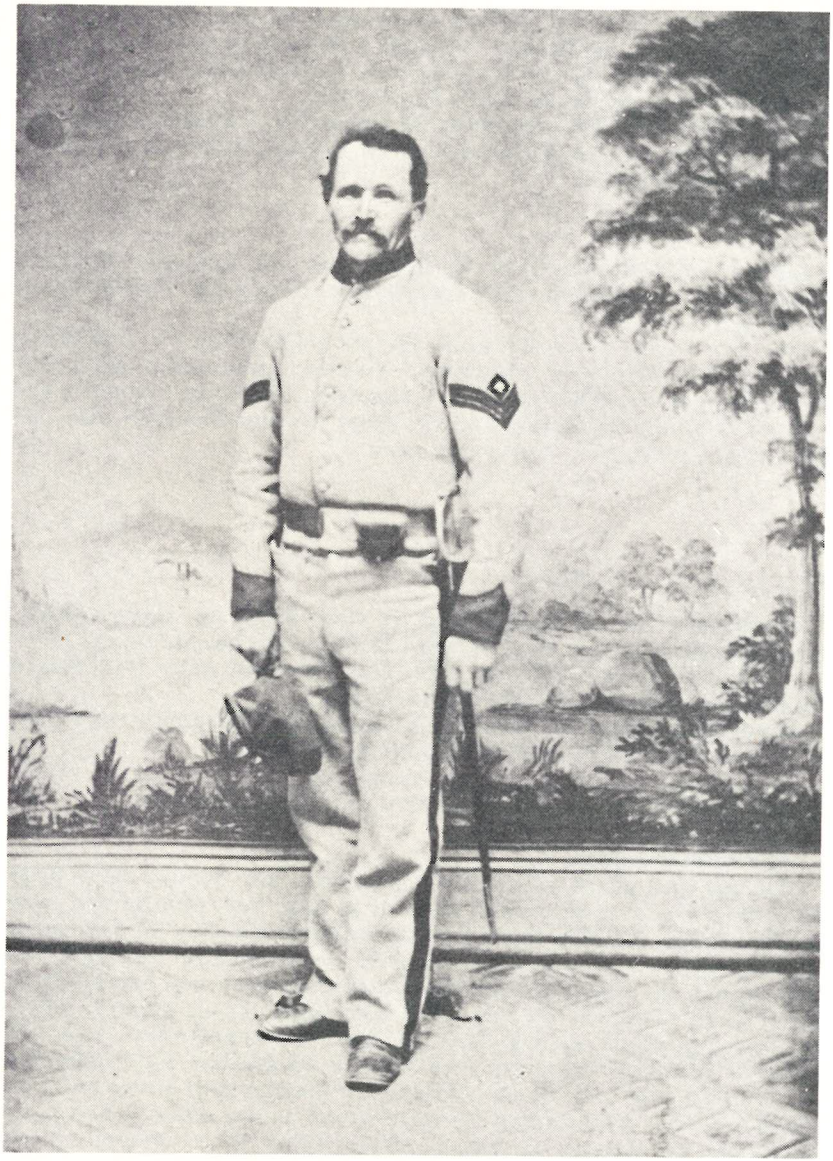

Anders Osuldsen (Løvaasen) i sersjantuniform

En annen emigrantflokk.

Der er ennå en av søskenflokken fra Igland som emigrerer samtidig, nemlig *Maren Nilsdatter Igland,* f. 1796. Hun ble i 1822 gift med *Osul Andersen Løvaasen.*Deres oldefedre var brødre (Nils Osuldsen Igland og Anders Osuldsen Igland) så også Osul Løvaasen hadde nær slektskap til Osul Enge, Peder Kalvehaven, Anders Holte og Ole Nilson.

Maren og Osul Løvaasen slo seg ned i Doniphan County, Kansas. Deres datter Gunborg ble gift med Osul Mathias Dannevig fra Homborsund, enkemann etter å ha vært gift først med Sara, Peder Kalvehavens datter.

Den eldste sønnen til Maren og Osul, *Anders Osulsen,* f. 1824, finnes det også brev fra, skrevet hjem til Igland. Anders var i hæren, og meget av brevet gir et bilde av den siden av De forente stater.

«I det strøk av landet som Reiersen kaller Mississippidalen har De Forenede Stater nu en troppestyrke på trehundre og halvtresenstyvetusen mann. Og det kan ikke finnes at opprørerne har mer enn hundre og halvtresenstyve tusen på samme distrikt.

Kompaniet består av 61 mann. Kapteinen får 60 dollar pr. mnd. Førsteløytnanten får 50 dollars + proviantpenger.

Den menige soldat får 3 dollar pr. mnd. Ved siden får vi utdelt proviant (og så oppgir han hvor meget hver får i mnds. rasjon). «Det er klart at det må penger i lommen for å holde sådan en arme. De forenede staters utgifter er uhyre, men de kilder som de har å tage av er likeså gode og utholdende».

Dette brevet er visstnok skrevet i 1863.

Det neste brevet er fra 1866:

«Jeg var i de forenede Nordamerikanske Staters Arme fra 61 til 1864. Jeg ble fra først av uttagen til tjeneste som sersjant og hadde 17 dollar pr. mnd. Dersom vi ved årets regningsoppgjør hadde fått mer klær enn den sum som skulle medgå, blev dette trukket av lønnen vår. Hadde vi brukt mindre til klær enn denne samme summen, ble resten lagt til vår lønn.

Vi lå bestandig ute, når vi var i de egnene som er kalde om vinteren, hadde vi et slags telt.

Etter 1½ år blir han forfremmet, men sier han led meget vondt på helbreden.

Anders Osuldsen (Løvaasen) fortsetter:

«Vi har dog tilsist og med megen våpenbrag drukket gravøl over slaveriet i de Forenede Nordamerikanske Stater. Det avgikk ved døden i en ved lovs anlagen resolusjon utgiven ved proklamasjon av de Forenede Staters Sekreter i Washington den 18de desember 1865».

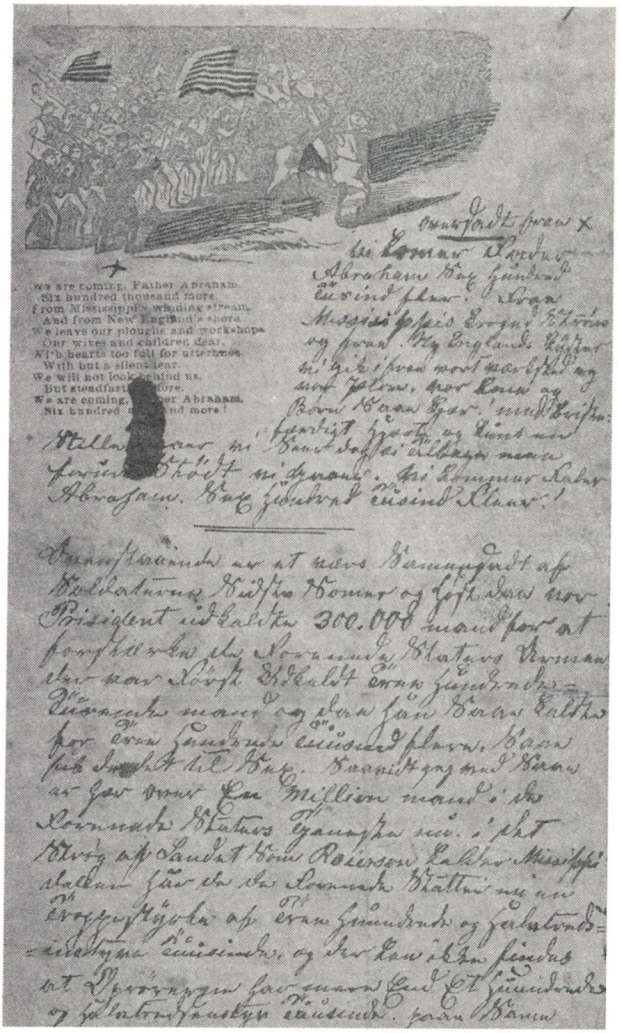

Brev fra Anders Osuldsen (Løvaasen) skrevet under borgerkrigen på Hærens papir.

Emigrant-kvinner

Av Lisen Bergshaven

Hvordan var kvinnenes innstilling til emigrasjon? De hadde sterke bånd som knyttet dem til hjem og familie, og det måtte være gode grunner for å bryte opp fra det tradisjonelle miljø. Det var trange kår for husmenn, jernverksarbeidere og småbrukere i 1850-årene, med arbeidsledighet, dårlige potetavlinger og en daglig kamp mot sult og fattigdom. Personlige skuffelser og sorger kan også ha vært årsak til emigrasjon, eller ren og skjær eventyrlyst og utferdstrang.

Opplysninger i en kirkebok fra nabosognet forteller om en ung kone med to barn som reiste til Amerika, i håp om å finne sin bortrømte mann.

Amerikabrevene fra tidligere utvandrere influerte nok også på lysten til å reise ut, spesielt når brevene strømmet over av hvor stort og fint alt var i den nye verden. Det var lett å skaffe seg store gårder, en kunne bare sette plogen i jorden, så kornet og høste store avlinger. Alt vokste hurtig, og alt var meget større enn i Norge. Myten om «the biggest in the world» startet tidlig.

Tanken på at i hvert fall barna skulle få bedre økonomiske muligheter i Amerika, var nok den største drivkraften til utreise.

I 1841 nevnes den første emigrantkvinnen fra Nedenes Fogderi, enken etter Tarje Håversen, Ragnhild Gundersdatter, Langsæ. Ifølge kirkeboken fra Tromøy reiste Ragnhild med tre barn, Salve, Signe og Marit, til Amerika. Imidlertid vet en ikke hvor familien slo seg ned, da navnene ikke står i pass-protokollen.

En statistikk fra 1850-årene viser at tallet for emigrerte kvinner og menn fra Fjære, Landvik og Eide henholdsvis var 63, 59 og 18, og for menn 73, 75 og 15. I 1850 bodde det 105 nordmenn i Texas, og tallet økte til 300 personer i 1958. Imidlertid var det større interesse for de norske immigranter å bosette seg i nordligere stater som Missouri og Midtvesten.

Det fortelles om en familie som hadde besluttet seg for å emigrere, at da bonden for siste gang lukket grinden, snudde seg til konen og sa: «Det er det samme, vil du — så snur vi hjem igjen». — «Å nei, når vi er kommet så langt, får det være som det er», sier hun.

Konen hadde allerede tatt farvel med hus og hjem, eiendeler og buskap. Gården var solgt, og det lille de hadde igjen var på lasset.

Det var en del husgeråd, sengetøy, klær og mat som de trengte på reisen. De kunne nok fulgt rådet om bare å ta med penger, for alt kunne kjøpes billigere og bedre i Amerika, ifølge brevene.

«Du vil prise deg lykkelig om du stod her i dine bare klær» skrev Ragnhild Nicolaisdatter i 1850.

En må være glad for at kvinnene ikke fulgte rådet. De tok med seg de viktigste eiendeler for at hverdagen i Amerika ikke skulle bli helt fremmed. Klær og smykker ble sjelden solgt, det var kanskje arvegods med minner og røtter fra slekten, og emigrantkvinnene lot seg alltid fotografere med en sølje i brystet eller kjede rundt halsen.

Før avreisen og oppbruddet fra gården ble det snekret kister, de måtte være lette, men med god lås. Ellers ble det bakt store stabler flattbrød, røkt spekeskinke, saltet sild og tilberedt annen mat som kunne holde seg på reisen over Atlanterhavet.

Det ble også laget ekstra tøy og spunnet garn. En vev var for stor til å ta med seg, men rokken fulgte konen over i den nye verden.

Reisen til Amerika med seilskip var lang og besværlig. Det ble anbefalt å seile om våren, og turen tok ca. 6-8 uker, men kunne også vare lenger etter vær og vind.

For emigrantene kunne ventetiden i havnebyen være vanskelig nok. De fikk tak over hodet i en bu eller et tomt hus, hvor de kunne sove på halmmadrasser. Maten ble laget på grua i medbrakte kokekar.

Buene var trekkfulle og kalde, så sykdom og nød begynte allerede her. De fleste emigratene var fattige og underernærte fra før, og kvinnene følte seg sikkert maktesløse i sin kamp mot sult og sykdom.

I Grimstad var det buer for overnatting både ved Dramsevigen og Dansebakken. På Fladen skal det også ha vært et herberge, og ved Reimanngården lå kroen «Lille Helvede». Det var sikkert ikke uten grunn den hadde fått navnet. Fristelsen til å drikke vekk kulde og sult var nok stor.

Kvinnene stod for den sparsomme husholdningen. De passet barna og strevet med vask og reparasjon av tøyet. Både barn og eldre ble lett angrepet av sykdom, men legebesøk og medisiner var dyrt, så de hjalp seg selv med urter og «kjerringråd». De utallige barnefødsler var en påkjenning, og spedbarndødeligheten var meget stor under slike kummerlige forhold. Håpet om å få det bedre i Amerika gjorde at de holdt ut, og tappert ytet sitt beste for familien.

Det var likevel også lysere sider ved tilværelsen. Som navnet Dansebakken tilsier, ble det danset i lyse sommerkvelder. Det var som oftest en felespiller blant emigrantene, så musikk, sang og dans hørtes utover byen og fjorden.

Når emigrantskipet seilte ut fra bryggen, var det også sang og

Avskjed med emigrantene

spill, vifting med tørklær så lenge en kunne se mastetoppen fra land, og siste heiknatt fra skipet.

Reisen over Atlanterhavet var ikke mindre skremmende for folk som ikke var vant til sjøen. Skipets mellomdekk ble klargjort for passasjerene, og der ble bagasje og folk stuet ned med kister, kokekar, skinker og flattbrød. En og annen smørbutt var kanskje også med, selv om smør ikke hørte med til daglig kost. Enerbær var anbefalt som medisin mot magebesvær, og det var nok flere enn én kone som hadde plukket et spann. Medisinkisten inneholdt ellers lakserolje, svovelpulver, salve, kamfersprit og Hofmandsdråper.

Renslighet var avgjørende for å slippe lus og skabb, så finkammen fulgte med, og dessuten fantes det saltvannssepe allerede dengang. Det ble rigget opp komfyr med ovnsrør til dekk, og kvinnene kokte mat på skift. Det var trangt om plassen, så det gjaldt å være venner i det daglige stell. Når uværet satte inn med sjøgang og sjøsyke, kunne nok mange miste motet. Kvinnene hadde sine plikter enten de var sjøsyke eller trette, de stelte for syke, trøstet ved dødsfall, og tok seg av dem som mistet sine, enten det var mann, kone eller barn som døde.

Ikke sjelden var det fødsel om bord, hvilken gru og angst de måtte ha for hvordan det skulle gå med mor og barn. En må beundre de kvinner som klarte alle vanskeligheter og tok opp kampen for tilværelsen med godt mot. Fordringene til livet var små for dem selv, men håpet om en bedre fremtid for barna var drivkraften. Pionerkvinnene tenkte imidlertid ikke bare på sine nærmeste, det hersket en god samfunnsånd blant de norske emigranter.

Var det maksvær på seilasen, satt passasjerene på dekk. Det var godt med frisk luft etter lange døgn under dekk. Mennene stod ved rekken med hendene i bukselommen, og nesten uavbrutt skuet utover havet, fortelles det i brev hjem. Kvinnene luftet tøy, vasket og stelte barna eller vugget de minste i fanget. Det var sang og musikk, eller det ble holdt andakt av kapteinen eller en «predikenkyndig» person. Barn ble døpt, og døde begravet i bølgene.

Vi kan lese om Astrid Lunden Østerhus fra Reddal — hvilke tanker og bekymringer måtte hun ikke ha da mannen, Knut Håversen, døde i New Orleans av feber. Skulle hun vende tilbake til Reddal med barna, eller var det muligheter for å slå seg frem i Amerika alene. Flere familier fra den store Igland-slekten reiste med samme skip som Astrid Lunden. En må gå ut fra at hun fikk råd og hjelp til å skaffe seg jord og hus. Astrid Lunden ble en velstående dame i Missouri, men hun glemte heller ikke hjembygden, det viser et legat hun opprettet til folkeopplysningsarbeidet i Landvik.

Kvinnene var også flittige brevskrivere. En kan nevne Elisabeth Koren som skriver livlige og interessante brev om daglig arbeide på en prestegård i Iowa i 1850-årene. Embedsfamiliene levet her på en helt annet måte enn i Norge, men også her var gjestfriheten et fremtredende trekk. Besøkende reiste ofte i dagevis på hesteryggen eller til fots, og det var en selvfølge at prestekonen sørget for både hus og mat til mange gjester.

Gro Svendsen, en ung bondejente, har skrevet sitt navn i nybyggerhistorien for alltid, gjennom brev til foreldrene i Norge. Hennes realistiske betraktninger og sammenlikninger av levesett og miljø er høyest interessante. Det skal hardt arbeide til for å tjene penger i Amerika, skriver hun, hjemme hadde de tre tjenestepiker — til å utføre det arbeide hun måtte gjøre alene på gården i Iowa.

Klærne i Amerika var av meget dårligere stoff enn hjemme hvor de brukte ull og lin. Bomullstøyet så fint ut, men ble fort utslitt, så måtte en kjøpe nytt. Dessuten var de norske klærne meget varmere, og det var nødvendig i de kalde vintrene. Gro Svendsen følte nok at hun hadde «ofret» seg for å følge mannen over til Amerika, for selv på husgerådene klager hun. En kaffebrenner hun får tilsendt fra Norge, er noe ganske annet enn en hun kjøpte i nabobyen. Kanskje det er hjemlengselen som bevirker at alt norsk synes så meget bedre, Gro lengtet hjem hele sitt liv, til tross for en flittig og dyktig mann, mange sønner og gode naboer. Hun begynner på studiekurs for å kunne følge med i barnas undervisning på engelsk, hun leser alle de norske bøker hun kommer over, og ber stadig om å få flere tilsendt. Siden hun også er så skrivekyndig, skriver hun brev for naboene, og hennes egen korrespondanse er meget omfattende.

Imidlertid er det også andre typer emigrantkvinner enn husmoren. En må tenke på Henrik Ibsens Lona Hessel i Samfundets Støtter. Emigrantene Lona Hessel og Johan Tønnesen besøkte

Emigrantfølge på prærien

hjembyen Grimstad (?), de hadde arbeidet seg opp til velstående farmere takket være Lona Hessels modige og handlekraftige innsats for å tjene penger. I Amerika hadde hun sunget på vertshus, holdt foredrag og utgitt en «ravgal bok». På besøk hos konsul Bernick synes hun det moralske lintøy luktër så fordervet som liksvøp i de trange stuene, etter at hun er blitt vant til den friske prærieluften i Amerika.

Nettopp en slik type som Lona Hessel er Elise Tvede, født 19. februar 1815 i Dybvåg. Elise Tvedes far var prest og i slekt med Nicolai Aal på Nes Jern Værk, Hans hustru Lovise Andrea Aal var en av fadderne til Elise Tvede. Familien Tvede flyttet til nytt embede i V. Moland, og Elise vokste opp i V. Moland vakre prestegård. Hun fikk en meget god utdannelse som lærerinne og behersket flere språk. Det var ikke vanlig for unge, kondisjonerte damer den gang å skaffe seg yrkesutdannelse, langt mindre å bruke den. Elise Tvede var en intelligent og selvstendig kvinne som med glød gikk inn for sine idéer.

Den første stilling som lærerinne fikk hun i Tønsberg. Der ble hun kjent med Svend Foyn, og i 1839 giftet de seg. Det var to sterke personligheter med individuell oppfatning av kvinnens stilling i samfunnet. Elise Foyn var ikke interessert i et konvensjonelt liv som hjemmehusmor. Det ble sagt om henne at hun hadde et godt hode, og var fast bestemt på å bruke det. Ekteparet Foyn fikk ingen barn, og dette kan ha vært en medvirkende årsak til brudd, sammen med divergerende meninger og interesser. Ekteskapet ble oppløst i all vennskapelighet i 1841, men de bevarte alltid hengivenhet for hverandre, noe som Svend Foyn viste til fulle ved sin hjelp i vanskelige tider i Elises liv.

Elise Wærenskjold, født Tvede

Det gikk nok ikke helt upåaktet hen å foreta skilsmisse i den tiden. Hun var prestedatter og underviste i skolen, så det kunne ikke være lett å vende tilbake til Lillesand. Imidlertid tok hun igjen opp sitt yrke, og brukte sitt pikenavn Tvede. I arbeidet for å utdanne kvinner startet hun en håndarbeidsskole, men da hun søkte ordføreren om lokale i folkeskolens hus, avslo han det surt med en kommentar om at kvinner ikke skulle foreslå noe sånt. Men hun lot seg ikke avfeie med det svaret, skolen ble startet og var i drift i mange år med stor søkning. —

Alt samfunnsgavnlig arbeid interesserte Elise Tvede, blant annet måteholdsbevegelsen. Hun ble det første kvinnelige medlem av avholdsforeningen i Lillesand, og arbeidet hele livet for avholds- og

måteholdssaker. 28 år gammel stiftet hun et legat på 400 Sp.d. som bidrag til kampen for avholdssaken. I den tidens samfunn var det mange oppgaver hvor en ikke regnet med at kvinner kunne yte noe. Dette så Elise Tvede som en utfordring. Med iver og glød kastet hun seg inn i arbeidet for å vekke kvinnene til selvstendig tenkning. I artikler og pamfletter skrev hun om sine idéer, og poengterte at ingen reform kunne gjennomføres uten ved hjelp av kvinner.

Det var helt naturlig at Elise Tvede også kom i kontakt med pioneren for emigrasjon fra Sørlandet, nemlig Johan R. Reiersen, V. Moland. Etter at Reiersen for godt emigrerte til Texas, overtok Elise Tvede redaksjonen av tidsskriftet Norge-Amerika. Det var en helt uhørt oppgave for en kvinne i 1843. Tidsskriftet skulle gjøre folk i Norge bedre kjent med forholdene i Amerika.

Elise Tvede ble selv grepet av idéen og lysten til å reise til Amerika, hvor en kvinne med hennes interesser og selvstendighetstrang kunne utfolde seg fritt på en ganske annen måte enn hjemme i Lillesand. I 1846, 31 år gammel, forlot Elise Tvede Norge med Texas som mål. Johan R. Reiersen hadde allerede lagt grunnen til en norsk koloni i Texas, og hun fulgte sin gode venns råd og slo seg ned der.

På overfarten ble Elise kjent med en norsk utvandrer ved navn Wilhelm Wærenskjold. Året etter ble de gift og kjøpte seg land ved Four Mile Prairie.

Elise Wærenskjolds liv i den nye, frie verden artet seg på en ganske annen måte enn hun kanskje hadde tenkt seg. Hennes hovedoppgave ble å arbeide på gården, og etterhvert som barna kom, også som oppdrager for dem. Kampen for å bedre kvinnenes kår fortsatte også i Texas, men tiden var sterkt begrenset på grunn av alle de daglige plikter. En kan synes det var et tilbakeskritt for en aktiv yrkeskvinne med litterære sysler som hovedinteresse å starte som bondekone i den nye verden.

Men med helhjertet innsats kastet Elise seg over sine oppgaver, hun priste arbeidet og uttalte at hun alltid hadde likt gårdsbruk med den uavhengighet som arbeidet gav. Alt arbeid blir likt respektert i Amerika, skriver hun, enten det er farming, kjøpmannsyrke eller kontorarbeid.

Familien Wærenskjold startet med korndyrking, bomullsavl og kvegdrift, men dessverre med vekslende hell. Elise ønsket å drive fruktplantasje, og bad i brev hjem om familien ville sende alle slags frukttrær og busker over til Texas. Hun studerte inngående hvilke sorter som passet best for klimaet, og hadde store planer for fremtidig fruktdyrking.

Huset Wilhelm Wærenskjold bygget for seg og familien i Four Mile Prairie, var ganske stort. Elise beskriver det i brev og ved egen tegning. Huset er forsynt med to piper i sten, det anbefales i motsetning til piperør av jern. Det var røkstue, kornlåve og stall for hestene, mens kveget gikk ute hele året.

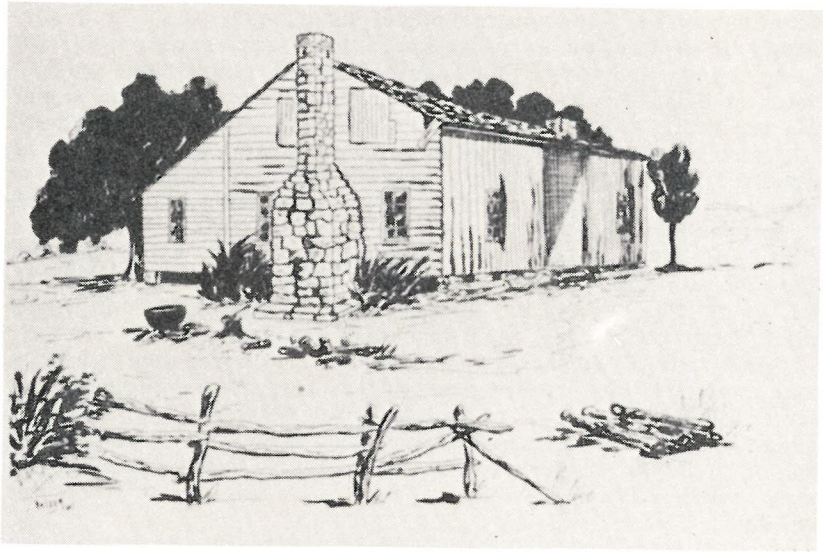

Huset Wilhelm Wærenskjold bygget

Arbeidet og økonomien skildres utførlig, det er både gode og dårlige år, kvegpest og tørke. Enkelte vintre er det sne og kulde som ødelegger avlingen. Deres tre sønner Otto, Niels og Thorvald vokste opp, og moren forteller om deres forskjellige interesser. Det passet så godt, syntes hun, at Otto likte best jakt og fiske, mens Niels arbeidet på gårdsbruket i skogen. Den yngste sønnen døde bare 7 år gammel til stor sorg for sin mor. Hun elsket sine barn og oppdrog dem til gode samfunnsborgere.

Elise Wærenskjold fortsatte sitt arbeid for å bedre den åndelige innstilling blant de norske i kolonien. Hun hadde troens faste grunn under føttene, og det hjalp henne gjennom motgang og sorg. Spesielt følte hun ansvaret for barna, hun var bekymret for at de fikk lite religionsundervisning, og konfirmasjonen ble stadig utsatt på grunn av tilfeldige besøk av nabosognets prester. Hennes innsats i menighetsarbeidet resulterte i at den første kirken i Four Mile Prairie ble bygget allerede i 1854, det var en enkel, hvitmalt trekirke.

Den første presten i menigheten var A. E. Friedrichsen, sønn av pastor Tvedes tidligere kapellan i V. Moland. Dette må ha gledet Elise meget, ikke bare å få fast prest, men at det var en god venn og landsmann.

Slaveholdet i Sydstatene opptok Elise Wærenskjold, og hun skrev mange artikler for at slaveriet skulle opphøre. Det var etter hennes

Motiv fra «Onkel Toms hytte» påtrykt dekorasjonstallerken

mening synd å holde slaver. Da borgerkrigen brøt ut i 1861, var det ikke enkelt å være norsk immigrant, spesielt for dem som hadde tatt et avgjort standpunkt mot slavehold. Hun skrev og talte for å bedre negrenes kår og formante de norske til ikke å holde slaver.

Elise Wærenskjold ville heller forlate Texas som tigger enn se sine sønner kjempe for å beholde slaveriet. Det var derfor en lykke at Otto og Niels var for unge til å bli utskrevet som soldater. Ved spørsmål om Elise ville tolerere en neger som svigerdatter, svarte hun at det ikke ville glede henne, men hun ville heller det skulle skje enn å ha barnebarn som slaver.

Onkel Toms Hytte var populær lesning hos familien Wærenskjold, men vi vet ikke om de kom i kontakt med forfatterinnen E. H. Beecher Stowe. Forfatterinnens bror, H. Beecher, var opptatt av samme sosiale problemer som Elise, nemlig avholdssak, religion og skoleundervisning, så en kan gå ut fra de ihvertfall kjente hverandre av omtale.

Under borgerkrigen 1861—64 hadde Elise liten kontakt med Norge. Det kom ingen brev og hun følte seg fullstendig isolert og forlatt. Det er tydelig at brevvekslingen med familien og venner hjemme hadde stor betydning for henne. Hun tryglet om brev, og da krigen endelig var over, og forbindelsen igjen kom i gang, ble livet lysere og lettere. Det tok også lang tid før tilstandene i Four Mile Prairie ble normale. Undervisningen i skolene hadde vært dårlig eller manglet helt under krigen. En kjenner igjen den praktiske og handlekraftige Elise Wærenskjold som i brev sterkt beklaget at det tok så lang tid å få reist et nytt skolehus. Attpå til var bygget så stygt at det burde gått meget fortere. «Hvordan kan fedre være så likegyldige med et så viktig prosjekt som barnas undervisning, slik at de ikke setter alt inn på forsere byggingen». Hun kritiserer mangel på samfunnsånd i kolonien som igjen bevirker at inget kan trives og utvikles. Elise Wærenskjold er igjen i gang med sitt pionerarbeide. Hun er en ivrig forkjemper for Det Lutherske Kirkesamfunn, hun oppretter søndagsskoler og driver lese- og studieklubb for kvinner.

Ekteskapet med Wilhelm Wærenskjold skriver Elise lite om. Hun omtale sin mann som sønnenes kjærlige og omsorgsfulle far. Det var et fryktelig sjokk da Wilhelm Wærenskjold ble myrdet i 1866. Årsaken til mordet ble sagt å være en trette, og ugjerningsmannen ble dømt til 10 års fengsel. Dette var en altfor mild dom, og dessuten ble det store omkostninger i forbindelse med rettssaken. Familien kom i en meget vanskelig økonomisk stilling, og Elise måtte skaffe seg ekstra inntekter på mange vis. Hun underviste i skolen, formidlet frøkataloger, opptok subskribsjoner og bestillinger av bøker for landbruk og fruktavl. I brevene hjem skrev hun bittert om ensomheten etter mannens død. Hadde hun vært i Norge, ville både familien og venner hjulpet. Bekymringer for sønnenes fremtid opptar henne, hvis hun selv skulle dø fra dem.

Ettersom årene gikk, giftet sønnene seg, og familien økte i antall. Elise beskriver familiene, svigerdøtre og barnebarn, alle ligger henne varmt på hjertet, det er gleder og sorger.

Gjennom en lang og innholdsrik brevveksling fra Elise Wæren-

skjolds hånd kan en følge hennes liv og arbeide i Texas gjennom mange år. Hun var glad i sitt nye fedreland og forsvarte det lojalt hvis noen kritiserte det. Hun roser det gode klima, jordsmonn og den overflod avlingene gir når været er lagelig. Men brevene er også fylt av hjemlengsel, skuffelser og motgang, økonomien er stadig dårlig på grunn av forskjellige uheldige foretagender. I sin nød skrev hun én gang til sin tidligere mann, Svend Foyn, om han kunne hjelpe henne med et beløp. Han sendte straks meget generøst 400 dollar, og Elises glede over en slik spontan gave gjorde at hun ikke sov den natten. «Det var vel ikke en mann blant tusen, nei kanskje ikke en million, som ville gjort så meget for en fraskilt hustru, som Foyn hadde gjort for meg.»

En del av den nye, norske litteraturen nådde også Elise Wærenskjold. Hun gir ris og ros, engasjerer seg i diskusjon om de moderne forfatterne som Ibsen og Bjørnson. Hun misliker Et Dukkehjem, kanskje Nora er for lik henne selv til at hun kan godta Noras frigjøring fra mann og barn. Derimot er hun begeistret for Elise Aubert, Camilla Collett. Jonas Lie og delvis Bjørnson. Norske Digte av Nordal Rolfsen vekker ekstra hjemlengsel, og hun forærer seg selv samlingen i julegave.

Det fremgår ikke av brevene om Elise Wærenskjold interesserer seg for amerikansk politikk eller litteratur, men alt som foregår i Norge, holder hun seg meget godt informert om.

Som bidrag til opplysningasrbeidet i kolonien ber Elise Wærenskjold om å få tilsendt Norges Historie på engelsk. Med beklagelse må hun innrømme at hverken hennes sønner eller barnebarn snakker norsk. Det samme gjelder de andre norske utvandrerne hun kjente. De var alle så opptatte av å lære engelsk og slå rot i det nye samfunn at de unnlot å holde det norske språk vedlike.

Flere aviser fant også veien over til Texas, blandet andre Nylænde og Christiansandsposten. Selv bidrog Elise med artikler og brev til aviser både i Amerika og i Norge.

Den norske emigrasjonshistorien opptok også Eliese Wærenskjold. Hun begynte arbeidet med å skrive Texas' historie. Samtidig tilbød hun redaktøren for tidsskriftet Amerika i Chicago å skrive en autentisk beretning om de norske nybyggerne i sin stat. Det er spesielt Cleng Peerson og Johan R. Reiersen som må få sine navn knyttet til Texas. I 1886 fikk Cleng Peerson sitt monument reist på graven i byen Bosque. Minnesmerket ble bekostet av de norske i Texas, og Elise hadde nådd et av sine mål for å hedre den første norske utvandrerens store pionerarbeide.

Men Johan Reiersen måtte også få sitt monument, hans pionerferd som stifinner og planlegger av norske kolonier måtte ikke glemmes. Elise samler materiale for å skrive en bok om hans innsats.

I 1890 fylte Elise Wærenskjold 75 år, hun var frisk og rask, stelte selv sitt hus, det var for dyrt å holde hushjelp. Lengselen etter

Norge kom stadig fram i brevene, men økonomien var for dårlig til å kunne foreta en reise hjem. Tankene og drømmene går til prestegården i V. Moland og til Møglestu. Elise Wærenskjold var som en vandrende avis. Hun gikk til fots, hun hadde ikke hest eller oksevogn lenger. Når hun var ventet på besøk hos slekt og venner, var det akkurat som når biskopen skulle komme. Den maten hun likte best, ble tilberedt, selv om det ikke var fisk fra Lillesand, det var det beste hun kunne tenke seg. Det samlet seg alltid folk hvor hun tok inn, hun leste brev og fortalte nyheter fra andre norske familier i Texas eller i Norge. Ved anlegg av jernbanen gjennom Texas fikk hun større aksjonsradius, problemet var bare at det kostet penger å reise med tog.

Elise Wærenskjold døde 80 år gammel. Hun var en usedvanlig kvinne i enhver henseende, alltid opptatt av sosialt ansvar for sine medmennesker. The Lady with the Pen ble hun kalt, og hennes penn har gitt uvurderlige, autentiske opplysninger til senere studier av den norske immigrasjon i Amerika. Elise Wærenskjold vil for alltid stå som en helstøpt eksponent for de mange, navnløse norske emigrantkvinner som fant et nytt fedreland i Amerika.

Kilder:
The Lady with the Pen.
Elise Wærenskjold, Publ. of the
Norwegian American Historical Ass.
Agder og Amerika. En samling Amerikabrev. T. Aamland og dr. philos. I Semmingsen.
Hovedoppgave i Historie 1974. En utvandring blusser opp og slukner. Sørlandsk emigrasjon på 1800-tallet av Helge Ove Tveiten.
Avisartikkel av lektor E. Dittmann om E.W.
Amerikabrev av Th. Blegen.
Frontier Mother av Pauline Farseth og Th. Blegen
Samfundets Støtter av H. Ibsen.

Jeger og gullgraver

Av Odd Tobiassen

Det står et sus av villmark og eventyr omkring det liv min bestefar, Conrad Hagbert Olsen Maløya, førte da han i sin ungdom oppholdt seg i Amerika.

Han var født i 1868 og vokste opp på Maløya. Hans far var den berømte bjørnejeger Ola Gundersen fra Granemyr i Øvre Landvik, eller Ola bjørneskytter, som han ble kalt. Han nedla i alt 13 bjørner i Landvikskogene i begynnelsen av 1850-årene. Det var vel derfor ikke så rart at Conrad hadde en trang til villmarksliv og eventyr i seg.

Etter en tid til sjøs med «Frida» av Grømstad gikk han i land i Canada, antagelig omkring 1890. Han ble smittet av gullfeberen og dro nordover til Youkon-territoriet på grensen mot Alaske og forsøkte seg med gullvasking.

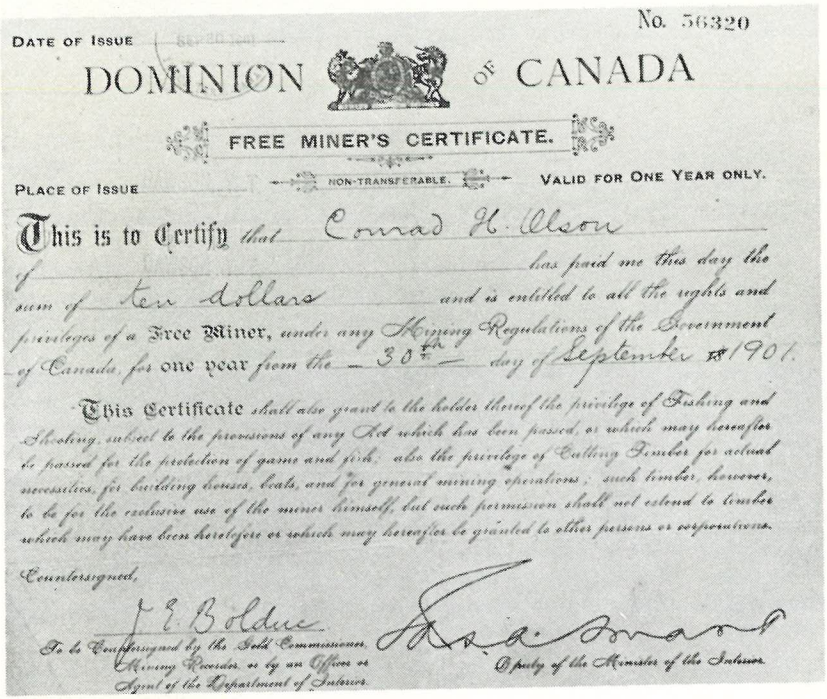

No. 56320

DATE OF ISSUE

DOMINION OF CANADA

FREE MINER'S CERTIFICATE.

NON-TRANSFERABLE.

PLACE OF ISSUE

VALID FOR ONE YEAR ONLY.

This is to Certify that Conrad H. Olson has paid me this day the sum of ten dollars and is entitled to all the rights and privileges of a Free Miner, under any Mining Regulations of the Government of Canada, for one year from the 30th day of September 1901.

This Certificate shall also grant to the holder thereof the privilege of Fishing and Shooting, subject to the provisions of any Act which has been passed, or which may hereafter be passed for the protection of game and fish; also the privilege of Cutting Timber for actual necessities, for building houses, boats, and for general mining operations; such timber, however, to be for the exclusive use of the miner himself, but such permission shall not extend to timber which may have been heretofore or which may hereafter be granted to other persons or corporations.

Countersigned,

J. E. Boldue

To be Countersigned by the Gold Commissioner, Mining Recorder, or by an Officer or Agent of the Department of Interior.

Deputy of the Minister of the Interior.

På bildet kan en se trerennene og transportinnretningene som de bygde for å vaske gullet ut av sanden. Conrad står i midten på bildet. Det fortelles at han virkelig fant en del gull. Et kjede sammensatt av grovt bearbeidete gullklumper er fremdeles i familiens eie.

Gullvaskingen kunne bare foregå i en kort sesong om sommeren. Resten av året var det å leve villmarksliv og slå seg igjennom med jakt og fangst. Det fortelles at han levde som eneste hvite blant indianere, bare med selskap av trekkhundene sine. Et bevis på gullgraverlivet er «certifikatet» utstedt i Dawson, Youkon-territoriet i 1901. Det gir innehaveren rettigheter og privilegier som «Free Miner». Han har dessuten rettigheter til jakt, fiske og tømmerhogst for bruk i gruvedriften og til husbygging.

I 1905 var han hjemme i Grimstad og stiftet familie og kjøpte huset som i dag er Pharos vei 1. Selv var han senere i flere perioder i Canada, men nå i Vancouver. Han arbeidet da på en sementfabrikk. Fra 1918 slo han seg ned i Grimstad for godt, og drev som fisker til sin død i 1928. — Dessverre adskillige år for tidlig til at jeg fikk anledning til å høre beretninger fra villmarka fra hans egen munn.

Litt om emigrantfarten til Amerika

Utarbeidet av H. Drevdal og Just Storvold

Det henvises til Grimstad Bys Historie side 545/546 og Grimstads Sjøfarts Historie side 109/117.

Skip som med sikkerhet vites å ha deltatt i emigrantfarten er følgende:

1. Fullrigger NORDPOLEN (senere omrigget til bark) var på 176 commercelester, tilsvarende ca. 350 register tonn, og var bygget i 1815 i Stockholm. Skipet het opprinnelig SCANDINAVIEN og ble i 1851 innkjøpt til Grimstad av et partrederi med konsul Morten Smith Tveten som bestyrende reder. Blant parthaverne var sognepresten i Fjære, Axel Christian Pharo. Skipet gikk i fast fart med emigranter til Quebec i Canada og tok på hjemreisen til Europa gjerne med litt trelast og stykkgods. I 1870-årene gikk trafikken med emigranter over til dampskip, og da fant rederiet, at NORDPOLEN , som nå var noen og femti år gammel, hadde utført sin misjon og tjent sitt rederi godt, så det var på tide å skille seg med skipet, og det ble solgt til Bergen.

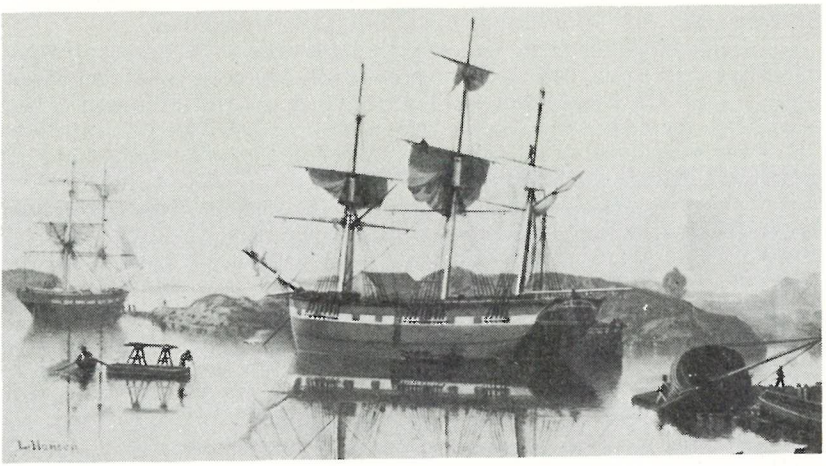

Bark «Nordpolen»

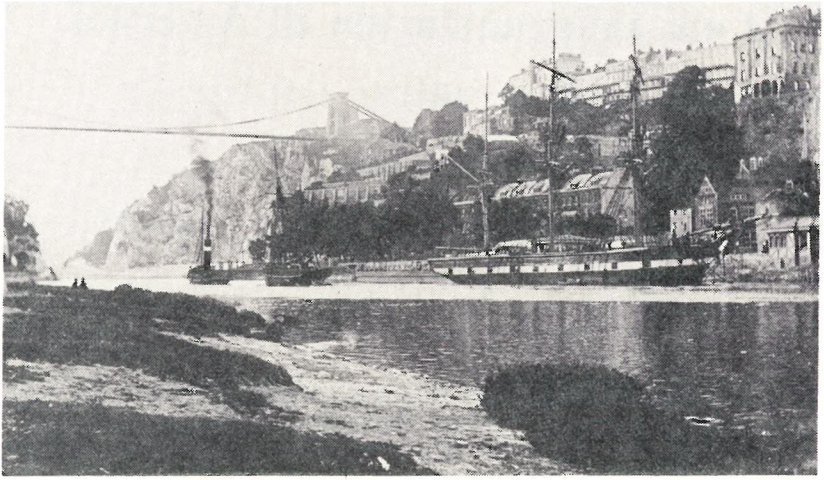

Bark «Ugland»

2. Fullrigger UGLAND (senere omrigget til bark) var bygget av Jens Tellefsen Ugland 1858 og målte 232 cl., tilsvarende 460 register tonn. Skipet deltok endel i emigrantfarten, men ble allerede i 1866 solgt fra Grimstad til Larvik.

3. Bark LYNA var bygget av Jørgen Olsen Grefstad på Fevik i 1859 og målte 199 cl., tilsvarende ca. 400 register tonn. Som nytt gjorde dette skip noen turer med emigranter som ble landsatt i Miramechi i Canada. Skipet forliste i 1883 i Nordsjøen.

4. Brigg FRIHANDEL var bygget i 1848 for et interessentskap i Grimstad og målte 120 cl., tilsvarende ca. 240 register tonn. Skipet gikk i 1851 fra Stockholm med jernlast og en del emigranter bestemt for Amerika. Sprang på reisen lekk i hårdt vær og måtte forlates i synkende tilstand. En amerikansk båt kom til unnsetning og alle ble rettet og landsatt i New York.

5. Brigg NORMAND var bygget av brødrene Dømmesmoen i Vestrebukt i Grimstad i 1854 og målte vel 136 cl., tilsvarende ca. 280 registertonn. Fredrik Crawfurd i Grimstad var bestyrende reder. Skipet gjorde mange reiser med emigranter, også fra Vestlandet, og ble i 1880 solgt til Larvik. Forliste i 1894.

6. Skonnert GRETHE LOUISE var bygget i Grimstad i 1837 og målte 28 cl., tilsvarende 60 register tonn. Reder var Mogens Dahl. I 1846 seilte dette fartøy fra Grimstad til Havre med emigranter som skulle videre til Amerika. Før utvandringen kom i full sving, var det alminnelig at emigrantene reiste til Sverige eller Havre og der gikk ombord i større utenlandske skip som førte dem videre til Amerika.

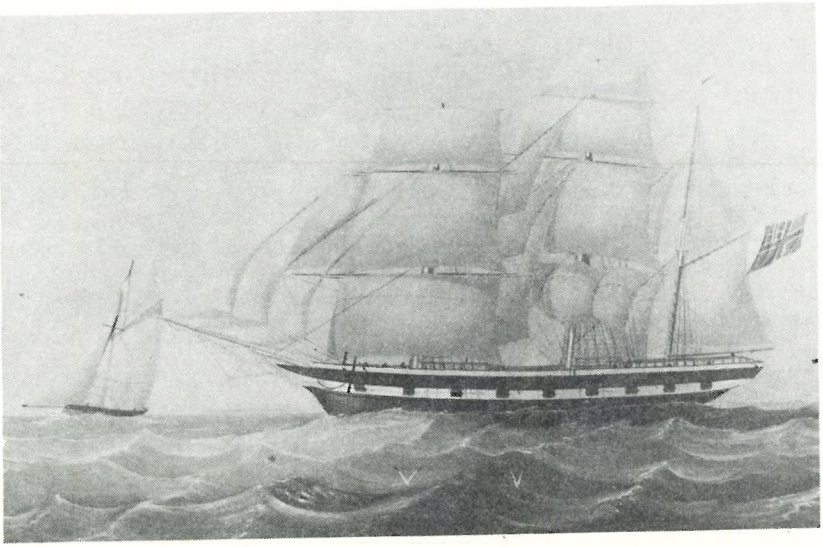

Bark «Lyna»

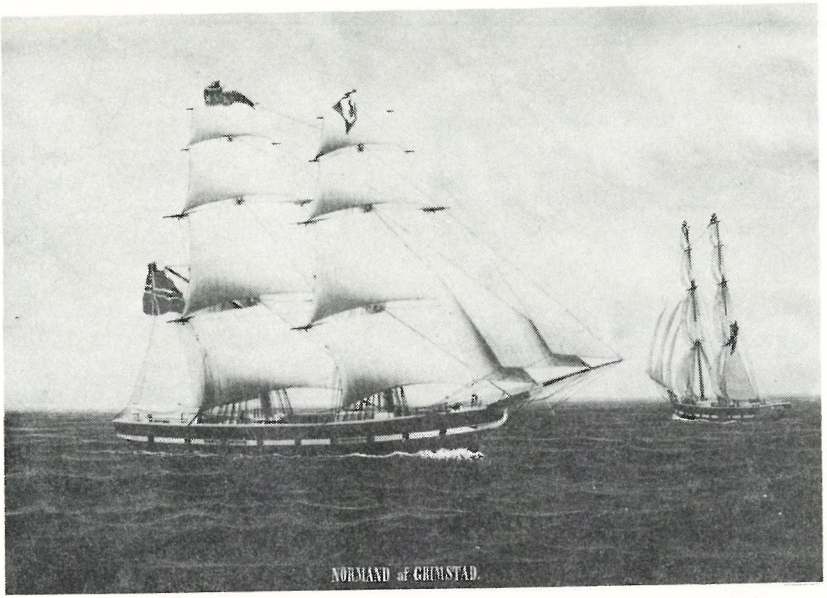

Bark «Normand»

Det er nok mange flere Grimstad-skip som i tidens løp har tatt emigranter og passasjerer om bord herfra til Amerika, men der finnes ingen opplysninger herom, så av noen større betydning kan ikke dette ha vært.

I 1850 gikk det første norske emigrantskip fra Norge rundt Kap Horn til San Francisco, og dette skip var bygget av Jørgen Erlandsen på Hammeren i Vikkilen i 1847 og fikk navnet AMERICA PAKET. Det målte 147 cl., svarende til ca. 300 registertonn. Dette ble et meget berømt skip, men hadde ikke noe med utvandringen fra Grimstad å gjøre. Skipet gikk i mange år i emigrantfart og var flere ganger i Kina og forskjellige steder i Stillehavet og hentet kinesere som skulle til Amerikas Vestkyst.

I 1870-årene ble det slutt med emigrasjon pr. seilskip, nå var det dampskipene som tok over trafikken. Utvandrerne fra Grimstad reiste nå for det meste på følgende måte: Fra Grimstad til Kristiansand med kystbåtene, så med Hullerbåten fra Kristiansand til Hull og videre derfra med jernbane over England til Liverpool og derfra med store engelske passasjerskip, som gikk i fast rute på Amerika.

Snere kom den danske Thingvallalinjens båter og Det Forenede Dampskibsselskab i Københavns båter, som anløp Kristiansand, og brakte en mengde emigranter til Amerika.

Det hadde i flere år vært arbeidet med å få i stand en norsk Amerikalinje, men det gikk tregt, særlig etter at den danske Amerikalinjes båt NORGE forliste ved Rockall på reise til Amerika, da omkring 800 mennesker druknet, deriblant to brødre fra Fjære (Moy), som stod og holdt hverandre i hendene og gikk ned.

I 1913 var Den norske Amerikalinje en realitet, og om sommeren foretok den første båt, KRISTIANIAFJORD, sin triumftur langs kysten fra Oslo til Bergen med kongen, regjering, storting og innbudne ombord.

Biilbrev

Aar 1854 den 18de august fremstod for mig paa Magistrat contoret i Grimstad kjøbmand Fredrik Crawfurd og forklarede, at han i forening med flere har kjøbt og fuldført et av norske Ege- og Furumaterialer hersteds i Odden Bukten bygget fartøy, hvis dimensioner ere 90 — nitti fod i kjølen, bred i ridset 26 — sex og tyve fod, dyb i ridset 16 — sexten fod, hvortil kjølen blev lagt den 20de August 1853 og løb paa vandet 22de juli 1854 og som nu tilrigges som brigskib.

Han foreviste derhos maalebrev paa dette brigskib av 24 f.md.

fra dette steds Toldkammer, hvorefter samme er maalt til 140½ — et hundrede og firti en halv Commercelæster netto, hvilket er Storluken paabrendt. Til Edelig forklarings Afgivelse herom i det øiemed derefter at erhverve et lovligt Magistrats Biil- og Bygningsbrev paa forandførte fartøi der har erholdt navnet «Normand», fremstillede han skibsbygmester Ole Olsen Dømmesmoen 36 aar gl., Ole Olsen Fjære 40 aar gl. og Torjus Knudsen Hasseldalen 37 aar gl. der bleve betydede edens Vigtighet, foreleste foranførte, hvis regtighet de med corporlig Eed paa lovlig maade bekreftede og dimiterede.

Som Bestyrende reder af brig «Nordmand» forklarede dernæst Fr. Crawfurd at samme eies ene og alene af ham, Lieutnant Herman Smith, skibsbygmesterne Ole og Lars Dømnæsmoen, seilmaker Møller, og skipscaptain Henning Bie og at saaledes ingen udenlandsk Undersaat har nogen lod eller andel deri. Derefter blev nærværende act sluttet til udstedelse under min haand og stadens segl for at følge brig «Normand» som et lovlig norsk Biil og Bygningsbrev.

(Sig.) M.S. Petersen.

Skipet førtes av kaptein Henning Junghans Bie. Det inntok paa sin første reise en ladning trelast fra Frolands Værk til London, hvormed det utklarerte 14de september 1854 etter å ha erholdt følgende skibs Certificat:

«Magistraten i Grimstad Kjøbstad gjør vitterligt, at onsdag 13de september 1854 har handlende Hans Fredrik Crawfurd, her bosat, som bestyrende reder for briggen «Normand» indfundet sig for undertegnede magistrat og edelig bekreftet at bemeldte fartøi nu bestemt til London, hjemmehørende i Grimstad Told district, drægtig efter norsk maalebrev 140½ commercelæster, efter det fartøiet medfølgende Biilbrev bygget her i riket, ført av norsk borger Henning J. Bie, bemandet med norske søfolk, ene og alene tilhørende ham og Hans Møller og Ole og Lars Dømnæsmoen og Herman Smith og Henning J. Bie, hvilke samtlige ere norske undersaatter. Ligeledes har bemeldte reder edelig bekreftet, at hverken dette certificat eller det kongelige søpas, han derved tilsikter aa erhverve, i nogen maade skal vorde misbrugt for at aapne noget andet fartøi eller dette fartøi i fremmed undersaats eie adgang til den beskyttelse og de rettigheter og fordele, som tilkommer norske fartøier.

Til bekreftelse herav har jeg utferdiget nærværende Certificat, hvilket ikke kan benyttes til erhvervelse av kongeligt Søpas i lengere tid end 6 uger fra dets udstedelsesdato.

Under min haand og stadens segl,
Grimstad, 13de september 1854.
(Sig.) Horster.

I 1855 forlod Henning Bie «Normand», og Gunnar Huseland førte den en tur paa Vestindien, mens «Charlotte Stringer» var under bygging. I 1856 fikk Tørres Bonnevie den og førte den siden til 1ste November 1860. 2de november 1860 påmønstret Ole Chr. Gundersen i Grimstad, bestemt til Gibraltar.

1861, den 4de april, utstedtes Nationalitetsbevis for «Normand». Rederiet bestod dengang av Fredrik Crawfurd, Henning J. Bie, Ole og Lars Dømnæsmoen, Tørres Bonnevie, H. Møllers enke, og fru Lovise Bonnevie. Den førtes av Ole Chr. Gundersen, Ruffen. Han førte den videre til og med 1866. 1867 fikk Anton Andersen den å føre.

1869 ble den ommålt til 136 commercelæster, og i 1877, 17de januar, ble den igjen ommålt til 282,71 registertonn. Anton Andersen vedble som fører til 1879, den 19de juni, da Gundersen utklaredte fra Grimstad til Østersjøen.

1880 16de september, innberettede tollkasserer Malling til Grimstad Tollbod, at brigg «Normand» var overgått til Laurvigs told district. Den ble dette år solgt til Captain H. S. Nielsen med flere sammesteds og førtes av kaptein J. Jørgensen til 1894, da den forliste.

Glimt fra Amerika i 1930-årene

Av Ø. V. G.

Fra høsten 1931 til bortimot årsskiftet 1936-1937 kom jeg til å ferdes svært meget på østkysten av USA. Det er ganske pussig, men de båtene jeg mønstret på, havnet i løpet av kort tid i Amerikafart og ble gående der. Vi anløp de fleste havner av betydning fra Houston og New Orleans i sør til Portland, Maine, i nord, og jeg benyttet naturligvis enhver anledning til å besøke familie og venner samtidig som jeg stiftet nye og interessante bekjentskaper.

Mitt lengste opphold i land, fikk jeg som 18-åring 1932. Underveis opp langs østkysten med en tankbåt, fikk jeg akutt blindtarmbetennelse og ble i huj og hast innlagt på hospital i Baltimore, Maryland. — Ærlig talt husker jeg ingenting fra de første par ukene jeg tilbragte på hospitalet. Betennelsen hadde spredt seg til bukhinnen, og jeg var klar over at det en tid stod om livet, men det interesserte meg svært lite. Jeg var så dårlig at jeg var likeglad med alt.

Endelig, en fin aprilmorgen, syntes livsåndene igjen å våkne. Jeg befant meg i et lyst eneværelse på John Hopkins hospital, omgitt av meget hyggelige leger og sykepleiersker. Det gikk opp for meg at jeg likevel skulle leve, og jeg begynte igjen å fatte interesse for verden og menneskene rundt meg.

Den eneste nordmann som besøkte meg, var Sigurd Espeland, som også var min kontakt med familien hjemme i Norge, noe jeg var meget takknemlig for. Det tok nemlig flere uker innen jeg selv var i stand til å skrive et ganske kort brev.

For øvrig hadde jeg det utmerket, og alle jeg kom i kontakt med på det store hospitalet, var enestående hjelpsomme og elskverdige mot meg. Det var en stor fordel at jeg slapp problemet med språket. Min favoritt-pleierske, søster Rose, holdt meg med lesestoff fra universitetsbiblioteket like ved og sørget for at jeg hver dag fikk mitt eget eksemplar av «Baltimore Sun». Foruten depresjonen og arbeidsløsheten som den tid red verden som en mare, var det kidnappingen av Lindbergs baby som opptok pressen sterkest. Dette var førstesidestoff i alle aviser i lange tider.

Siste søndagen i april fikk jeg et både uventet og hyggelig besøk av Sigurd Lie og frue. De var begge fra Fjære og hadde hørt at det skulle ligge en ung grimstadgutt syk på John Hopkins. Vi hadde

visst aldri sett hverandre før, men de kjente min familie hjemme, og dette at vi kom fra samme sted, gjorde at vi straks ble gode venner. Det var ikke så mange norske som hadde slått seg ned i Maryland, fortalte de.

Da jeg omsider fikk lov å stå opp fra sykesengen, forstod jeg først hvor syk jeg igrunnen hadde vært. Jeg klarte hverken å gå eller stå uten støtte, kroppsvekten var redusert fra ca. 140 pund til 115, og klærne så ut som de aldri hadde vært beregnet til meg. Jeg fikk fru Lie og søster Rose til å skaffe meg nye klær, og efter et par dager i rullestol, begynte jeg å trene meg opp til å bruke benene igjen.

Da fikk jeg et nytt sjokk. Avdelingslege dr. Lynn fortalte at jeg skulle utskrives, sndes til New York for å reise med «Bergensfjord» til Norge. Det ble ikke mye søvn påfølgende natt. Selvsagt vilde jeg gjerne hjem, men ikke som invalid. Jeg hadde regnet med å få bli i Amerika til jeg var meg selv igjen og samtidig få anledning til å se en del av dette veldige og spennende landet, en drøm jeg hadde gått med fra min spede barndom. Dessuten hadde jeg ikke så få slektninger som jeg gjerne skulle ha besøkt. Helt siden 1850-årene var det medlemmer av min familie blant utvandrerne. Riktignok hadde jeg fått hilst på noen av dem de månedene jeg hadde seilt på østkysten av USA, men hvor langt rekker man på et par kvelder og kanskje en søndag i havn med en tankbåt?

Da søster Rose sa godnatt, spurte jeg om hun trodde på engler. «Well», svarte hun: «sometimes, but why?» «Because I do need one right now,» sa jeg. Og tro det eller ei, men den følgende morgen kom engelen i form av tante Bess. Velsignede tante Bess som ikke engang var «orntlig» tante til meg. Bare tre år gammel kom hun med sine foreldre fra Norge og kontakten med gamlelandet hadde vært minimal til jeg dukket opp.

Som ganske ung ble hun gift med en ung tyskamerikaner som hadde lykken med seg og ble en rik mann. Like før han døde i 1928, hadde han fått det utmerkede innfall å plasere alle sine midler i statsobligasjoner og reddet dermed det hele fra krakket det følgende år. De fikk to barn som nå begge var voksne og vel forsørget, så tante Bess var fri til å disponere sine midler på den måten hun selv foretrakk, på veldedighetsarbeide. Hun var med i et utall av velforeninger, blant andre også i velferdsforeningen ved John Hopkins hospital. Hvem det var som underrettet henne om mine vanskeligheter, er jeg aldri blitt klar over, men efter å ha tilbragt en halv times tid i telefonen, hadde hun ordnet opp i sakene. Jeg fikk bli på hospitalet til jeg selv følte meg sterk nok til å bli utskrevet, og derefter var jeg velkommen til å være hennes gjest så lenge jeg selv ønsket. Hun hadde en deilig eiendom nord for Towson i Maryland, omgitt av en parklignende have på flere mål. Fra mitt vindu der hadde jeg utsikt over innsjøen Loch Raven mot Hampton nasjonalpark. Her kom jeg fort til krefter og opplevet en

interessant tid. Sammen med tante Bess og sønnen Charles som var shippingmann, fartet jeg omkring i hele staten, besøkte museer, steder av historisk interesse og andre severdigheter. En weekend tilbragte vi i Washington hvor jeg fikk se meg godt omkring, skjønt det ble vel mye å fordøye av nye inntrykk på én gang. Da Charles en tid senere tok sommerferie, fikk han meg med på en lang tur gjennom Virginia. Vi besøkte Richmond, Williamsburg og Jamestown med den vakre og velbevarte bebyggelse fra kolonitidens Virginia. Det var som å komme et par hundre år tilbake i tiden, en uforglemmelig opplevelse.

På ettersommeren bar det til New York hvor jeg bodde hos en fjernere slektning, Barry Alden. Han var noe eldre enn jeg og studerte ved Columbia University. Barry hadde en rommelig leilighet nederst i Lenox avenue hvorfra vi gjennom vinduene kunne skimte Central Park. Etter at Barry hadde vist meg omkring i storbyen og omegnen en ukes tid, begynte jeg på egen hånd å oppsøke mine slektninger. Å ta seg fram i denne gigantbyen var langt lettere enn jeg hadde tenkt meg, og jeg fant greit fram til de slektningene som jeg hadde adressen til. De fleste var selvfølgelig å finne i Brooklyn. Nå hadde jeg riktignok vært noen turer der ute før, men å gå slik og rusle i fred og ro var noe ganske annet. Det hersket en egen atmosfære i den norske kolonien der ute dengang, nesten som i en stor familie. I de varme kveldene pleide folk å samle seg på trappen utenfor de koselige røde teglstenshusene som alle var nette og velholdte. Her satt de og pratet helt til solen var gått ned, og det begynte å mørkne. Det var ikke sjelden at jeg ble praiet av en sånn «trappegjeng». De hadde sett meg rusle og skulle ha rede på om jeg hadde slått meg ned i strøket, og jeg skulle vel aldri være norsk? På denne måten møtte jeg utrolig mange fra Grimstad og omegn, noen jeg hadde kjent før, andre som inntil da hadde vært helt ukjente for meg. Ofte ble jeg invitert «inside» og ble sittende og prate til langt på kveld.

Blant de eldste var mange «oldtimers», folk som hadde reist fra Norge i tidsrommet 1880 til århundreskiftet, og disse hadde mye rart å berette. En typisk representant for disse var Anton Pedersen som jeg også møtte helt tilfeldig. Det var en formiddag jeg ruslet omkring. Jeg passerte en liten butikk med skiltet «Niels Delicatesses». — Utenfor stod en mann i hvitt forkle og pusset vinduene. Idet jeg passerte sa jeg for moro: «Hello, Niels». «Hello», svarte mannen og så litt forbauset på meg, og jeg måtte forklare hvem jeg var og hvorfor jeg hadde sagt «Hello». «Kom her», sa mannen ivrig og tok meg i armen, «du må hilse på far. Han sitter inne i bakrommet og koser seg med en øl». Der inne satt en liten senet gubbe med øyne så blå som Grimstadfjorden en sommerdag. Han spratt opp da Niels fortalte at jeg var grimstadgutt. Selv var han fra Vikstølen, gift med en søster til fru Karen Thorsen fra Biodden og hadde vanket sammen med mine foreldre og besteforeldre helt til han

forlot Norge i 1899. De hadde hatt en lang og slitsom reise over Nordsjøen, tvers over England til Liverpool og så over Atlanteren. Selvfølgelig måtte jeg bli med hjem og hilse på hans kone Trine som var så lik fru Thorsen at de godt kunne ha vært tvillinger. Det var rent rørende å møte disse hjertevarme menneskene. «Mi må ha et party», mente Anton, og et slikt ble planlagt til førstkommende søndag.

Selskapet ble holdt hos deres svigersønn, David Anderson, som var baker. Det ble såmenn litt av et party. Jeg tror vi var samlet nesten tredve personer rundt bordet om kvelden, og nesten alle hadde tilknytning til Grimstad. Noen av damene husket jeg fra før, Helga Odd, Mathilde Ellingsen og Mina Svendsen fra Biodden. Det ble et både hyggelig og muntert selskap. Helga Odd kom litt sent og var ikke helt klar over hvem jeg igrunnen var. Først under samtalen ved bordet gikk det et lys opp for henne, og hun spurte: «Du er vel ikke tilfeldigvis sønn til Thorvald Gundersen?». «Det stemmer», svarte jeg», men jeg håper da ikke at det er tilfeldigvis». Stor munterhet rundt bordet. Mina Svendsen og jeg tok bil sammen hjemover, da vi skulle samme vei, hun til Park Avenue og jeg til Lenox. «Hadde du vært her en uke før, hadde du truffet Ole», sa hun. «Han var i New York som overstyrmann på en stor passasjerbåt». Det hadde vært moro å ha truffet Ole Svendsen, bioddgutten som ble offiser i US Navy og tjenestgjorde om bord i slagskipet som brakte president Wilson til Europa etter verdenskrigen. Den samme Ole Svendsen som flere år på rad også tok mesterskapet i bryting i US Navy, en bragd jeg tror ingen annen skandinav har klart å kopiere.

Det ble mange liknende selskaper de månedene som jeg tilbrakte i New York det året, og blant de mange grimstadfolk jeg møtte, var Peter Berge fra Amerikalinjens New-York-kontor, litografen John Andersen og Arne Holst som da var i ferd med å ta ingeniøreksamen, om jeg ikke husker feil. På Staten Island var jeg også flere ganger sammen med grimstadfolk. I New Jersey hadde jeg en pussig opplevelse. Jeg var i Elizabeth for å besøke en slektning som imidleritd hadde flyttet derfra. Under samtalen med de nye leieboerne kom jeg til å nevne Grimstad og ble straks invitert til middag. Det viste seg at fruens far var kommet fra Killegård, og nå var hele familien svært interessert i å høre så meget som mulig om Grimstad.

Det hadde blitt så mange selskaper og «picnics» disse siste månedene at jeg drog tilbake til Towson for å puste ut innen jeg senhøstes gikk ombord i «Stavangerfjord» for å reise hjem til Norge. Men festlig hadde det vært, det er sikkert.

Svært interessant var det å merke den utvikling som i årenes løp hadde funnet sted innen de norske familiene i USA. De første som kom over, hadde vel helst bare folkeskole og var hovedsakelig arbeidere og bønder. I neste ledd dukker det opp folk med bedre ut-

dannelse og større muligheter i valg av yrke. Ikke så få ble selvstendig næringsdrivende innen handel, industri og maritim virksomhet. I tredje ledd, min egen generasjon de årene jeg var der, finner vi ikke så få med universitetsutdannelse. For bare å ta et eksempel innen en gren av min slekt, var det to av fire søsken som i 1932 hadde høyere utdannelse. Lawrence var advokat og søsteren Dorothy sekretær hos en av sjefene i First National Bank, begge i City. En grimstadmann som begynte som «deckhand» på en lekter, opplevde å se sin sønnesønn som sjef i et taubåtkompani. Enkelte «oldtimers» hadde riktignok gjort det ganske godt. Min venn John Mickelsen fra Ruffen som døde for et par år siden nær 90 år gammel, hadde opparbeidet seg en god entreprenørforretning, og det samme hadde Ole Akselsen fra Fevik.

Depresjonen var blitt ganske merkbar høsten 1932. Nå hadde jeg inntrykk av at norskamerikanerne var blant dem som klarte seg best, men mange hadde det vanskelig. En av dem var min venn Peder (Pete) Olsen fra Fevik, tidligere en tid drosjesjåfør i Grimstad, nå bosatt i Brooklyn. Han gikk svært mye arbeidsløs og stelte hjemme mens hans sjarmerende lille kone, Betty, arbeidet i et vaskeri. De sultet ikke akkurat, men hadde det hardt nok. Heldigvis var det billig å leve. Jeg fant ut at jeg kunne leve ganske bra for 50 cent dagen, om jeg ville og både klær og transport var rimelig.

Da jeg to år senere kom tilbake til Amerika, var det så mye verre. Især virket vinteren 1934—35 skremmende på meg. Jeg seilte i regelmessig fart mellom Vest-India og østkysten av USA og led ingen nød, men det syn som møtte meg i alle byene, var uhyggelig. Jeg glemmer aldri de lange køene av menn utenfor arbeidskontorene, de svære flokker av utsultede, dårlig kledte mennesker som samlet seg utenfor de kristelige organisasjonenes suppekjøkkener. De kunne stå i timevis i snefokk og isnende kulde. Slik var det i alle byene fra New York til Portland, Maine, i nord. Også nede i «the deep south» hvor man ikke hadde den forferdelige kulden å kjempe med, var det mye elendighet å se, ikke minst blant de svarte. I mørke kvelder så jeg ofte pene mennesker som åpenbart engang hadde vært velstående, snike seg omkring i de «finere» bystrøk for å se om det kunne være ett eller annet spiselig i søppeldunkene i bakgårdende. Smuler fra de rikes bord.

Jeg så mange norske som gav opp og reiste hjem, men ingen innen min slekt eller omgangskrets. De klarte seg, forholdene tatt i betraktning, forbausende bra og red stormen av. En tid etter at Franklin Delano Roosevelt hadde overtatt som president, begynte det for alvor å lysne. Våren og sommeren 1936 var preget av optimisme og økende aktivitet overalt jeg kom, fra Texas til New England. I løpet av sommeren ble det mange festlige sammenkomster i Brooklyn og Staten Island hos slektninger og gode venner fra Grimstad og av Grimstadslekt.

Da jeg forlot Amerika en novemberdag i 1936, ante jeg ikke at

det skulle gå hele femten år innen jeg igjen kom tilbake. I løpet av disse årene hadde det skjedd så mange og så store forandringer derover at jeg ofte hadde vanskelig for å kjenne meg igjen. Mange av de eldre var borte, og skjønt jeg overalt møtte den samme gjestfrihet og vennlighet, måtte jeg med et visst vemod konstatere at ingenting likevel var som før.

Jeg tror mine tanker kom klart fram i noen linjer som jeg skrev i en gjestebok under et besøk i 1952, og som kan være en passende avslutning:

On «Paths overgrown» just like Hamsun I wander,
I'm dreaming and thinking of days long gone bye.
I'm looking around with surprise while I ponder
and new generations I meet on my way.
Oh, nothing is quite as it was in my childhood, with buildings and streets where before was just wildwood.

But people are greeting and smiling to me
and hearts just as kind as they used to be.

Fra Grimstad til Florida i 1830-årene
Knud Sørensen Bie (1812–1884)

Av Johan A. Wikander

I. KNUD SØRENSEN BIES HJEM OG OPPVEKST I GRIMSTAD

Knud Sørensen Bie (1812—1884) ble født i *Grimstad* den 26. juli 1812. Hans far *Søren Bie Tellefsen* (1786—1853) var skipper og borger til Arendal. Hans mor het *Ingeborg Salvesdr. Hesnes* (1786—1872). De hadde giftet seg i 1810 — Knud Bie var deres andre barn[1].

Søren Bie Tellefsen hadde bodd i Grimstad de siste 10—12 år, men han var ikke av gammel Grimstad-familie. Hans far, *Knud Tellefsen* (1753—1835) kom fra Arendalskanten og hadde i 1781 giftet seg med *Anne Marie Christiansdr. Hesnesøen* (1749—1814). Hun var enke etter skipper *Søren Bie* (1740—1780) på Hesnes. Knud Tellefsen var selv skipper og ved giftermålet fikk han både gård og grunn på *Hesnes*. Han ble skipper og gårdbruker som så mange andre her på kysten. Begge fag drev han med stor dyktighet. Gårdsbruket utvidet han betraktelig ved å kjøpe forskjellige gårdsparter i nabogården *Østre Eskedal*. Han satte i gang nydyrkning i stor stil. For dette ble han hedret med sølvmedalje fra Det Kgl. Danske Landhusholdnings-Selskab.

Vi har *Knud Tellefsens* egne ord for at han i første rekke regnet seg som sjømann[2]. Ved siden av gårdsbruket satset han på handel og skipsfart. Han kom til at både handelen og skipsfarten gikk mer livlig for seg inne i Grimstad enn ute på Hesnes. I år 1800 kjøpte han en bygård i Grimstad[3], Tomten, Storgaten nr. 31, eies i dag av Grimstad Samvirkelag. Eiendommen ble betydelig forbedret i Knud Tellefsens tid. Han forsto å ta skikkelig vare på sine verdier. Knud Tellefsen var en av de første i Nedenes Amt som frivillig assurerte sine hus mot brann. Bygningene på Hesnes ble da taksert til 600 Rd. og byeiendommen i Grimstad til 2400 Rd.[4]. Dette var store beløp selv i oppgangstidene før Danmark-Norge kom med i Napoleonskrigen.

Knud Tellefsen kjøpte egen skute. Han opprettet handelsforbindelser utenfor riket, bl. a. med handelshuset Weddike & Wendel i Amsterdam. Virksomheten drev han i samarbeide med sønnen *Søren Bie Tellefsen* som nå etter hvert ble voksen. Han tok borger-

Knud Sørensen Bie (f. i Grimstad 1812 — d. ved Jacksonville i Florida 1884). Han utvandret i 1830-årene som en av de aller første her fra distriktet. Han var los og senere losoldermann. I USA forandret han navn til John Johnson.

skap i Arendal i 1806, bare 20 år gammel og ble skipper på farens skute «Den gode Hensigt»[5].

Grimstad var et sted i vekst. Her ble hans barn og svigerbarn boende. To svigersønner hadde hus ved Løkkestredet. Den ene bygget Løkkestredet nr. 7 (Hauges Kafé), som står den dag i dag.

Da sønnen *Søren Bie Tellefsen* giftet seg i 1810, overtok han farens byeiendom Storgaten nr. 31. Eiendommen omfattet også hele nedre del av Nygata som den gang ikke var noen gate.

Her sto et stort to-etasjes våningshus — 18 meter langt og med to store tilbygg. Inne på gårdsplassen stoe et to-etasjes pakkhus med 40 m² grunnflate. Opp mot gården Skaregrøms grense lå en urtehave med plankegjerde rundt. I Grimstad var dengang et utstrakt husdyrhold og i uthusbygningen var høyløe, stall for en hest og fjøs for fire kyr[4]. Høy og fôr fikk familien nok av fra gårdsbruket ute på Hesnes og Østre Eskedal.

Dette var *Knud Bies* barndomshjem. Her ble han født den 26. juli 1812. Han ble døpt i Fjære kirke. Som faddere møter vi tre av morens søsken som ennå bodde i hennes barndomshjem på Nedre Hesnes. Vi møter bestefaren *Knud Tellefsen* som nå ble oppkalt, og Tarald Helmer Dalholt (1785—1830) som var skipper og familiens nabo. Hans hjem Storgaten nr. 29 er fortsatt bevart.

Søskenflokken i Storgaten nr. 31 ble stadig større. Ole ble født i 1810, Knud ble født i 1812 som vi har sett, Salve ble født i 1814 og søsteren Lovise i 1817.

Faren var opptatt av alt som skjedde i Europa nå da krigen nærmet seg slutten. Han håpet at hans barn skulle få vokse opp i et fritt *Norge*. «Ingen brav Nordmand vil samtykke i at blive Svensk!», sa han da usikkerheten var størst med hensyn til Norges fremtidige status[6].

Han arbeidet for at hans barn skulle vokse opp i et selvstendig *Grimstad*. I 1811 forsvarte han Grimstad under det engelske angrep sammen med ladestedets øvrige innvånere[5]. Han innså at Grimstad måtte få by-status hvis vi skulle være sikret fortsatt vekst og utvikling. Den siste avgjørende søknad til Stortinget underskrev han sammen med ladestedets fremste menn[7]. Da kjøpstadsrettighetene i 1816 endelig var et faktum, var han blant de aller første som tok borgerskap i Grimstad[5].

Krigen og de ulykker som den førte med seg, kom til å sette dype spor innen familien. I 1807 ble «Den gode Hensigt» tatt av engelskmennene ved kysten av Holland. *Søren Bie Tellefsen* satt to år i engelsk krigsfangenskap[5]. Norge ble utarmet av krig og uår:

Endnu går sagn om de trængsels-kår,
som folket da stedtes i.
Engelske krydsere stengte hver havn,
i landet var misvækst og nød.

Den fattige sulted, den rige led savn,
to kraftige arme var ingen til gavn,
for døren stod sot og død.

Fra «Terje Vigen».

Etter at *Søren Bie Tellefsen* giftet seg, drev han også handel og skipsfart i kompaniskap med svigerfaren *Salve Olsen Hesnes* (1749—1813). Han hadde hatt hellet med seg de senere år og var medeier i flere skuter. Salve Olsen Hesnes døde i november 1813 og hans hustru knapt ett år senere. Rederiet og handelshuset ble oppløst og Søren Bie Tellefsen mistet en god støtte. I mai 1814 døde også hans mor *Anne Marie Christiansdr. Hesnesøen* (1749—1814).

«Hvad vil I usle Nordmænd vel gjøre i et forsultet land?», spurte en engelsk kaptein *Søren Bie Tellefsen* i 1814[6]. Det var ikke så godt å svare på, men han seilte da som skipper i flere år etter krigen. Men all motgang under krigen og de vanskelige tider etter krigen, førte til at Søren Bie Tellefsen ut på høsten 1822 måtte selge sitt prektige hjem i Storgaten[3].

Knud Bie var da 10 år gammel. Han flyttet med sine foreldre og søsken til Nedre Vestregate nr. 7 som faren hadde kjøpt. Dette huset var adskillig mindre enn de husene de flyttet fra. Her var hverken pakkhus eller fjøs, men familien fikk noe bedre plass da faren noen år senere også kjøpte Nedre Vestregate nr. 6.

Nedre Vestregate var dengang nærmest Grimstads utkant. Her var trafikken langt fra så livlig som i Storgaten, ja her har vært så rolig at hele miljøet den dag i dag er det samme som dengang *Knud Bie* og hans søsken bodde her. Både Nedre Vestregate nr. 6 og 7 står ennå, mens Storgaten nr. 31 i den mer sentrale del av Grimstad ble påbygget, ombygget, modernisert og for få år siden helt jevnet med jorden.

I 1820-årene gikk *Knud Bie* og hans jevnaldrende søsken på Almueskolen i Storgaten nr. 28[10]. *Ole Bie* begynte høsten 1823. Han kunne da lese enkelte ord, men i religion, regning og skrivning kunne han ikke noe i følge skolens protokoll. *Knud, Salve* og *Lovise* begynte høsten 1825, men vi får ikke noen vurdering av deres forkunnskaper[8].

Med skolegangen gikk det heller smått. Brødrene hadde smittsomme utslett i hodet som hindret dem i å møte på skolen. Det samme utslett var også andre skolebarn plaget med, rimeligvis var det en slags eksem. Brødrene var borte fra Almueskolen i månedsvis, men det vil ikke si det samme som at de gikk hjemme i Vestergata og drev dank. Om *Ole Bie* vet vi at han ut på våren eller forsommeren 1825 gikk til sjøs[9]. Og det var ikke så lett å møte på Almueskolen i Storgata når han for det meste holdt seg ute på Nordsjøen eller Østersjøen! Ole Bie sto innskrevet som elev ved skolen helt til han ble konfirmert ut på høsten 1827. Han var da nesten 17 år gammel.

Knud Bie var den som møtte minst på skolen, men han var der da en dag i november 1827. Det smittsomme utslett i hodet hindret ham fra å møte, sier skolens protokoll. Men broren Ole Bie kunne da gå til sjøs selv om han hadde de samme utslett. Vi er sikkert sannheten nærmest hvis vi sier at Knud Bie i likhet med sin eldre bror, foretrakk sjøen fremfor skolen.

Det ser ut som *Knud Bie* kom i langfart, for han ble først konfirmert den 10. april 1831. Samtidig ble han utskrevet fra Almueskolen. Han var da 19 år gammel. Det var ikke uvanlig at unge gutter kom i langfart i de dager. Det hadde tidligere også skjedd innen hans nærmeste familie. Bestefaren *Knud Tellefsen* gikk til sjøs rett etter at han var konfirmert. Han var borte i flere år uten at familien hverken hørte eller så noe til ham. Han kom hjem på selveste julaften, men ingen kjente ham igjen da han banket på døren hos foreldrene og spurte om losji. Da han endelig fortalte hvem han var, ble moren så overrasket at hun besvimte!

Kanskje var det under langfart i sin tidlige ungdom at *Knud Bie* fikk den utferdstrang som førte til at han forlot Grimstad og Norge for godt?

Til konfirmasjonen fikk *Knud Bie* skussmålet «Kundskab maadelig, Opførsel taalelig». Dette var ikke det aller beste skussmål og adskillig svakere enn hans søster og brødre som fikk både «Udmerket godt» og «Meget godt». Kanskje fant Knud Bie seg ikke helt til rette i Grimstad?

Det kan se ut som om *Søren Bie Tellefsen* og hans barn stilte seg helt likegyldige til Almueskolen. Men så var neppe tilfelle. Fraværet var stort også blant de øvrige elever. Tidene var dårlige, og mange måtte sikkert ta sin tørn hjemme hos foreldrene for å få endene til å møtes.

Vi vet med sikkerhet at en av brødrene i voksen alder så med stor respekt på den oppdragelse og undervisning han hadde fått i Almueskolen. I 1871 opprettet *Salve Bie* og andre tidligere elever et legat for å hedre sin gamle skolemester — «Skolelærer Anders Isachsens Legat»[10].

Knud Bie og hans brødre så i ung alder at deres fremtid lå i skipsfarten. Deres senere liv og virke vitner om det. De må tidlig ha sørget for å få den grunnleggende navigasjonsundervisning. En del lærte de sikkert av sin far, sin bestefar og sine onkler når skutene lå i opplag om vinteren og sjøfolkene var hjemme.

På denne tiden holdt *Jens Pharo Holst* (1780—1866) hver vinter navigasjonsskole i Storgaten nr. 25. Skolebygningen står fortsatt og vi må regne med at *Knud Bie* og hans jevnaldrende brødre fikk systematisk navigasjonsundervisning her hos Jens Pharo Holst og avla eksamen for ham.

Dessverre er hverken elevlister eller eksamensprotokoller bevart. Nå gikk det rykte både i Grimstad og helt borte i Arendal at Jens Pharo Holst solgte karakterer og eksamensvitnesbyrd mot en

passende betaling[11]. Men ikke noen trekk ved brødrenes senere karriere tyder på at de var fuskere i faget. De tok sin oppgave alvorlig!

Navigasjonsskolen i Grimstad mistet sin eksamensrett i 1839 da det kom en ny lov om navigasjonsundervisning. Heretter skulle bare skolene i stifts-hovedstedene ha eksamensrett. Om den yngre bror *Christian Bie* (1823—1901) vet vi at han den 5. mars 1840 avla navigasjonseksamen i Kristiansand i henhold til den nye loven. Han var da 16¼ år gammel. Han fikk beste karakter «beqvem» og papir på at han var god for å «stille sin Cours hvorhen han sig agter».

Søsken i Grimstad.

Øverst til venstre: Ole T. Bie (1810—1907), skipper og reder i Grimstad. Han eide Bioddgaten nr. 13 som står den dag i dag. Han ble Grimstads eldste mann. På sine gamle dager var han særlig stolt av at det var han som fraktet den første ladning med jernbaneskinner til Christiania da Eidsvoldsbanen ble bygget.
Øverst til høyre: Salve S. Bie (1814—1900), skipper og reder i Grimstad. Han eide først Bioddgaten nr. 10 og senere Bioddgaten nr. 20. Han fant ut at Søllings Minde som sto i haven hans, passet utmerket som stativ når han skulle lufte sin røde, velpleide parykk!
Nederst til venstre: Christian S. Bie (1823—1901), skipper og reder i Grimstad. Han eide Pharos vei nr. 3 som står ennå. På sine eldre dager gikk han i fint vær ofte opp på Varden med langkikkerten sin for å sitte og se på de skuter som seilte forbi.
Nederst til høyre: Mathias Holst Bie (1830—1910), skipper i sommerhalvåret og navigasjonslærer i vinterhalvåret når skutene lå i opplag. Han var navigasjonslærer i 56 år, fra 1850 til 1906. De siste år var han også bestyrer ved Grimstad Sjømandsskole i Binabbgaten nr. 3.

Søsteren Louise Bie (1817—1896) bodde i barndomshjemmet Vestre gate nr. 7 til hun døde. Av henne finnes der ikke noe bilde.

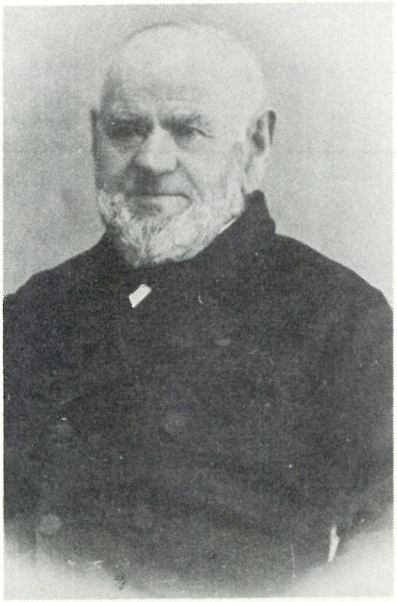

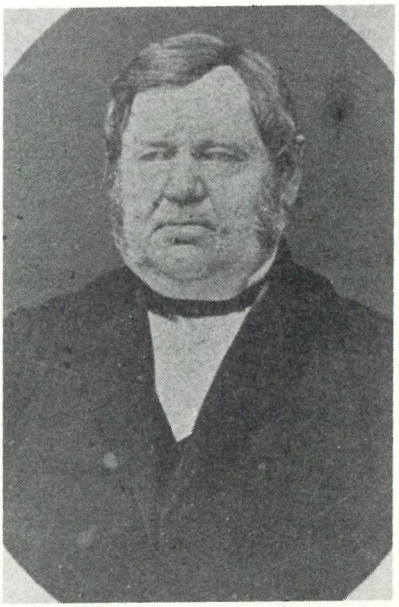

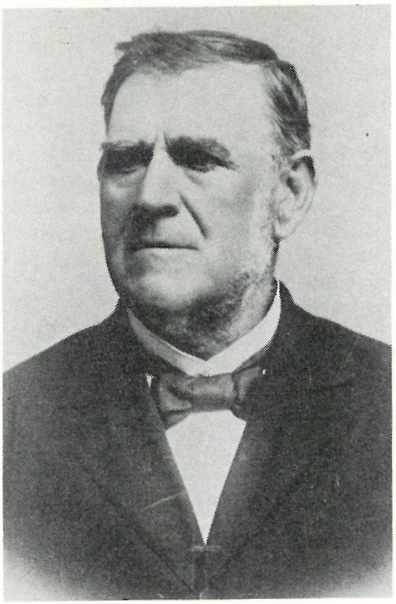

II. UTVANDRINGEN

Knud Bie ble konfirmert i Øyestad hovedkirke den 10. april 1831[1]. Vi har ikke så sikre opplysninger om ham før vi finner ham igjen i 1840 i *Jacksonville* på østkysten av *Florida*. Som vi skal se nærmere i kapittel III, så synes Knud Bie å være vel etablert i Florida i 1840. Han hadde nok da vært der 1—2 år, kanskje enda lenger.

Knud Bie utvandret til *Amerika*. Når det skjedde vet vi ikke, men visse holdepunkter har vi.

I Grimstad Bymuseum er der en protokoll med nøyaktig oppgave over alle sjømenn som mønstret ut fra Grimstad. Den begynner 1. april 1836 og her finner vi *Søren Bie Tellefsen* og hans sønner *Ole, Salve* og *Christian Bie* nevnt adskillige ganger.[12] *Knud Bie* finner vi i det hele tatt ikke nevnt! Men hvis Knud Bie hadde vært i Grimstad i 1836, 1837, 1838 eller 1839, så hadde han mønstret ut en eller annen gang. Det ville rett og slett være utenkelig at en Grimstadgutt på hans alder og med hans bakgrunn, fysikk og kondisjon, ikke mønstret ut. Vi må slå fast at Knud Bie hadde forlatt Grimstad før 1836. Men det er mange havner mellom Grimstad og Jacksonville, så vi kan ikke hevde at han allerede så tidlig var kommet til Jacksonville eller annen amerikansk havn.

Knud Bie hadde sikkert kommet i langfart — kanskje for andre gang? Sjøreisen endte ikke før han kom til *Jacksonville!* Dette som synes å fremgå av norske kilder, stemmer godt med hva som ennå blir fortalt blant Knud Bies etterkommere i Florida.

Knud Bie kom første gang til Jacksonville som skipper på en skute. Han fant ut at her var det bra å være. Han mønstret av og ble siden boende ved Jacksonville.

I vår tid har enkelte hevdet at denne fortellingen kan vi ikke feste noen lit til. *Knud Bie* var på det aktuelle tidspunkt ikke mer enn 25—27 år gammel og alt for ung til å bli skipper. Men fortellingen kan ikke dømmes ut fra forholdene i dag. Tidene var annerledes tidlig på 1800-tallet. Faren *Søren Bie Tellefsen* ble skipper på «Den gode Hensigt» da han var 20 år gammel.[5] Broren *Salve Bie* ble skipper på «Gengangere» av Grimstad i 1840, da han var 26 år gammel.[12]

I Amerika fikk nordmenn, og skandinaver i det hele tatt, etter hvert ord på seg for å være meget dyktige sjømenn.[13] Knud Bie var sikkert en av de første som bidro til å bygge opp dette ry.

Siden midten av 1600-tallet hadde en og annen nordmann slått seg ned i USA. Men den organiserte utvandring fra Norge begynte først i 1825 da en norsk skute kom til New York med et halvt hundre passasjerer ombord.[14] Det var så et opphold fram til 1836. Da fraktet to skuter tilsammen 167 passasjerer over Atlanteren. I 1837 kom omtrent det samme antall, men i 1838 noe mindre. I 1839 kom ca. 600, og ved utgangen av år 1840 hadde ca. 1200 nordmenn utvan-

dret. Ved utgangen av 1850 hadde ca. 18.000 nordmenn utvandret og ved århundreskiftet var tallet kommet opp i en halv million!

Statistikken for de tidligste år er ikke helt pålitelig. I tillegg til de som kom til USA som passasjerer, må vi regne de norske sjømenn som mønstret av i amerikanske havner for å slå seg ned i landet for godt. Vi må regne med at Knud Bie hørte til denne siste gruppe.

Av de ca. 18.000 nordmenn som kom til USA innen utgangen av 1850, kom ca. 14.000 til New York som passasjerer. Der finnes et alfabetisk kartotek over disse 14.000. *Knud Bie* er ikke blant dem![15] Også dette tyder sterkt på at han kom til USA som sjømann.

Alle detaljer i forbindelse med Knud Bies utvandring vil aldri bli klarlagt. Sikkert er det i alle fall: *Knud Bie* var blant de 1000 første nordmenn som utvandret til USA. Han var blant de første som utvandret fra *Grimstad* — kanskje den første.

III. JOHN JOHNSEN — ST. JOHN'S BAR PILOT

Hvis noen i *Grimstad* spurte *Knud Bies* foreldre eller søsken hvor Knud var blitt av — det var så lenge siden de hadde sett ham — da fikk de til svar at han hadde slått seg ned i *Jacksonville* på østkysten av *Florida.* [5] Dette svaret var godt nok for folk flest, men ikke for oss som gjerne vil bli enda bedre kjent med Knud Bie.

Jacksonville er en viktig havneby i den nordøstlige del av Florida. Byen var et handelssentrum også på Knud Bies tid. Man importerte vanlige kjøpmannsvarer og eksporterte tømmer og frukt.[16] Byen ligger ikke ved kysten for der finnes nesten ikke havner i det hele tatt. Jacksonville ligger ca. 25 km inne i landet ved bredden av *St. John's River.*

St. John's River går sydover parallelt med kysten og er farbar ca. 130 km inn fra elvemunningen. Innseilingen til *Jacksonville* var vanskelig. I elven lå en mengde sandbanker, utenfor elvemunningen lå korall-revet som går langs hele Atlanterhavs-kysten av Florida. Handelen og skipsfarten på Jacksonville var helt avhengig av dyktige loser. Losene bodde ute ved elvemunningen, ved *Fort George* eller *Pilot Town* på *Batton Island.* Her bodde *Knud Bie. Han var los.*

I *Pilot Town* var der to slags loser — elvelosene og de loser som tok skutene over korall-revet. Knud Bie hørte til denne siste kategori.

I *Pilot Town* hadde *Knud Bie* et stort to-etasjes hus som hadde visse trekk til felles med den bygningsskikk han kjente fra Grimstad. Midt på langveggen gikk en gjennomgående gang både i første og annen etasje, akkurat slik som vi kjenner det fra våre hjemlige skipperhus. I hver gavl var en muret skorsteinspipe, et trekk som virker fremmed på oss, men som var velkjent i Amerika.

På forsiden av huset i hele langveggens lengde gikk svaleganger både utenfor første og annen etasje. Svalegangen ut for annen etasje og takskjegget over denne svalegangen, ble holdt oppe av seks kraftige søyler som gikk fra bakken og opp. Midt på langveggen var utganger til svalegangene som var beskyttet av et lavt stakittgjerde eller sprinkelgjerde. Midt på svalegangen utenfor første etasje var en port eller åpning i gjerdet og en lav trapp førte ned til en stor have foran huset. Ned forbi haven var en brygge og her lå en kraftig losbåt fortøyd. Knud Bie ble rodd ut over korall-revet for å bli satt ombord i de skutene som lå og ventet på los.

Knud Bie måtte vite når det var høyvann, han måtte kjenne de vanskelige strømforhold og passasjene gjennom revet, for å vite nøyaktig når tiden var inne til å føre skutene over revet.

Det var fastsatt detaljerte regler og takster for losningen i disse vanskelige farvann.[16]

Det sies at *Knud Bie* aldri mistet en eneste skute så lenge han var los.

Knud Bie hadde også et gårdsbruk.[17] Det kom sikkert godt med å være selvforsynt med de viktigste matvarer. Han fant seg sikkert best til rette ved å drive vekselbruk mellom sjø og land slik som han var så godt kjent med fra sitt barndomshjem i Storgaten nr. 31 og fra sine besteforeldres hjem på Nedre Hesnes og Øvre Eskedal.

Jacksonville var den viktigste by i denne del av Florida. I 1829 ble det bygget et moderne fyr ved *Mayport* som lå på sydsiden av elvemunningen rett over for *Pilot Town*. Lyset fra dette fyret var synlig noe over 20 km ut i havet. Det var det fjerde fyr av moderne type som ble bygget i Florida.[18]

Jacksonville var viktig nok for Florida, men egentlig lå byen utenfor alfarvei. Havnene på østkysten av Florida får en svært beskjeden omtale i de farvannsbeskrivelser eller «Sailing Directions» som var i bruk da *Knud Bie* kom til landet. Havnene i nord og ved Mexico-gulfen var de viktigste. [19]I farvannsbeskrivelsene er omtalen av disse viktigere havner ledsaget både av landtoninger og kartutsnitt.

Langs hele østkysten av Nord-Amerika gikk en viktig skipsled. Skutene søkte ikke havn bare for å laste og losse. De trengte også nødhavner og uthavner hvor de kunne søke inn under storm og for contrary vind. *Fort George* og munningen av *St. John's River* var en god og trygg havn på en lang kyst som hadde få naturlige havner. Elvemunningen ble ofte søkt av skuter som ikke hadde tenkt seg opp til Jacksonville.

Sydstatene hørte ikke til de deler av USA som nordmenn helst søkte til. [14] I 1850 var der bare 17 norskfødte i hele Florida, i 1860 var der ikke mer enn 11 stykker.[15] Knud Bie fulgte ikke akkurat de veier hans landsmenn stakk opp. Han syntes hans egne veier var de beste!

I folketellingen for Jacksonville og omegn i 1840 er Knud Bie nevnt, men ikke med sitt norske navn.[17] I USA kalte han seg *John Johnson* og med dette navn står han oppført i folketellingen. Vi kan lure på hvor han fikk dette navnet fra. John eller Johan forekommer ikke i hans norske slekt. Hans amerikanske svigerforeldre het ikke Johnson. Der finnes ikke noen annen forklaring enn at han tok navn etter *St. John's River* og *St. John's Bar* — elven og revet som ble hans arbeidsplass resten av livet.

I 1840 eller kanskje før, giftet *John Johnson* seg med *Charlotte Bush*. Hun var datter av *Isaach* og *Abigail Bush* som bodde like utenfor Jacksonville. I det hele tatt synes John Johnsen å være vel etablert i Florida i 1840. Navnet hadde han forandret og han var blitt så godt kjent med forholdene at han giftet seg. Alt synes å tyde på at han hadde kommet til landet i alle fall ett år eller to tidligere.

I 1841 fikk ekteparet datteren *Louisa Ann* (1841—1861). Dette var Søren Bie Tellefsens første barnebarn. I 1842 ble deres sønn *Charles William* (1842—1923) født. Kort tid etter døde Charlotte Bush, men Johnson ble fortsatt boende i Pilot Town.

I 1849 giftet han seg med *Martha Christopher Houston* (1829—1850). Hun var datter av *John Houston* og *Mary Greenwood Braddock* som synes å ha hatt tilknytning til losmiljøet i Pilot Town. Den 6. juli 1850 døde Martha Christopher Houston i barselseng etter knapt ett års ekteskap. Barnet — en datter — levde og hun fikk navnet *Mary Martha Johnson* etter sin mor og mormor.

I 1851 giftet John Johnson seg for tredje gang med *Ruth W. Houston*. Hun var søster av hans avdøde andre hustru. De fikk mange barn:

1. *Martha Christopher Johnson* (1852—1942) som også ble oppkalt etter hans andre hustru.

2. *Mary Greenwood Johnson* (1854—1917), oppkalt etter sin mormor.

3. *Edvin Holtz Johnson* (1860—1947).

4. *Louise Hamilton Johnson* (1863—1947).

5. *Beaulach May Johnson* (1868—1941).

John Johnsons barn fikk i tur og orden amerikanske navn. Det kan synes som om han helt hadde glemt *Grimstad* og sin familie her. Men så var ikke tilfelle. I 1866 fikk han en datter som ble kalt *Ingeborg Bie* etter hans mor. Denne datteren døde som barn. I 1878 fikk John Johnson et barnebarn som fikk navnet *John Bie Johnson* (1878—1956).

Selv om brev ikke er bevart, vet vi at John Johnson holdt forbindelsen med Grimstad ved like. Midt i 1850-årene sendte han sitt fotografi til sin mor. Det tok hun godt vare på, og etter henne hennes barn og barnebarn. I dag tilhører fotografiet et av hennes tipp-tipp-oldebarn.

Etter den amerikanske borgerkrig begynte neste generasjon av «De røde Bier» i Grimstad å utvandre til USA[5]. To av *Ole Bies* (1810—1907) sønner kom først til sin onkel ved Jacksonville inntil de fikk etablert seg i landet.

Ingvald Bie (1852—1933) var skipper og senere skipsingeniør. Han giftet seg i Jacksonville i 1882 med *Ruth Houston Gresham* — sikkert en slektning av John Johnsons andre og tredje hustru. Ingvald Bie ble boende i Jacksonville.

Broren *Otto Nicolay Bie* (f. 1859) utvandret i 1883. Han ble ansatt i United States Engineering Department og fikk et arbeide som vi ville si hørte inn under Havnevesenet. I flere år arbeidet han ved munningen av *St. John's River* med å bygge moloer og lage dypere passasjer i korall-revet. Senere utbedret han havner og kanaler over hele Florida. Han ledet bygging av forsvarsverker ved innløpet til Tampa Bay fram til utbruddet av Den spansk-amerikanske krig i 1898 da han gikk inn i Ingeniørvåpenet og var med i krigen på Cuba. Senere gikk han tilbake til sitt gamle yrke som havneingeniør, men hadde også arbeide som vi ville si hørte inn under Fyrvesenet. Han hadde hovedkvarter i Tampa, men arbeidet over hele vestkysten av Florida. Han hadde en egen yacht til disposisjon og var godt kjent over hele staten[20].

Otto N. Bie fikk sin egentlige fagutdannelse i USA. Men han var stolt over å ha fått sin grunnleggende almennutdannelse hos skolebestyrer *J. Landgraff* på *Dahlske Skole* i Grimstad, og sin grunnleggende navigasjonsundervisning hos sin onkel *Mathias Holst Bie* på Grimstad Sjømandsskole[21].

En tredje bror *Nicolay Reimert Bie* (1849—ca. 1945) utvandret også til USA. Han ble skipper og bodde mange år i Brooklyn. Men det er uvisst om også han først kom til sin onkel i Jacksonville. Det er interessant å konstatere at John Johnson og hans tre nevøer Nicolay, Ingvald og Otto Bie alle fikk yrker som hadde direkte tilknytning til det skipsfartsmiljø de hadde vokset opp i. I Amerika møter vi losen og losoldermannen, skipperen, skipsingeniøren og havneingeniøren. Grimstad hadde satt sitt preg på dem alle.

John Johnson ble til sist losoldermann eller loschef i *Pilot Town.* Det var et embede det sto respekt av. Skutene dengang var ikke så lette å manøvrere som våre moderne skip. Skipsfarten var helt avhengig av dyktige loser. En dyktig los var en vel ansett mann. Losoldermannen var losenes overordnede i administrative saker.

Da John Johnson vokste opp i *Grimstad* var *Christian Rosenberg Pharo* (1767—1848) losoldermann. Han var byens mektigste mann.

Ingvald Bie (1852—1933), skipper og senere skipsingeniør. Han tilhørte neste generasjon av «De røde Bier» i Grimstad som utvandret. Han kom først til sin onkel John Johnson ved Jacksonville før han fikk etablert seg. Han giftet seg i 1882 og ble boende i Jacksonville.

John Johnsons far seilte i mange år på hans skuter. John Johnson hadde nå det samme embede, men i en fremmed havn.

Han var ikke den første los i sin familie. Han visste godt at losene på Haaø utenfor Grimstad var nære slektninger av hans farmor.

Han var heller ikke den første losoldermann i familien. Hans morbror *Aanon Salvesen* (1794—1861) ble losoldermann i Grimstad i 1848 etter Christian Pharo.

Da *John Johnson* ble losoldermann, var Jacksonville en by med 12.000 innbyggere. Skipsfarten både langs Floridakysten og på Jacksonville hadde øket i de årene han hadde vært los. Forholdene hadde forandret seg. Losene satt ikke lenger på utkikk etter skuter inne på land. De hadde fått to store losbåter «Bettelini» og «Nina» — en av dem krysset alltid utenfor Revet med loser ombord[16]. Når en skute kom, fikk hun los ombord hurtig og effektivt.

Losoldermann *John Johnson* døde den 7. oktober 1884. Han ble gravlagt på Houston-familiens gravsted på Big Talbot Island like nord for munningen av *St. John's River.*

John Johnsons barn holdt forbindelsen med Grimstad ved like. Men tiden gikk, og i Florida kom det man hadde hørt om Grimstad mer og mer på avstand. Sist i 1920-årene sendte havnefoged *Knud M. Bie* (1860—1939) prospektkort av Grimstad som hilsninger «to all my cousins in Jacksonville». Og med piler og tekst viste han så godt han kunne «where cousin Karen and uncle Salve lived», «my house», «Point Bie» osv.

I dag er John Johnsons etterkommere spredd over hele Florida. Men kontakten med Norge ivaretas av undertegnede og et av hans oldebarn i Tampa, Mrs. Winifred B. Shepard.

NOTER OG KILDEHENVISNINGER

Mrs. Winifred B. Shepard, Tampa, Florida, har gitt meg de fleste opplysninger om John Johnsons familie i Florida. Hun har også sendt meg kopi av et fotografi fra 1860-årene eller 1870-årene av John Johnsons hjem på Batton Island ved utløpet av St. John's River.

Første del av artikkelen om Knud Bie og Grimstad bygger på følgende litteratur av generell art:

Grimstad Bys historie, Oslo 1927.

J. Landgraff: Grimstadslægter, del I og II. Grimstad 1892 og 1901.

Johan A. Wikander: Tradisjon og fakta om en skipperfamilies stamfedre (manuskript), historisk særoppgave ved Dahlske Skole 1960. Manuskriptet inneholder bl. a. monografier over Knud Tellefsen (1753—1835) og Salve Olsen Hesnes (1749—1813).

Johan A. Wikander: Gamle tomter i Grimstad. Grunneiere og Huseiere, Kristiansand 1973.

Byeiendommene er omtalt med sine nåværende gatenummer. I «Grimstadslægter», «Gamle Tomter i Grimstad» og annen litteratur, er byeiendommene omtalt med de Brann nr. (B. nr.) som ble fastsatt ved branntaksten i 1847. Følgende liste viser hvilke B. nr. de omtalte byeiendommer tidligere hadde:

B. nr. 5 = Bioddgaten nr. 10.
B. nr. 6 = Bioddgaten nr. 13.
B. nr. 35a = Løkkestrede nr. 7.
B. nr. 46 = Storgaten nr. 28.
B. nr. 62 = Storgaten nr. 31.
B. nr. 63 = Storgaten nr. 29.
B. nr. 64 = Storgaten nr. 25.
B. nr. 101 = Pharos vei nr. 3.
B. nr. 105 = Nedre Vestregate nr. 7.
B. nr. 124 = Nedre Vestregate nr. 6.
B. nr. 170 = Bioddgaten nr. 20.
B. nr. 198 = Binabbgaten nr. 3.

Forøvrig er følgende kilder benyttet:

1. Statsarkivet i Kristiansand, kirkebøkene for Fjære og Grimstad.
2. J. Landgraff: Den Dahlske Legatskole i dens ældre Tid, Grimstad 1892, s. 22, Knud Tellefsens brev til Dahlske Skoles forstanderskap datert Hesnes den 8. juli 1802.
3. Statsarkivet i Kristiansand. Nedenes pantebøker nr. 19, fol. 122. Skjøte den 20. jan. 1800 fra Lars Poulsen Sandvigen på hans hus i Grimstad til Knud Tellefsen. Husene, B. nr. 62, Storgaten nr. 31, ble solgt av Knud Tellefsen den 29. nov. 1822 til J. B. Ebbell (Pantebok nr. 1 for Grimstad, fol. 13 b). Ved skiftet etter Knud Tellefsens hustru i 1814 sies det at husene i Grimstad var overtatt av Søren Bie Tellefsen, men ved denne overdragelsen har der ikke blitt satt opp noe skjøte. Derfor står Knud Tellefsen formelt som selger i 1822.
4. Riksarkivet, Oslo. Nedenes amts branntakster, pk. nr. 1. Branntakst den 3. juni 1794 over Knud Tellefsens hus på Hesnes, og den 7. mai 1808 over hans hus i Grimstad (B. nr. 62, Storgaten nr. 31).

5. J. Landgraff: Grimstadslægter, del I, Grimstad 1892, s. 16—17, del II, Grimstad 1901, s. 171, 179, 187—190.
6. J. Landgraff: Lidt fra gamle Dage i Nedenæs, Grimstad 1898, s. 71—74.
7. Grimstad Bys Historie, Oslo 1927, s. 230—231. Grimstads søknad til Stortinget dat. 2. okt. 1815.
8. Grimstad Folkeskole, Almueskolens dagbøker 1822—1825 og 1826—1832.
9. Grimstad Adressetidende 12. okt. 1907, nekrolog over Ole T. Bie (1810—1907).
10. Telleiv T. Gaaskjenn: Grimstad Folkeskole 1803—1953, Kragerø 1953, s. 16, 46—48, fortegnelse over stiftere av Anders Isachsens Legat, Grimstad mars 1871.
11. Aust-Agder-Arkivet, Arendal, j.nr. 162/1963 nr. 1. Erindringer af mit Liv indtil Ankomsten til Trondhjem, nedskrevet i Aaret 1848 av Conrad N. Schwach, se s. 424—427.
12. Grimstad Bymuseum, Utgående Enroulleringsprotokoll (mønstringsprotokoll) for Grimstad 1836—1844. Protokollen har detaljerte opplysninger om alle som mønstret ut i fra Grimstad.
13. Knut Gjerset: Norwegian Sailors in American Waters, Northfield, Minnesota, 1933.
14. Martin Ulvestad: Norge i Amerika, 1. og 2. utgave, Minneapolis, Minnesota, 1901 og 1902.
Martin Ulvestad: Nordmændene i Amerika, del I og II, Minneapolis 1907—1913.
Carlton C. Qualey: Norwegian Settlements in the United States, Northfield, Minnesota, 1936.
Norsk Slektshistorisk Tidsskrift, bd. XXII, Oslo 1970, s. 151—152. Gerhard B. Naeseth: Norske Innvandrere til USA. Bd. XXIII, Oslo 1971, s. 42 ff. Gerhard B. Naeseth: Nordmenn i De Forente Stater.
15. Meddelt undertegned av prof. Gerhard B. Naeseth, Madison, Wisconsin, i brev av 4. mars 1975. Se også note nr. 14.
16. Th. Hunter and J. Patten: Ports of the World, New York 1880, s. 82—84. Et eksemplar av denne meget detaljerte boken finnes i Aust-Agder-Arkivet, Arendal.
John Green: Dues and Charges on Shipping in Foreign Ports, London 1902, s. 700. Et eksemplar av denne boken finnes i Grimstad Bymuseum.
17. Meddelt undertegnede av C. H. Harris, Florida Collection, Jacksonville Public Library, i brev av 31. mars 1975.
18. Alexander G. Findlay: Description and List of the Lighthouses of the World, London 1861, se s. 130—131. Et eksemplar av denne boken finnes i Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab i Trondheim.
19. Edmund M. Blunt: The American Coast Pilot, New York, januar 1842, se s. 234. Et eksemplar av denne sjeldne boken som er på ca. 700 sider finnes i Aust-Agder-Arkivet, Arendal.
20. E. L. Robinson: History of Hillsborugh County in Florida, St. Augustine 1928. Se part II, Biographical, p. 187. Opplysningene om Otto N. Bie bygger for øvrig på meddelelser fra Arthur H. Bie (1887—1971), Lake Worth, Florida, og Mrs. Winifred B. Shepard, Tampa, Florida.
21. Meddelt undertegnede i brev av 21. april 1975 fra The Norwegian-American Association, Northfield, Minnesota. Opplysningene om Otto N. Bies skolegang i Grimstad ble bl. a. gitt i en avis i Tampa i anledning hans 65-års dag den 24. sept. 1924.

Selskapet for Grimstad Bys Vel

Årsberetning for 1974

(25/4-74 til 29/4-1975) — Selskapets 53. år.

Medlemstallet etter medlemsliste pr. 9/4-1975 er 589 — en mer enn forrige år. Av disse er 488 årsbetalende og 101 livsvarige. Forrige år var tallene 486 og 102. Postmannslaget og Grimstad Motorbåtforening står som organisasjonsmedlemmer. Det har i årets løp tegnet seg 24 nye medlemmer som årsbetalende og 2 som livsvarige.

Medlemstallet er nok imidlertid ikke helt reelt. Gjennomgåelsen av listene og adressene har avslørt at noen gamle registrerte medlemmer har vært døde i flere år. Videre at folk som er flyttet fra byen ønsker seg strøket. Flere medlemmer står bl.a. av disse grunner til rest med kontingent. En sanering av medlemsmassen slik som bebudet i forrige årsberetning er forsiktig begynt.

Styret har siden generalforsamlingen 24. april 1974 bestått av: Gunnar Edv. Gundersen, formann — Carsten S. Due, viseformann — Lars G. Gundersen, sekretær og Torleif M. Pedersen og Didrik Nagelstad, Varamenn: Anne Liv Berthelsen, Arne Egeberg, Else Dalen.

Sammensetningen av selskapets forskjellige komitéer vil fremgå av de respektive beretningene.

Heller ikke det siste året har det vært ansatt sekretær/kasserer. Endel hjelp har det imidlertid vært nødvendig å organisere i forbindelse med utsendelsen av medlemsskriftet. Purring på kontingent for 1974 og kontingentinkassoen for 1975 kom dessuten omtrent på samme tid med dette noe som gjorde enda litt ekstrahjelp nødvendig. Styret er innstilt på at det er bedre å søke hjelp ved spesielle arbeidsbelastninger fremfor å gå til fast engasjement.

I løpet av året er det avholdt styremøter 27/1-75 og 15/4-75 hvortil har vært innkalt styremedlemmer og varamenn og formannen i Skjærgårdskomitéen. Redaktøren av medlemsskrift nr. 29 — Jubileumsskriftet — møtte på det første møtet.

Sakene til behandling har stort sett vært kurante, men det kan nevnes spesielt at styret har gått inn for å utgi et medlemsskrift nr. 30 i anledning utvandrerjubileet. Helt fra første stund har det vært et mål for selskapet «å virke som et Normannsforbund i det små» for å sitere fra tegningsinnbydelsen. Et hefte med emne som det

nevnte skulle således være helt i tråd med våre tradisjoner. Skriftet vil bli utarbeidet i samarbeid med styret for Ibsenhuset og Grimstad Bymuseum som vil arrangere en egen utvandrerutstilling. Videre vil det kommunale kulturutvalget være koblet inn i forberedelsene av det hele.

Styret har videre gått med på at Byselskapet skal stå som utgiver av et hefte med titel «Grimstads pris i dikt og sang» som Klemmet Hammen har samlet stoff til. Styret valgte i den anledning Bjarne Berg, Arne Egeberg og formannen til å gjennomgå stoffet før endelig trykking.

Utenom de formelle styremøtene har formannen nær kontakt med formann i Skjærgårdskomitéen, og styremedlemmene blir på forskjellige måter holdt orientert om saker som måtte være av interesse uten at dette skulle behøve å betinge eget møte.

Skjærgårdsparken ble omtalt i våre årsberetninger de foregående årene og det har vært påpekt at vår stilling i denne sammenheng er uklar. Nå er skjærgårdsparken på vei til å bli gjennomført og grensene som er trukket opp i departementets skrivelser medfører at våre eiendommer som ikke er fastland — altså alle våre holmer og skjær — kommer innenfor skjærgårdsparken. Våre eiendommer er imidlertid ikke med i listene over hva det skal utbetales erstatninger for. Heller ikke er det på noen som helst annen måte klarlagt hvordan vår stilling blir. Dette er tatt opp med Miljøverndepartementet i brever av 7. februar og 8. april 1975. Svar foreligger ikke i skrivende stund.

I forrige årsberetning ble omtalt forholdet til Postmannslaget og at styret hadde forlangt bygningene revet og området ryddet. Riving ville Postmannslaget ikke godta. De mente at vi ikke kunne forlange så drastiske tiltak gjennomført på eiendom de eide og som stod på grunn de i hvert fall hadde rett til å disponere. Bygningene står således fremdeles og det er stadig ikke gjort klart for oss hva Postmannslaget akter å gjøre annet enn at de vil opprettholde sin bygslingskontrakt.

Skriftet «Gamle tomter i Grimstad. Grunneiere og huseiere» går det stadig endel av. Jubileumsskriftet vårt har også fått god mottakelse og endel blir solgt gjennom bokhandlere. Dessuten spør biblioteker, vitenskapelige institusjoner og lokalhistoriske forskere etter disse skriftene. Eldre skrifter er det atskillig spørsmål etter, men bare noen få av de tidligere utgavene er tilgjengelige i restopplag av noen betydning. De to umiddelbart forran Jubileumsnr., altså nr. 27 og 28 er blitt fullstendig borte. Der skulle det etter alle beregninger vært betydelige restopplag, men hittil er disse ikke brakt for dagen.

Svømmestadion i Osterskilen ble nevnt i forrige årsberetning og om denne saken vises det i år til Skjærgårdskomitéens årsberetning.

Luftfotoet over Grimstad foreligger nå i sin forhåpentlig endelige

form med navner og enkelte grenseavmerkninger påført. Dette vil bli tilgjengelig i målestokk fra 1:10.000 og nedover til 1:50.000.

Innskripsjonen på Karl O. Knutson-støtten på Kirkeheia er frisket opp av kommunene folk slik at opplysningene om at dette er stifteren av Byselskapet nå er godt leselig.

År etter år har det vært nevnt i disse beretninger at vi har søkt å finne redaktør til Medlemsskriftene slik at vi kunne få disse ut årlig. Problemet er stadig uløst og dersom nye navner kan bringes i forslag for styret ville dette være svært bra. Utviklingen i vårt samfunn med offentlig båndleggelse av arealer til friluftsformål og den omfattende offentlige planlegging og regulering synes å gjøre det både umulig og overflødig for vårt selskap i samme grad som før å vie sitt arbeid hovedsakelig til anskaffelse og vedlikehold av holmer og skjær og utsiktspunkter. Vi må kanskje tilbake til noe av det andre som våre stiftere tok sikte på. F.eks. utgivelse av våre medlemsskrifter som ovenfor nevnt, utsmykning av byen, fremskaffelse av et slags portrettgalleri, arbeide for parker og beplantning, støtte til lokale museer og lokalhistoriske skrifter og meget annet som er nevnt i forbindelse med stiftelsen. Dessuten må vi ta opp virksomheter i samme ånd som dette og som er blitt aktuelle på grunn av den samfunnsmessige utvikling som har foregått i de år vårt selskap nå har bestått. Dette blir ting det kommende styre må ta opp til drøftelse.

Årets regnskapsmessige overskudd på kr. 24.205,85 foreslår styret å fordele med kr. 10.000.- til Ibsenhuset og Grimstad Bymuseum og kr. 10.000.- til Skjærgårdskomitéen mens resten kr. 4.205,85 blir tillagt disposisjonsfondet.

Grimstad, 26. april 1975.

Regnskap for 1974 (25/4-74 — 16/4-75)

Ansvarsforsikring ...	kr. 275,00	Kontingenter og gave	kr. 4.740,00
Trykking Medl.skrift	kr. 9.785,00	Leie Marivoll inkl. etterbetaling	kr. 16.980,00
Div. driftsutg. — EDB-kontingentinkasso-diverse vedr. medl.skrift 29 .	kr. 2.632,85	Legatrenter	kr. 9.068,14
Balanse - disposisjon	kr. 24.205,85	Renter av bankinn-skudd (driftskonto)	kr. 631,56
		Annonseinntekt nr. 29	kr. 2.767,00
		Salg «Gamle tomter i Grimstad»	kr. 250,00
		Rest erstatn. E 18 ...	kr. 1.962,00
		Salg parsell Høyvarde	kr. 500,00
	Kr. 36.898,70		Kr. 36.898,70

Balanse-konto

Skjærgårdseien-dommene	kr. 217.906,04	Til disposisjon	kr. 24.205,85
Varden og Binabben	kr. 11.975,00	Kapitalkonto	kr. 543.796,88
Føreids legat	kr. 51.750,00		
F. J. Landgraffs legat	kr. 55.910,23		
K. Th. Einer-sen & h. legat	kr. 45.702,04		
Øl- og Vinsaml. legat	kr. 17.771,80		
Byselskapets legat ..	kr. 29.233,35		
Anna C. Einersens - fond	kr. 51.350,68		
Disposisjonsfondet ...	kr. 52.630,54		
Bankinnsk. - driftsk-	kr. 33.539,65		
Innlandskomitéen ...	kr. 233,40		
	Kr. 568.002,73		Kr. 568.002,73

Grimstad, 19. april 1975.

Gunnar Edv. Gundersen.

Skjærgårdskomitéens beretning for tiden 31.3-1974 til 31.3-1975.

Siden forrige generalforsamling har skjærgårdskomitéens bestått av: Arne Egeberg, E. Reinholt Jensen, Arne Lie, Odd Ommundsen og Trygve Ommundsen.

Varamenn til sjærgårdskomiteen har vært:

Anne Liv Berthelsen, Arild Ellefsen, Finn Madshaven og Dagfinn Truchs.

I komitemøte den 29.4-74 ble E. Reinholt Jensen valgt til formann.

I samme møte ble årets arbeidsprogram satt opp, og for en stor del er programmet fulgt og gjennomført i løpet av året.

Groos. Etter annonse i Grimstad Adressetidende ble det den 6.5 gjort dugnad på Grooseneset. Der deltok 16 voksne personer og 12 barn.

Vi ryddet strendene rundt hele neset, plukket rusk og rask på hele området, og hugg busk og kratt som ble samlet i en stor haug nede ved stranden. Denne haugen ble brent senere en gang, når vi fant det forsvarlig å sette fyr. Forbrenningsovnen ble malt, sekkestativet satt ut, og nye plakater vedr. adferden ble satt opp.

Etter at arbeidet var ferdig hadde vi en kosestund med mat, brus og kaffe. Seilforeningen har holdt husene og den del av området som de får benytte i ryddig og god stand.

Det var meget frukt i haven der ute i år, men alt ble tatt som kart av uvedkommende. Vi synes ikke at det er noen stor forbrytelse, men verre er det at frukttrærne blir brukket i stykker og ødelagt, så hele området oppe ved huset bærer preg av vandalisme i den tiden.

Hvis denne trafikken fortsetter finner vi å måtte fjerne frukttrærne, men vi håper at det ikke skal bli nødvendig.

Ansgar Konsmo, som har vært vår oppsynsmann på Groos i en årrekke, har sagt fra at han av helsemessige grunner ikke kan fortsette med dette arbeidet. Vi har fått Øivind Vigeland Gundersen til å overta etter ham.

Vardeheia synes å være meget benyttet av barn som leker der om dagen, av eldre mennesker som koser seg på benkene, og av andre som benytter heia som friluftsrestaurant med selvbetjening. Knu-

ste flasker, tomme ølbokser og annet avfall blir plukket opp og fjernet av mange av våre anonyme medhjelpere.

Det er i de senere år blitt en del uønsket bilkjøring ut på Vardeheia, så det har vært på tale å stenge av så biler ikke kan komme ut der. Men vi vil nødig gjøre det, for det er også biler som kjører ut der med gamle eller syke mennesker som har vanskelig for å gå.

Foreløpig sier vi velkommen til bilbesøk av dem som måtte trenge det, og henstiller til andre å ikke kjøre ut på Vardeheia, opp kjørselen og den lille gressbakken tåler ikke trafikk med for mange biler.

Marivold. Den stygge søppelhaugen ovenfor jordet ved Paradisbukta har lenge vært en torn i øyet på oss. For å få slutt på søppelkastingen der gikk vi sammen med Magnus Kristiansen igang med å dekke plassen med sand for å skjule styggedommen, men det viser seg at stedet fremdeles blir brukt som avfallsplass.

Det samme gjelder en annen yndet søppelplass mellom Paradisbukta og Marivoldstranda. Vi tillater oss å tro at kirs-stenger ikke er drivgods og at de tusenvis av ikke-ølflaskeskår ikke skriver seg fra turfolk. Vi vil derfor henstille til alle å ikke bruke disse stedene til søppelplass, men heller ordne seg med forsvarlig renovasjon på annen måte. I mange år har vi forsøkt å sette en stopper for bilkjøring på jordet ved Paradisbukta, men alle forsøk har hittil vært mislykket. Nå etter den lange snøbare vinteren og våren var jordene svært oppkjørt, med dype hjulspor og groper.

Nå er det satt opp noe vi håper er effektiv stengsel for biler, og da skulle jorder og gressbakker bli skånet for den trafikken.

I mars/april i år har vi foretatt en stor utbedring av veien fra toppen av bakken ved broen og ut langs Marivoldstranda nedenfor hyttene. Det er støpt mur langs veien og påfylt grov singel. Når denne har satt seg vil det bli fylt på finere grus, så veien blir mer behagelig å gå på. Der foreligger ennu ikke regning for det arbeid som er utført på Marivold i 1975, så disse utgifter, som dreier seg om ca. 14.000,- er ikke tatt med i det fremlagte regnskap.

I «Styggedal» er der i løpet av året hugget en del trær i området hvor vi tidligere har grøftet. Det er blitt adskillig lysere og luftigere nu, men det gjenstår meget arbeide der. Vi håper det kan bli fortsatt med videre hugst og rydding der dette året også.

Vi har ofte drøftet forholdet ved svømmestadion, som bare har forverret seg i de senere år. I mai mnd. gjorde vi Statens Arbeidstilsyn oppmerksom på faren ved at folk benyttet et anlegg som var i en så miserabel forfatning. Arbeidstilsynet gav da Grimstad Kommune dette pålegg: «Før sommersesongen må anlegget bringes i forsvarlig stand, repareres eller bli revet. Tidsfrist til 10.6-1974». Det ble ikke gjort noe før tidsfristens utløp. Senere har kommunen fått frist til april/mai 1975 med å få revet eller reparert svømmestadion.

Nå er der foretatt reparasjon på bryggene og tribunen er revet, så nå er det ikke direkte farlig å ferdes der. Men hele anlegget ser fremdeles forfallent ut, og pynter absolutt ikke opp i landskapet.

Det er ikke vår oppgave å klarlegge eier- og ansvarsforholdet vedr. svømmestadion. Men vi synes det er trist at svømmeklubben som i sin tid fikk Byselskapets tillatelse til å anlegge stadion og benytte stedet gratis ikke har anledning til å holde anlegget vedlike, men at det helt forfaller. Det er jo Byselskapet som er grunneier, og mange mennesker som ikke kjenner til forholdet tror at det er Byselskapet som er ansvarlig for anlegget, slik slik at kritikken urettmessig blir rettet mot oss.

I forbindelse med kampanjen «Hold skjærgården ren» har skjærgårdskomitéen i samarbeid med en del foreninger i byen foretatt oppryddingsaksjoner i skjærgården i juni måned.

Først ute var Holvika Vel som fikk Herøya som sitt operasjonsfelt. Der var det stor dugnad før st. Hans. Det var mest drivgods av mange slag, fra olje og plast til tømmer og en rådyrbukk, som ble tatt hånd om på beste måte. Holvika Vel påtok seg å holde Herøya ryddig og pen hele sommeren, de skal ha ros og takk for det.

Maløyparken, holmene i Smørsund, Hampholmen og Ytre Maløya var det Groosåsen Vel, en speidertropp, Lions Club og Grimstad Motorbåtforening som tok seg av.

Vi fikk gratis søppelsekker av kommunen, som også sørget for gratis transport til den kommunale søppelplass for de utallige sekker som skjærgårdskomitéen bekostet transportert til lands.

Vi kan meddele at der i år er medgått ca. 300 søppelsekker til storaksjonene og til de 12 sekkestativer som vi har plassert på passende steder i skjærgården og på land.

Selv om kommunen har ettergitt en regning på 450,- kr. for sekker og tømming, har likevel renovasjonen kostet oss 1.350,- dette året.

I tiden juni/sept. har vi minst en gang pr. uke hatt en runde til alle steder der vi har forbrenningsovner og sekkestativer for å rydde opp og skrifte sekker.

Det er etter hvert blitt en veldig trafikk i skjærgården, og alle Byselskapets eiendommer er flittig besøkt av mange slags mennesker. Det er ikke til å unngå at dette medfører en belastning og slitasje på naturen, særlig når det gjelder skjærgårdens flora og fauna.

Vi vil derfor anmode alle om å fare fram så skånsomt som mulig, slik at skjærgårdens særegne natur kan bevares i fremtiden.

Idet vi takker alle enkeltpersoner og foreninger som hjelper oss på mange vis å holde det ryddig og ordentlig på utfartstedene, håper vi at enda flere etter hvert får øynene opp for nødvendigheten av å verne om den natur vi har til forvaltning.

For skjærgårdskomitéen
E. Reinholt Jensen

Skjærgårdskomitéens regnskap for perioden 31/3-74 til 31/3-75

	Inntekter	*Utgifter*
Grunnleier	kr. 1.320,00	
Tilskudd fra hovedkassen	kr. 8.000,00	
Tilskudd fra Grimstad kommune	kr. 5.000,00	
Renter av knt.nr. 30.00.770	kr. 635,46	
Rydding og annet arb. i Maløyparken		kr. 1.290,50
Rydding, dugnader og div. vedr. de øvrige friarealer		kr. 1.416,55
Søppeltømming fra skjærgården og Groos		kr. 1.350,00
Tilsyn på Groos		kr. 300,00
	kr. 14.955,46	kr. 4.357,05
Bakkonto pr. 31/3-74	kr. 14.976,98	
Bankkonto pr. 31/3—75		kr. 25.575,39
	Kr. 29.932,44	Kr. 29.932,44

Bokført utenom regnskapet.

Dugnad på Groos 6/5-74	40 t. a 20,00 kr.	800,00
Dugnad på Marivold	32 t. a 20,00 kr.	640,00
Dugnad på Maløyparken v/ skjærgårdskom	10 t. a 20,00 kr.	200,00
Dugnad på Maløyparken Hold skjærg. ren	100 t. a 20,00 kr.	2.000,00
Dugnad på Herøya Hold skjærgården ren		
Dugnad på Herøya Hold skjærgården ren		
Dugnad på Hampholmen Hols skjærgården ren		
Dugnad på Y. Maløya Hold skjærgården ren		
Dugnad på Holmene i Smørsund Hold skjærgården ren		
Til sammen ca. 200 t. verdsatt til		kr. 4.000,00
Dugnadsarbeider i alt ca. 382 timer		Kr. 7.640,00

Revidert og funnet i orden.
Grimstad, 24. april 1975.
W. Buhrmann

Grimstad, 23. april 1975
E. Reinholt Jensen,
Skjærgårdskomitéens formann

Ibsenhuset og Grimstad Bymuseum

Årsberetning 1974 for Ibsenhuset, Grimstad Bymuseum og Reimanngården

Styret har bestått av formann Lisen Bergshaven, nestformann Bjarne Berg, styremedlemmer Else Dalen, Per Assev, Olav Uldal, Just Storvold, varamenn Lars Gundersen og Ethel Bjunes. Kasserer G. E. Gundersen.

Det har vært holdt 3 styremøter.

Vakt og omviser i sesongen var Øivind Vigeland Gundersen og Jan Øvensen, rengjøring er utført ved Rengjøringsbyrå og Gerd Knutsen.

Det har vært ca. 5000 besøkende hvorav ca. 1000 skoleelever. Dette er en gledelig, stor økning i besøkstallet. Museet stiller seg imøtekommende til alle skoler, foreninger og private som ønsker omvisning også utenfor faste åpningstider. På grunn av den korte avstand fra skolene i byen, kan et museumsbesøk legges inn i vanlig undervisningstime. Alle skoleelever og pensjonister har gratis adgang.

Museet ble åpnet som vanlig 1. juni, men denne gang med spesielle innbydelser i anledning nymontert utstilling av modellbygger og seiler Sam. Berges modellbåt Prince Charming, pokaler og billeder. Monteret var laget etter Berges tegning hos Øvensen, Vesøen, med plass til den ca. 2.5 m høye modellen og glasshyller til pokalene. Spotlys er montert i utstillingsmonteret.

Ved åpningen redegjorde Sam. Berge for sin store hobby modellseiling og hvor de store pokalene var vunnet. Utstillingen består av medaljer og replicas av meterhøye sølvpokaler som er evig vandrende.

Et tallrikt publikum og pressen var møtt frem for å se den enestående og verdifulle samling som museet er meget takknemlig for.

En annen verdifull og interessant nymontering, er seilmakerbenk og utstyr fra seilmaker Thorvald Gundersen, arrangert ved hans sønn Ø. Vigeland Gundersen. Museet har fra før bøker og skisser av seiltegninger og beregninger av materialer som har tilhørt Th. Gundersen, samt seilhandske, fetthorn med nåler, prener etc.

En fint utført seilpose og div. utstyr, gave fra Ø. Vigeland Gundersen, har bidratt til å gi en fullstendig ramme om seilmakeryrket.

En interessant og fin tilvekst til Sjøfartsutstillingen, og minne om Grimstads siste seilmaker.

Museet fikk i 1973 10 førsteutgaver av Henrik Ibsen's drama, gave fra Grimstad Bibliotek og en førsteutgave av En Folkefiende, gave fra W. Tvedt Gundersen, Arendal. Bøkene er lagt ut i nytt monter i Vaktstuen sammen med museets andre første utgaver, tilsammen 17 stk.

I mai ble det lagt ut på auksjon ved Cappelens Antikvariat, Oslo et dikt av Henrik Ibsen: Måneskindsvandring efter et Bal, skrevet i Grimstad 1850 til jomfru Cathrine Martini, prestedatter i Landvik, søster til Ibsen's venn Daniel Martini.

Vi søkte N. Kulturråd om bidrag til innkjøp, og fikk tilsagn om kr. 5000,-, museet bevilget selv kr. 3000,-.

Det ble arbeidet iherdig om forhåndskjøp ved forfatter P. Wollebæk og forlagsbokhandler A. Røhr, uten resultat. I Oslo klarte en Grimstad-venn og Ibsen-entusiast Egil Bjørn-Hansen å skaffe kr. 20.000 fra private bidragsytere blant rederier i Oslo og på Sørlandet. En fantastisk innsats på rekordtid, og vi var helt sikre på at museet skulle få dette tynne, lyseblå papiret med diktet av Henrik Ibsen. Imidlertid gikk det for kr. 45.000 og våre beløp fra N. Kulturråd og private bidragsytere gikk tilbake.

Museet fikk en kopi og har fra før kopi av samme dikt skrevet til jomfru Sophie Holse, Ibsen skrev nemlig samme dikt til begge jomfruene, rasjonell diktning.

Museet har bidratt med opplysninger, kopier og billeder til et forlag i Milano, Arnoldo Mondadori Editore, som har utgitt en Ibsenbiografi. Det har vært en mengde skrivearbeide og kopiering av billedmateriell. Boken er nu kommet til museet, en nydelig utgave med fint utstyr og papir.

Under planlegging av en Vildand film, ble museet kontaktet for eventuelt utlån av gjenstander, møbler og klær. Museet var villig til det, men filmingen ble avlyst p.g.a. dårlig økonomi.

Av spesielle besøkende har vi hatt 1. konservator Arne Berg fra N. Folkemuseum, Berg var værlig interessert i Reimanngården, lister, profiler og laftemåte, som kan studeres på loftet hvor stokkene er utildekket.

Fylkets planutvalg holdt møte med bespisning i Reimanngården. Ut i det Blå-tur med Bennet besøkte museet, til rettelagt ved turistsjefen i Arendal. Skoleklasser fra nabobyer, foreninger og danske gartnerelever er blant de mange besøkende.

Fylkeskonservator Hamran er stadig på besøk med veiledning, råd og hjelp for drift av museet.

Ibsenhuset og Grimstad Bymuseum er gått inn for en ny oppgave, nemlig å samle inn billedmateriell som har tilknytning til Henrik Ibsens liv og virke. Billeder av familie, venner, hus han har bodd i, steder Ibsen har besøkt og nevner i sine drama og dikt, stort sett alt en kan komme over av billedstoff.

Tancred Ibsen har gitt museet lov til å kopiere ca. 200 familiebilleder. Fra psykolog Arne Duve har vi fått tilsagn om atskillig materiell han har samlet og kjøpt i forbindelse med sine Ibsen-biografier. Fra en irsk universitetslærer Muinzer, Belfast, skal vi få ta ut og kopiere fra hans arkiv ca. 800 billeder, samlet fra hele Europa. Vi har allerede fått billeder i gave, men det store arbeidet med kopiering begynner ikke før til våren. Museet satser på å utvide sine kilder for Ibsen-forskere så langt som mulig.

Det har vært foretatt en del vedlikeholdsarbeide og reparasjoner, slik som: Malt vinduskarmer, listerverkt etc. reparert og malt hagegjerde, lagt opp nye taksten, reparert takrenner. Satt ekstra slå på hoveddøren, satt på netting over glassrutene i bakdøren. Malt gulver innvendig. Kjøpt plexiglass for å dekke utstilte gjenstander. Laget nye montere for utstillinger.

På grunn av den store trafikken ned Henrik Ibsensgt, ved omlegging til gågater i byen, har museet skrevet til Teknisk Etat og klaget. Hele huset rister ved lastebilkjøring, slik at gjenstander faller ned, billedene henger alltid skjevt, og krukker og dåser klirrer og rister. Ekshaust og støv oser inn gjennom den åpne døren, og skitner unødig til, og er til genanse for vakten. Det er også farlig for de besøkende når de går ned trappen og biler suser forbi like inntil huset. Dessverre fikk vi negativt svar fra Teknisk Etat, som mente at klagen var ubegrunnet fordi de øvrige huseierne ikke klaget.

Wentzels Plass burde lages om til park igjen som tidligere, og bilkjøring ned Løkkestredet burde forbys, slik som i gamle dager, d.v.s. før 1945, da var det også forbudt å sykle gjennom smuget.

Reimanngården. I januar 1974 fikk Reimanngården de resterende kr. 10.000,- fra AA fylke, i forbindelse med tilskudd ved gjenreisning av huset, til sammen kr. 20.000,-

Regnskapet for Reimanngården er avsluttet og balanserte, når en ser bort fra lån i D. n Creditbank på kr. 20.000,-. Søknaden til Norsk Kulturråd på kr. 47.000,- ble avslått.

Ibsenhuset og Grimstad Bymuseum i samarbeide med Grimstad Kulturutvalg har arrangert kunstutstillinger i Reimanngården. Kunstnerne er godt fornøyd med den intime atmosfæren i huset, men belysning og opphengningsarrangement bør forbedres.

Ibsen-minner i 2. etasje er også av stor interesse for publikum.

Etter at Grimstad Kunstforening ble stiftet i juni -74, har styret for museet vedtatt å låne ut lokalene til utstillinger i Kunstforeningens regi. Kunstforeningen skal bestride alle utgifter vedrørende utstillinger utenom museets faste åpningstider i juni, juli og august. Det er satt opp reglement om fordeling av inntekter og utgifter, og ordningen har fungert tilfredsstillende. Kunstforeningen har stadig nye utstillinger som er godt besøkt.

Ved at Museet har fått disponere Nedre Tverrstredet 1a, foreløpig som lager, kan en ved eventuell reparasjon av lokalene, lage

utstillingsrom for Ibsenbilleder — galleri, som lett må kunne tas ned igjen, slik at en kan bruke lokalene til større utstillinger i forbindelse med Reimanngården. Sørlandsutstillingen trenger så meget plass, at det er ofte vanskelig å plassere hele utstillingen. Den lokale amatørmalerklubben kan også være intersssert i å bruke huset til utstillinger/atelier.

Imidlertid er dette bare på forberedende stadium, huset må repareres og gjøres brukelig.

For å gjøre Grimstad til en desidert Ibsen-by, vil vi gjerne be kommunen om å avsette midler til et Ibsen-fond, til studieformål.

Det kan også være av interesse å lage Ibsen-festival, med teater forestillinger om sommeren, utenførs på Kirkeheia eller innendørs i nytt administrasjons-kultur-hus. Får vi regionteater til Agder-fylkene, har en også mulighet for å arrangere Ibsen-forestillinger med skuespillerne derfra sammen med amatører i distriktet.

Smien i Kirkebakken bør restaureres og innredes som smie, museet har utstyr til det.

Reparere uthusene til Haldorsen i Tverstredet, bevare miljøet i Vestregate og hus omkring Reimanngården, slik at området ikke blir ødelagt av moderne bebyggelse.

Museet har også i år fått mange interessante og fine gaver, sep. liste. Vi er meget takknemlige for den støtte og interesse som vises museet og samlingene, og vi håper på fortsatt godt besøk og velvilje.

Grimstad, 18. desember 1974
Ibsenhuset og Grimstad Bymuseum
Lisen Bergshaven,
form.

Regnskap for tiden 25. april 1974 til 28. april 1975

Inntekter:		*Utgifter:*	
Beholdning fra forr. år	kr. 27.001,03	Lønninger og sos. utg.	kr. 14.518,00
Bidrag fra Byselskapet	kr. 8.000,00	Strøm	kr. 1.562,15
Entréinntekter Reimanngården	kr. 3.534,86	Assuransepremier	kr. 2.063,00
Hamsuns utstilling	kr. 1.870,00	Kontingenter	kr. 162,50
Entréinnt. Ibsenhuset/Bymuseum	kr. 7.057,05	Div. driftsutg. bygningsmessig vedlikeh., tilarb. av glassmontere etc.	kr. 12.541,00
Renter	kr. 858,33		kr. 30.846,65
		Balanse	kr. 17.474,62
	Kr. 48.321,27		Kr. 48.321,27

Beholdning — disposisjonskonto i Den norske Creditbank — 30.48823	kr. 15.132,43
Beholdning — driftskonto i Grimstads Sparebank — 30.00479	kr. 445,10
Beholdning — konto Hamsunutstilling 30.60811	kr. 1.897,09
	kr. 17.474,62
Avsetning: Anskaffelse av Ibsenminner — Grimstads Sparebank — 30.00126	kr. 1.167,24
Avsetning: Innkjøp av gjenstander — Grimstads Sparebank — 30.00665	kr. 1.353,08
	kr. 2.520,32
Lån i Den norske Creditbank — 7307.05.22151	kr. 20.000,00

Ved siden av de anførte utgifter er der utført arbeider for ca. kr. 17.000,00 som det ennå ikke er mottatt regninger for.

Grimstad Kommunerevisjon
E. Tjore.

Grimstad, 8. april 1975
Gunnar Edv. Gundersen.

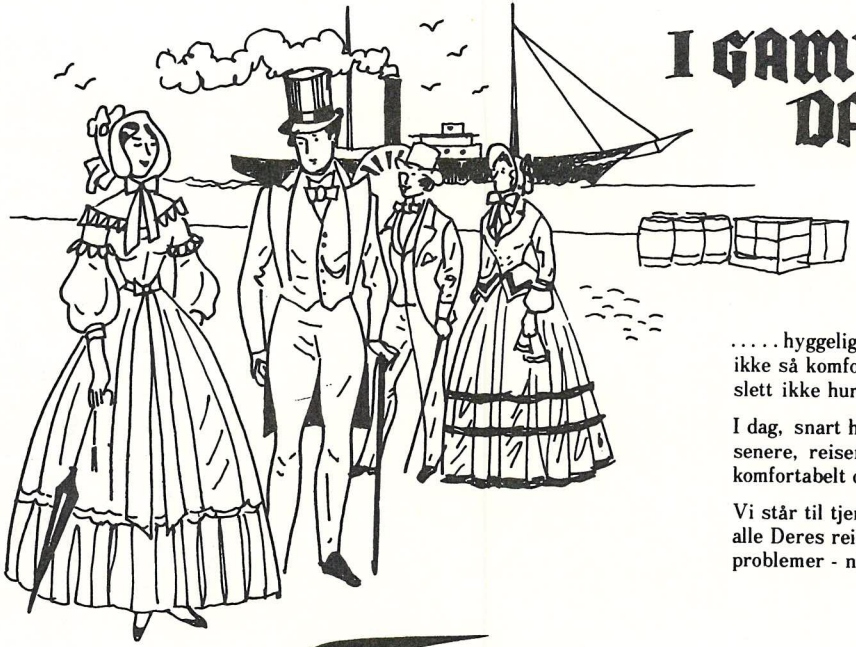

I GAMLE DAGE....

.....hyggelig, men kanskje ikke så komfortabelt, og slett ikke hurtig.

I dag, snart hundre år senere, reiser De hyggelig, komfortabelt og hurtig.

Vi står til tjeneste med alle Deres reise- og fraktproblemer - nå som dengang!

DUES REISEBYRÅ A·S

Telefon 40 382

TORE SAM. BERG

BAKERI OG KONDITORI

Tlf. 40 312 - Etabl. 1924

Hermetiske grønnsaker
Saltede grønnsaker
Syltede grønnsaker
Tomatartikler
Cocktailbær Kapers
Tomatketchup Sennep

GRIMSTAD

GRIMSTAD KONSERVESFABRIK – NIC. THOMASSEN A/S

VICTORIA
senter
CENTRUM VICTORIAE

TELEVIMSEN

Øystein Pettersen
MOTER FOR MODERNE MENN

VICTORIA
senter
CENTRUM VICTORIAE

PIA

HENNING PEDERSEN
kjøtt
delikatesse

Litt hjemmekos?

EN GOD STOL — EN PEN SALONG HJELPER GODT

Vi har det rette utvalget!

— Ved Brygga —

AGDERMØBLER & MUSIKK

Nils Ivar Stad

NJF

Grefstads Jernvarehandel A.s

Telefoner: 40 480 — 41 116

Grimstad

ROGALAND OG AGDER FELLESKJØP

ROGALAND og AGDER FELLESKJØP

avd. Grimstad

Vi forhandler gode og rimelige driftsmidler til landbruket.

Egen mølle og fôrblandingsanlegg
Kraftfôr, gjødsel, såvarer, plantevernmidler
Torvprodukter, plast, drensrør
VOLVO-BM-traktorer og maskiner
ALFA-LAVAL-utstyr — HOMELITE motorsager
Alle slags norske landbruksredskap

Hovedekspedisjon:	Torskeholmen	telf. 40 066 *
Maskinavdeling:	Vesøy	telf. 40 365
Gjødsellager:	Risdal	telf. 40 910

AUST-AGDER SPAREBANK

GRIMSTAD

TELEFON: (041) 40 080

GRIMSTAD VAREHANDEL A.s

KOLONIAL- OG DELIKATESSEFORRETNING

Vi bringer varer alle dager — til og med lørdag.

Telefon 40 645

AGDERPOSTEN

— Avisen for Aust-Agder —

Godkjent gjennomsnittlig nettoopplag for 1974: 17.101.

Vi har **2276** abonnenter i Grimstad.

Grimstad Meieri

Telefon: Kontoret 40 470 - Utsalget, Skolegt. 40 715

Godt utvalg i kolonial og
alle sorter meieriprodukter i våre utsalg
i Skolegaten og på Arendalsveien

BØKER ER DEN BESTE GAVE

Til alle anledninger kan De finne en bok som passer.

Kom inn og få gratis vår flotte gavekatalog i bøker.

LEIF DALEN

EN SENTRALBOKHANDEL

Vesta - Hygea

FOR RASJONELL FORSIKRING

Svein Lehland **Kjell Lehland**

Telefon 40 346 — 41 819

KJØLESKAP **VASKEMASKIN**

KJØKKENUTSTYR **KOMFYRER**

STØVSUGER

Kjøkken Centeret A.s

STUDENTHJEMMET

25/6 — 15/8

Vi ønsker nye og gamle gjester velkommen

Grimstad Handelsstands Turistservice

/v Rønnevig Reisebyrå

Frank W. Jensen

Gullsmed

4890 Grimstad Telefon 40 323

GRIMSTAD FARVEHANDEL

HOS OSS FINNER DE ALT
I GULVBELEGG OG TAPETER

Telefon 40 789

GRIMSTAD GARTNERI A.s

Telefon:

HOVEDKONTOR * 4 00 00
BLOMSTERUTSALG 4 00 05

Vidar Morterud

BAKERI — KONDITORI

BYGG-SENTRET A/S

ALT TIL BYGGET

Grimstad Sjøfarts Historie

av BIRGER DANNEVIG

528 sider — rikt illustrert — solid innbundet.

Et praktverk om sørlandsk skipsfart og et lokalhistorisk verk av landsomfattende interesse.

En glimrende gave til slekt og venner og forretningsforbindelser både hjemme og ute.

Utsalgspris kr. 95,—. Fåes gjennom bokhandlerne eller ved direkte henvendelse til Grimstad Bibliotek.

T. Pedersens Eftf.

Grimstad

ALT I SKOTØY OG HERREKLÆR

Telefon 40 216

A.s Grimstad Cementstøberi

Telefon 40 423 — 41 592

Sementvarefabrikk — Ferdigbetong — Sandtaksdrift

Et ur gir man ikke til hvem som helst....

Omega Constellation.
Herreur, kronometer med gangsertifikat. Selvtrekkende med dato. Vanntett, med eller uten lenke. 18 K gull eller stål.

Ω
OMEGA

Harald Holvik

Ur — Briller

Telefon 40 735 Grimstad

Vesøen Båtbyggeri og Trevarefabrikk

Inneh.: Øivin Øvensen

TREVAREFABRIKK

Telefon 40 949 Grimstad

Olaf Tønnevold & Sønner A.s

Tønnevolds Tankrederi A.s

ODDEN

BUTIKKSENTER · GRIMSTAD

Telefon 4 00 47

Fiskernes Salgslag, Grimstad

All slags fisk etter årstiden

En gros — En detalj

Telefon 40 201

Vi ordner alt til Deres reise

RØNNEVIG REISEBYRÅ

H. Ibsensgt. 6 — Telefon nr. 40 820-21

GRIMSTADFRØ
KVALITETSFRØ

GRIMSTADFRØ A/S

FRØHANDEL OG HAGESENTER

Den norske Creditbank

GRIMSTAD

Telefon 41507

Telex 18060

Vis turistene til:

Skagerak Studenthjem

GROS

og

Gros Camping

Åpent hele sommersesongen

GRIMSTAD REISEBYRÅ

Et nytt, moderne og effektivt
reisebyrå
beliggende i

ODDEN
BUTIKKSENTER · GRIMSTAD

Telefon 40 761

U. M. O. S.

Teknisk service til industri
og skipsfart
på land og sjø

A/S UGLAND MARINE - OIL SERVICE
P.o.box 120
4891 GRIMSTAD
Telegrams: USHIP - Grimstad - Telex: 18845 USHIP N
Telephones: 041 - *40 040

UGLAND MARINE - OIL SERVICE (UK) LTD.
Bilbao House
36/38 New Broad Street
LONDON EC2M 1 NH
Telephone 283 4288 - Telex 888 429

K. E. LØKEN

ING.- OG ENTREPRENØRFORRETNING

Utfører bygningsarbeider av alle slag
i tre, betong og mur. - Anleggsarbeide.

Tegning og kalkulasjon.

TELEFON 40 685 — PRIVAT 40 203

Jørgensen & Vik A/s

LIVBÅTER — ARBEIDSBÅTER

I PLAST OG ALUMINIUM

4891 GRIMSTAD

T. Røh-Kristensen

PAPIR- OG KORTEVAREFORRETNING

Grimstad - Telefon 40 806

Støtt Byselskapets arbeide!

TH. TERJESEN A/S

JERNVAREHANDEL

Isenkram, kortevare- og kjøkkenutstyrsforretning

En gros og detalj

Spesialitet: Malervarer

Telegramadr.: TERJESENS - Tlf. 40 958

Joh. Gundersen

GULLSMED

Grimstad- og Fjære-skjeer

Grimstad - Telefon 40 649

Det største utvalg i

MØBLER - TEPPER - GULVBELEGG
OG GULVLAMPER

finner De i

Herman Andersens Møbelfor.

Storgaten - Telefon 41 140

H. Bergshaven

BAKERI - KONDITORI

Telefon 40 446

Kristen Mørland

ARENDAL

FORSIKRINGSSELSKAB A·S

AVD.KONTOR — Ø. TVERRSTR. 1, Grimstad

Telefon 41 893

Laura Rejersen A.s

Jernvarer - bygningsartikler - malervarer - kortevarer
jern - stål - plater - støpegods - sportsartikler
redskaper for hagebruk og jordbruk - petroleum
frøvarer

TELEFON 40 898 - 40 485

Aalvik Shopping

Assortert kolonialforretning

STOR PARKERINGSPLASS

Telefon 40 273

Brygga Frukt & Tobakk

Telefon 40 436

HANS HANSSEN A/S

TRELAST OG BYGNINGSARTIKLER

Tlf. 40 616 - 41 330 — Grimstad

Vi har det utroligste!

Telefon 40278

Leif SKALLEBERG

Chr. Repstad & Sønner

Forhandler:

RAMBLER - SUNBEAM - SIMCA

Verksted - Bensin - Olje - Deler
for franske og engelske vogner.

Kontor og verksted 40 562
Karsten Repstad, bolig 41 801
Gunnar Repstad « 40 849

Peter Svendsen & Sønn

Statsaut. eiendomsmegler

Assuranse

Telefon 40 231

F. K. Eskedal & Co.

ELEKTRISK FORRETNING

Telefon 40 544 - Grimstad

Grimstad Adressetidende.

AVISEN FOR GRIMSTAD

— 120. årgang —

Tlf. 40 500 - 40 225

Grimstad Auto

BILVERKSTED - SERVICE

TELEFON 40 532

Besøk

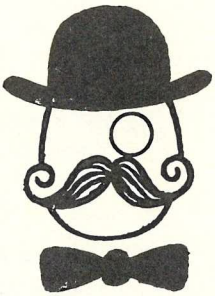

herresenteret

G. Gundersen A/S

UGLAND-GRUPPEN

4890 GRIMSTAD

En omfattende gruppe med stort arbeidsfelt

Skipsfart er hovedområdet og vi opererer med 32 skip med samlet tonnasje 1 mill. t.dw. Vi eier også oljeboringsplattformen Zapata Ugland samt den selvdrevne flytekranen Fjellvik. I bestilling er kranskip med løftekapasitet opp til 2000 tons. Vi deltar i oljeleting i Nordsjøen og i USA, driver mek. verksted og yter konsulenttjenester.

A/S Ugland Rederi
Postboks 127.4891 Grimstad
tlf. 041/41 520
telex 11854 JMUCON

Ugland Mangement Co. A/S
Postboks 127.4891 Grimstad
tlf. 041/41 520,
telex 11642 UGMANN

Ugland Shipping Co. A/S
Postboks 120, 4891 Grimstad,
tlf. 041/40 040,
telex 18845 USHIP N

A/S Ugland Marine-Oil Service
Postboks 120.4891 Grimstad
tlf. 041/40 040,
telex 18845 USHIP N

A/S Nymo mek. Verksted
Postboks 114.4891 Grimstad
tlf. 041/40 110,
telex NYMO N

Igland skogsvinsjer

fortsetter tradisjonen som

«utvandrere» og skaper nye

bindeledd over

landegrensene

Per Iglands Fabrikk A/S

4890 Grimstad, Norge
Tlf. (041) 41407. Telex 19873 N.

FÆDRELANDSVENNENS TRYKKERI